



פנינים יקרים
מפרד"ס התודה
על סדר פרשיות השבוע

ראה

מאוצר שיחותיו ומאמרו
של הרה"ג מו"ר המקובל
רבי בנימו יששכר שמואלו שליט"א

בהוצאת
ישיבת "נהד שלום" מקובלים
תכב"ץ - ירושלים
להשיג בטל: 02-6222560

לעילוי נשמת

מורנו ורבנו שר התורה ועמוד ההוראה
גאון ישראל ותפארתו
הרועה הנאמן פוסק הדור
ראש ממשלת התורה
מרון הראשל"צ הגאון כמוהר"ר

עובדיה יוסף

זצוקלה"ה זיע"א
נפטר ג' בחשון התשע"ד

ת.נ.צ.ב.ה.



חוברת זו הוקדשה
לעילוי נשמת

הרבנית
שולמית רחל בת מזל ע"ה

נפטרה ז"ך אלול התשע"ט

ת.ג.צ.ב.ה.

שיעור שבועי ממורנו ראש הישיבה שליט"א

פרשת ראה

התשפ"א

הלכות ומנהגי חודש אלול

א. יום ט"ו באב הוא ארבעים יום קודם כ"ה באלול שהוא יום בריאת העולם, ובאותו יום הכריזו בשמים על בריאת העולם, ולכן ירבה בתשובה ומעשים טובים מכאן ואילך כי אור ימים הנוראים מבצבצים ובאים. וכבר אמרו (עמוס ג, ח) "אריה שאג מי לא יירא" וחודש אב מזלו אריה וא.

עיונים והארות

לדודי ודודי לי ר"ת אלול.
וכתב מרן החיד"א (מורה באצבע סי' ח' אות רמב), ביום ט"ו באב ירבה קצת בשמחה כי יש עלוי לשכינה וכמו שכתוב בזהר הקדוש (חלק ב' דף קלה). וזהר להוסיף בתורה בלילה כמו שכתבו חז"ל.

מט"ו באב מתחילים ימי הרחמים וע"כ נהגו הצדיקים להתחיל לחשב חשבון נפשם וסיכום השנה ומה לעשות. וכן במט"ו באב יש צדיקים שהתחילו ללמוד תיקוני הזוה"ק.

כתוב בספרי המוסר שיום חמשה עשר באב, הוא תחילה וראש לימי הדין המתחילים באלול, וראוי לאדם שיתחיל מיום זה לעשות חשבון נפשו על מעשיו שבכל השנה, לפיכך יש גם שנוהגים שאם כותב אגרת לחבירו מיום זה ואילך כותב בו "כתיבה וחתימה טובה" כנהוג אצל העולם מראש חודש אלול.

הנוהגים כך מצאו אסמכתא נאה למנהג בדרך גימטריא, שכן אותיות של "חמשה עשר באב" עולות בגימטריא: תתקנ"ח כמנין "כתיבה וחתימה טובה".

ועוד אמרו רמז לכך שימי התשובה מתחילים

[א] הנה כ"ה באלול הוא יום בריאת העולם והוא יום של בריאת נשמות ישראל כדרשת חז"ל "בראשית", בשביל ישראל שנקראים ראשית שנאמר (ירמיהו ב, ג) "קדש ישראל לה' ראשית תבואתה", והנה אמרו רז"ל (סוטה ב.) ארבעים יום קודם יצירת הולד יוצאת בת קול ואומרת בת פלוני לפלוני, וא"כ ארבעים יום קודם כ"ה באלול שהוא יום יצירתן של נשמות ישראל יוצא מט"ו באב, שבוה היום נשמות ישראל עלו במחשבה, ולכן תקנו שבכל שנה ושנה בנות ישראל יוצאות וחולות בכרמים, והותרו השבטים להתחתן זה בזה ושבט בנימין הותר לבוא בקהל, כי זה הזמן שנשמות ישראל עלו במחשבה ואם כן אין זמן יותר טוב מזה לחיתון.

לאחר יום תשעה באב אנחנו מקבלים תנחומים ויום ט"ו באב הוא יום השביעי של יום תשעה באב שהוא יום השביעי של תשלום ימי האבילות ואז אנו קמים, ולכן הוא יום טוב, ומאז מתחיל בחינת התיקון של השנה היא, ולכן אמרו חז"ל מיום מט"ו באב דלא מוסיף יסף כי מאז אנו מתחילים להקים את המלכות מהעפר ולהעלותה אל דודה בחדש אלול כמו שדרשו דרשי רשומות אגני

ב. ביום כ' לחודש אב עושים התרת נדרים שהוא ארבעים יום קודם ר"ה, וטוב לעשות התרה בעשרה. ונהגו עוד לעשות התרה בער"ה אלול שהוא ארבעים יום קודם יום הכיפורים, ומנהג יפה הוא כדי שיותר לו נזיפה ונדוי בבי"ד של מעלה. ויזהר מכאן ואילך בכל עניניו שלא יתחייב נזיפה או נידוי בבי"ד של מעלה, כדי שתהיה תפילתו נשמעת בר"ה וביהכ"פ [ב].

ג. יש נוהגים שכאשר אומרים הנוסח של ברכת החודש שמכוונים בדעתם גם על חודש תשרי לטובה ולברכה [ג].

עיונים והארות

נשמעת, על כן נזהרו לעשות התרת נדרים וחרמות ושמטות ונידויים ביי"ט מנחם אב, שהוא מ' יום קודם ר"ה, וכן בערב ר"ה אלול, שהוא מ' יום קודם יוהכ"פ, שעל ידי זה לא יעמוד בנידוי ביהכ"פ ח"ו. ויזהר מכאן ואילך שלא יתחייב נזיפה או נידוי בבי"ד של מעלה. וכן מנהג בית אל, והוא בנהר מצרים, ובכ"ה (סי' תקפא ס"ק יב).

ודע כי במנהגי בית אל (אות סד) כתבו לעשות ביום כ' אב. אמנם במנהגי ק"ק בית יעקב לרבי אליהו מני זצוק"ל (פרק ה אות סה) כתבו לעשות ההתרה ביום י"ט באב.

ומה שכתבנו שטוב לעשותה בעשרה כ"כ במטה אפרים ובמנהגי החת"ס, שמא נתגדה אחד בחלום וצריך התרה בעשרה, או שמא נדר אחד מהם בחלום, ואם אי אפשר בעשרה יעשו בשלשה. כדאייתא בשו"ע (יו"ד סי' שלד סעי' לה), וע"ש עוד דלכתחילה צריך עשרה ששונים הלכות, או עכ"פ שונים משנה או עכ"פ יודעין לקרות ורק אם לא מצא יתיר בשלשה.

[ג] כ"כ בספר מיכלא דאסותא (אות נ"ו) דנכון לומר בשעת שמברכים חודש אלול "הבאים" עלינו לטובה. וכ"כ בספר אור אלימלך (ליוענסק עמוד קנ"ה) בשולי המכתב שבשב"ק מברכים אלול תברך בעצמו ויהי' בדעתך ג"כ ר"ה תשרי לטוב.

בחמשה עשר באב ונמשכים עד הושענא רבה, שכך אמר להם משה לישראל, "אתם נצבים היום כולכם לפני ה' אלהיכם מחוטב עציך עד שואב מימך" ... "מחוטב עציך" - זה יום ט"ו באב שהוא יום אחרון לכריתת עצים למערכה, "עד שואב מימך" - זה הושענא רבה שהוא סוף זמן ניסוך המים בחג.

ולכן בימים אלו צריך האדם להתחזק מאד בתורה וירא"ש, שהם ארבעים יום קודם בריאת העולם מחדש שהוא כ"ה באלול שאז התחילה בריאת העולם, ונשלם בר"ה שהם ימים ששי ושביעי דבריאת העולם כנודע. וכמו שאמרו רבותינו טוב אחרית דבר, מראשיתו, דכל דבר שבתחילתו היה טוב, אזי גם בסופו יהיה טוב וכיון שעכשיו זה ראשית השנה יתחזק האדם וילמד וינצל זמנו קודם בואו ליום הדין.

[ב] כן כתוב במנהגי ק"ק הסידים בית אל (אות סד). והנה פעמים שיתחייב האדם התרה מצד שנתגדה לשמים, וכגון שהזכיר במזיד שם שמים לבטלה בכל לשון, כדאייתא בשו"ע (יו"ד סי' שלד סעי' ח), או שעיכב הרבים מלעשות מצוה, או ביזה ת"ח אפילו בשונג. או ביזה אביו ואמו אפילו שלא בפניהם ואפילו בשונג. או שהכה לחבירו, וכיון שאמרו בזוה"ק הדמתחייב נזיפה או נידוי בבי"ד של מעלה ישאר בנידוי מ' יום ואין תפילתו

ד. כשחל ר"ח אלול בשבת מנהג הספרדים להפטיר עניה סוערה כסדר שבע תחמתא^[ד] ונהגים להוסיף פסוק ראשון ואחרון מהפטרת השמים כמאי להזכיר שהיום ראש חודש^[ה], וגם להוסיף פסוק ראשון ואחרון של הפטרת מחר חודש כי יום ראשון הוא גם ר"ח^[ו].

ה. מנהג ירושלים לילך בערב ר"ח אלול על קברי הצדיקים^[ז], ויש חסידים שהולכים לחברון להשתטח על קברי האבות במערת המכפלה, ומרבים שם בתשובה וצדקה כדי לזכות למה שאמרו רבותינו תשובה ותפילה וצדקה מעבירין את רוע הגזירה, וכן מנהג ישבתינו הקדושה.

ו. ערב ראש חודש אלול יום תשובה ותפלה וצדקה כי נפתחים י"ג מידות של רחמים וצריך חרטה על העבר וקבלה על העתיד ואם יכול יקבל עליו תענית והתוודה על עוונותיו, ויקרא כל התהלים עם שבעה כורתי ברית, ואם כל ער"ח צריך לשוב בתשובה ק"ו בער"ח אלול שהוא זמן תשובה על כל השנה כולה כדי שיהיה מוכן ליום הדין הגדול והנורא, וגם מי שאינו נוהג לומר סליחות בכל ערב ר"ח לפחות יעשה עתה בער"ח אלול תשובה ומעשים טובים^[ח].

ז. מנהג טוב להתענות כל היום^[ט], ויש נוהגים להתענות רק עד חצי היום, דהיינו עד אחר אמירת יו"כ קמן בזמן מנחה גדולה^[י].

עיונים והארות

מוצפי והרב הגדול המקובל כמוה"ר סלמאן מוצפי זצוק"ל שהיו הולכים ב' ימים ועושים תשובה ותפילה ובכיות וצדקות.

[II] כתב הכה"ח (סי' תקפ"א ס"ק כג) בערב ראש חודש אלול נהגו רבים להתענות ולעשות סדר כפור קמן אף במקום שאין נוהגין לעשות כסדר הזה בשאר חדשים כדי שיכינו לבם לתשובה, ואם חל ראש חודש בשבת יש מקדימים לעשות ביום חמישי שלפניו, וקצת אנשי מעשה אין נוהגין כן. (מטה אפרים אות ג)

[III] מנ"א (סי' תיו ס"ק ג), מט"א (סי' תקפ"א ס"ג), ערוה"ש (סי' תיו סעי' יא), מ"ב (ס"ד) ונוהג כצאן יוסף (עמוד קמז אות ג) ובא"ר שם כתב דאנשי מעשה מתענין ער"ח והוא במקום שעיר ר"ח על

[I] שו"ע (סי' תכה סעי' א). והחיד"א בספרו לדוד אמת (סי' כ"א אות כג), וראה בקצות השלחן (סי' פח ס"ק טו) באריכות ובספר ת"ב שחל בשבת (כהן) (עמוד קנז וקנח).

[II] ב"י וד"מ (סי' תכה).

[III] שו"ת יחו"ד (ח"ג סי' מב) עפ"י ב"י ושו"ע שם שכן נוהגים. וביאר הגר"א הטעם דכיון שקורין בחומשים אין קפידא לדלג.

[IV] כ"כ בספר שער ירושלים (שער ט') המנהג לילך בכל ער"ח על בית הקברות אנשים ונשים, ובפרט בער"ח אלול גם בכל החודש עד יוה"כ, ושופכים תחינות ובקשות ותרד עיניהם דמעות מאין הפוגות, וכ"כ ספר מנהגי א"י (גלים). עמוד קעג). וכן ראינו את הרבנים הגאונים מו"ר ר' יעקב

ח. ראש חדש אלול לעולם שני ימים, ויום שני של ראש חודש שהוא א' באלול לעולם אינו חל כי אם באחד מארבעה ימים שבשבוע שסימנם אבד"ו. וקביעות יום ראשון דראש השנה ביום שאחריו, וסימנו בנה"ז[יא].

ט. חודש אלול הוא חודש הרחמים והסליחות, ולכן ירבה בו בתשובה וירחיק עצמו מעבירות, ויהיה האיש ירא וחרד את דבר ה' יוב, וירחיק עצמו מהקפדה ומכעס אפילו לדבר מצוה, ומליצנות וגאווה, ויזהר מאוד בברכות הנהנין ויזכה להשגה גדולה וגו'.

עינים והארות

האבן והתורה והמצוה אשר כתבתי להורותם, ויקם משה ויהושע משרתו ויעל משה אל הר האלהים, ומשה בתוך הענן משה עלה אל ההר ביום ו' בסיון ביום מתן תורה עד יום שבעה עשר בתמוז. מ'ו' בסיון עד שבעה עשר בתמוז ארבעים יום, משה הביא את שני לוחות הברית והיו נשאים מעצמם, כשירד משה ראה את העגל וראה את המחולות, ואז פרחו האותיות והלוחות נהיו כבדות למשה ונפלו ונשברו הלוחות, ואנחנו הפסדנו את האור הגדול בעולם, אור הלוחות הראשונים, באותו יום ביקש משה רבנו מהקב"ה מחילה סליחה וכפרה לישראל, ולמחרת בשבעה עשר בתמוז עלה והתחנן לקב"ה שימחל לנו, ארבעים יום התחנן, ובסוף הארבעים יום ביום כ"ט באב אמר לו הקב"ה "פסל לך שני לוחות אבנים כראשונים, וכתבתי על הלוחות את הדברים אשר היו על הלוחות הראשונים אשר שברת, והיה נכון לבוקר ועלית בבוקר אל הר סיני ונצבת לי שם על ראש ההר". ואז ירד משה לסדר לוחות השניות ועלה שוב, וזה היה ב- א' אלול, ואותם ארבעים יום שהם מ-א' באלול עד יום הכיפורים שבו ירד משה עם הלוחות, היו ימי רחמים ורצון. משה רבנו למעלה בהר ובני ישראל עומדים למטה סביב ההר, ובכל יום ויום עושים תשובה מתפללים ומתוודים לפני הקב"ה, ובכל הארבעים יום צמו מעמוד השחר עד צאת הכוכבים ומתוך צום היו מתחננים לקב"ה שיסלח

מיעוט הירח עכ"ל, וכ"כ בסדר היום ער"ח אלול ראוי לכל אדם להתענות. ולא גרע מכל ער"ח שרוב אנשי מעשה מתענין, ובספר חסידים (סימן צז) מעשה בחכם אחד שצוה לבנו שלא יעברו עליו שלשים יום בלי תענית. וראה מה שהעיד הגה"ק רבי אברהם גאלאנטי (כ"י גנידת שכטר) רוב הקהלות מתענים ער"ח אפי' הנשים קרוב (לאלף) לערב, וכתב עוד ער"ח כל העם מתענים האנשים ונשים ותלמידים, ויש מקום שבו מתכנסים אותו היום ויושבים שם כל היום כולו בסליחות ותחנונים ומלקות, ויש מהם שמשימים אבן גדולה על בטנם דמיון סקילה, ויש שמחזיק בידיו בגרונו וכיוצא עכ"ל, וראה בכה"ח (פלאגי) סי' ל"ב ס"ג שמתרעם למה בחורים גבורי כוח אינם מתענים למה לא ילפי מהני נשים צדקניות שכמה מהן מתענות בכל ער"ח עיי"ש. נטעי גבריאל (שם ה"ה). [י] שו"ת עולת שמואל (סי' סא), וכ"כ בספר קצה המטה (ס"ק י'). נטעי גבריאל (שם).

[יא] מוש"ע (סי' תכח סעי' ב). מטה אפרים (סי' תקפא, סעי' ד).

[יב] פע"ח (דף קכח ע"א). ועיין בשער הפסוקים (דף מא ע"א) שכתב וז"ל: אני לדודי ודודי לי ר"ת אלול לרמוז כי בחודש אלול הקב"ה מתרצה עם ישראל ונעשה דוד להם לקרבם בתשובה והוא קרוב לקוראיו בחודש זה.

בזמן הזה שערי שמים פתוחים כמו שכתוב "ויאמר ה' אל משה לאמר עלה אלי ואתנה לך את לוחות

עיונים והארות

אותיות, כנגד מאה ברכות שחייבים לברך בכל יום.

וכן פירש רבנו בחיי: "יודוע מה שדרשו רבותינו ז"ל מן הכתוב הזה, שחייב אדם לברך מאה ברכות בכל יום, שנאמר מה ה' אלקיך שואל מעמך, ויש בפסוק זה תשעים ותשע אותיות, ועם אל"ף שתשים במילת 'מה' יגיעו למאה אותיות, ותחזור המילה 'מאה' כדי לרמוז בדרך אסמכתא, שחייב אדם לברך בכל יום מאה ברכות. וכן יש אסמכתא לזה מפסוק (תהלים קבת, ח) הנה כי כן יבורך גבר ירא ה', כי ירא ה' יש לו לברך מנין כי כן, 'כי כן' בנימטריא מאה.

והטור (סי' מו) הביא דברי ר"מ והוסף וז"ל: וסמכוה על דרש הפסוקים, והשיב רב נטרונאי ריש מתיבתא דמתא מחסיא דוד המלך תקן מאה ברכות, דכתיב (שמואל ב, כג) הוקם על ע"ל בנימטריה מאה הווי, כי בכל יום היו מתים מאה נפשות מישראל ולא היו יודעין על מה היו מתים, עד שחקר והביין ברוח הקודש ותיקן להם לישראל מאה ברכות, ועל כן תקנו חכמים ז"ל אלו הברכות על סדר העולם והנהגתו להשלים מאה ברכות בכל יום עכ"ל.

ובדרך רמז כתב 'בעל הטורים': מה בא"ת ב"ש – י"ץ גי' ק', ששואל ממך מאה ברכות בכל יום ויום. ודבר זה נפסק בשו"ע (סי' מו סעי' ג): "חייב אדם לברך בכל יום מאה ברכות, לפחות".

אם ילמד האדם הלכות ברכות אזי בנקל ינצל מאיסור ברכה לבטלה

היות וברכות הנהנין יש להן חשיבות מיוחדת העומדת ברומו של עולם, ומה גם כי על ידי הברכה על הפרי, נתקנת הנשמה המנוגלת באותו הפרי, כמו שביום הכיפורים מבקשים מה' יתברך שימחול ויסלח "על הטאים שאנחנו חייבים עליהם גלגול בדומם וצומח וחי בלתי מדבר וחי מדבר". ואמרו רבותינו שכל הנהגה מן העולם הזה

להם, והקב"ה לימד את משה רבנו את כל התורה פעם נוספת משך ארבעים יום האלו, וביום האחרון שהוא יום הכיפורים, לנו עם ישראל בתעניתם. ובאותו היום אמר לו הקב"ה סלחתי כדברך, הסכמתי למחול לעם ישראל. לכן לעולם, הארבעים יום אלו, הם ימי רצון שקל לאדם להתקרב לקב"ה.

ודרשי רשומות אמרו "אני לדודי ודודי לי", ר"ת אלול, שאף הקב"ה פותח יד לקבלנו בתשובה וס"ת – ד' יודין גימ' ארבעים, המרמזים על ארבעים יום שעלה משה למרום מר"ח אלול עד יוהכ"פ שהם ימי רצון. והנה תיבות "אני לדודי ודודי לי", גימ' קפ"ה, גימ' א"ל מלא דהיינו אל"ף למ"ד, הרומז על ההארות הגדולות המתגלות בחודש זה שהם י"ג מדות של רחמים כנגד י"ג תיקוני דיקנא. ורבנו האר"י אומר שבימים האלה נפתחים שערי שמים ונפתחים בהם י"ג מכילין דרחמי (י"ג מידות של רחמים), ולכן התשובה והתפילה מתקבלים כעת יותר, ולפי זה אתי שפיר המשך הפסוק – "הרועה בשושנים", הקב"ה רועה אותי ומנהיג אותי בשושנים דהיינו ביי"ג מידות של רחמים, כי השושנה יש לה י"ג עלים כנגד י"ג מכילין דרחמי, כי השושנה היא כנסת ישראל ופותחים לה י"ג מידות של רחמים לרחם על בניה. [וג' שנינו בנמרא (מנחות מג:), תניא היה רבי מאיר אומר, חייב אדם לברך מאה ברכות בכל יום, שנאמר "ועתה ישראל מה ה' אלקיך שואל מעמך". ופירש רש"י: "מה ה' אלהיך, קרי ביה מאה". בתוספות ביארו דברי רש"י שהוא על דרך אל תקרי מה אלא מאה, כלומר שחייב להשלים מאה ברכות". ומביאים בשם יש מפרשים רמז נאה על כך, כי בפסוק זה: "ועתה ישראל" מתחילתו עד סופו ישנן תשעים ותשע אותיות, אולם כאשר נוסף אות או בתוך מלת מ"ה על דרך: "אל תקרי מה אלא מאה", כי אז ישנן בפסוק זה מאה

עינים והארות

ובספר המדות וכן בספר יפה ללב כתוב שמי שאינו נוהר בברכת הנהנין – בברכה הראשונה שקודם האכילה, ובברכה אחרונה שבסוף האכילה, פחדים באים עליו.

לחלק כל ברכה לשלשה חלקים

ומו"ר ראש הישיבה ר' יהודה צדקה זצ"ל היה רגיל בכל הזדמנות להזכיר את החשיבות המיוחדת של הברכות ונשא קל וחומר ומה כשאדם קונה חליפה, בודק ושואל אם החליפה מתאימה לו, על אחת כמה וכמה צריך אדם לבדוק את עצמו, כיצד היתה ברכתו, טובה או לא, אם ברכתו נשמעה מילה במלה מבלי להשמיט אותיות, או לא, ומשום כך היה מציע לחלק כל ברכה לשלשה חלקים: ברוך אתה ה', אלהינו מלך העולם, שהכל נהיה בדברו וכדו', וע"י כך ברכתו תעשה בכוונה טובה. ובנו מו"ר ראש הישיבה חכם משה צדקה שליט"א אומר, דמי שרוצה להנצל מברכה לבטלה או ברכה שלא בכונה. יחשוב במחשבתו קודם הברכה "ספק ברכות להקל". והיינו שלגודל חומרת הוצאת שם ה' לבטלה, אמרו חז"ל שספק ברכות להקל, ומתוך מחשבה זו יברך ברכה בכונה וידע על מה, ומה מברך.

והרב בעל "קול ששון" זצ"ל היה אומר על הפסוק "ארוממך אלהי המלך, ואברכה שמך לעולם ועד". תחילה "ארוממך", יחשוב ברוממותו יתברך, ואחר כך "ואברכה" יברך הברכה.

סך כל הברכות הנאמרות על ידי האדם בשבעים שנותיו, מגיע לכדי שנים וחצי מליון

הנאון רבי בן ציון אבא שאול זצ"ל עשה תשבון שסך כל הברכות הנאמרות על ידי האדם בשבעים שנותיו, מגיע לכדי שנים וחצי מליון. אבל כשיבוא האדם לבית דין של מעלה, לאחר מאה ועשרים שנותיו עלי אדמות, יתברר לו שמכל הסך העצום של הברכות נשארו לו רק כמה מאות.

בלא ברכה כאילו מעל בקדשי שמים. על כן מן הראוי שכל אדם יהיה בקי בהלכות ברכות ואם ילמד האדם הלכות ברכות אזי בנקל ינצל מאיסור ברכה לבטלה.

וכבר העיד רבנו היים ויטאל בשם רבנו האר"י ז"ל כי עיקר השגת האדם אל רוח הקודש תלויה בכוונתו וזהירותו בכל ברכות הנהנין, לפי שעל ידי הברכות מתבטל כח אותן הקליפות הנאחזות במאכלים החמריים ומתדבקים באדם האוכל אותם, ועל ידי הברכות הנאמרות בכוונה, מסיר מהם הקליפות ההם ומוכך החומר שלו ונעשה זך ומוכן לקבל קדושה, ועל ידי כך הוא מוריד שפע לעולם, והקדוש ברוך הוא רושם את המכוון בברכתו בספר הזכרונות.

ומה גם מי שמברך בכונה נעשה שותף למעשה בראשית, ומשום כך יש דמיון בין לעיסת האדם בשיניו למעשה בראשית, שהרי יש לאדם ל"ב שיניים – ובמעשה בראשית כתוב גם ל"ב פעמים אלה"ם, ללמדנו שמי שמברך את הברכות נעשה שותף למעשה בראשית. וסיים רבנו היים ויטאל שהאר"י ז"ל הזהירו מאד על כך.

ורבי יהודה החסיד זצ"ל כתב שלא יתחיל אדם לברך עד שידע בלבו על מה יש לו לומר הברכה, כגון אם צריך לברך ברכת בורא פרי העץ לא יאמר במקומו בורא פרי האדמה.

הנשמה המגולגלת בפרי היתה באה אל תיקונה

ומו"ר רבי יהודה פתיה זצ"ל הביא מעשה כאשה שמצאה תמר וברכה עליו בורא פרי האדמה, וכשעלתה על יצועה ראתה בחלומה זקן אחד שהודה לה על שנאלה את נפשו, אע"פ שעדיין לא הגיע לתיקונו, ותיקין והנה חלום. וכשסיפרה לרבי יהודה זיע"א את המעשה פתר את חלומה ואמר לה אם היית מברכת את הברכה הראויה, הנשמה המגולגלת בפרי היתה באה אל תיקונה.

י. כתב רבנו האריז"ל: בחודש אלול נפתחים י"ג מקורות של י"ג תיקוני דיקנא דעתיקא ומאירים למטה, שהם י"ג מידות של רחמים וכו', ונפתחת דרך לתשובה לכל אחד מעם ישראל¹, ולכן צריך לעשות בכל יום השבון נפשטון, וגם יכוין היחוד של "הנותן בים דרך" בכל חודש זה².

עיונים והארות

דְּמוּתָא שְׂאֲרֵי בְּעֵלְמָא, וְכָל פְּנֵי עֲלְמָא
טַעְמִין טַעְמָא דְּמוּתָא הִיּוֹת שְׂבֵאוֹתָהּ שַׁעָה
אֵילֵן הַמוּוֹת ב"מ שוֹרָה בְּעוֹלָם וְכָל בְּנֵי עוֹלָם
טוֹעֵמִים טַעַם שֶׁל מוּוֹת, וְבָעֵי בְּהֵיָא שַׁעְתָּא
לְמַעַבְדַּ חוֹשְׁבְּנָא מְעוֹבְדוּי, וְיִזְדֵּי עֲלֵיָהּוּ
וְצִרִיךְ בְּאוֹתָהּ שַׁעָה לַעֲשׂוֹת חֲשׁוֹן עַל מַעֲשֵׂי
וַיְתוּדָה עֲלֵיהֶם בְּתוֹשֻׁבָּה, כְּמִש"כ "מוֹדָה וְעוֹזֵב
יְרוּחִם", וְכִמוֹ שֶׁדֶרֶךְ בְּנֵי אָדָם לְהִתְוֹדוֹת קוֹדֵם
מִיִּתְתֵּם כֵּן צִרִיךְ כָּל לַיְלָה קוֹדֵם הַשִּׁנָּה שֶׁהִיא אַחַת
מִשְׁשִׁים בְּמִיתָה לְהִתְוֹדוֹת, בְּגִין דְּיֵאִהִי שַׁעְתָּא
דְּמוּתָא, הִיּוֹת שְׂאוֹתָהּ שַׁעָה הִיא שֶׁל הַשִּׁנָּה הִיא
שֶׁל מוֹת ב"מ כְּדַלְעִיל, וְאַלְיָן אֶקְרוּן מְאָרֵי
דְּחוֹשְׁבְּנָא וְאוֹמֵר הַזֹּהֵרִיק שְׂאֵלוֹ נִקְרָאִים בְּעֵלֵי
הַחֲשׁוֹן.

ובגמרא (ב"ב עח:): איתא א"ר שמואל בר נחמן
א"ר יוחנן מאי דכתיב (במדבר כא, כז) על כן
יאמרו המושלים באו השבון וגו' המושלים אלו
המושלים ביצרים, בואו חשבון בואו ונחשב
חשבוננו של עולם הפסד מצוה כנגד שכרה, ושכר
עבירה כנגד הפסדה, תבנה ותכונן אם אתה
עושה כן תבנה בעולם הזה ותכונן לעולם הבא,
עיר סיחון אם משים אדם עצמו כעיר זה שמהלך
אחר סיחה נאה מה כתיב אחריו כי אש יצאה
מחשבון וגו' תצא אש ממחשבון ותאכל את
שאינן מחשבון, להבה מקרית סיחון מקרית
צדיקים שנקראו שיחון, אכלה ער מואב זה
המהלך אחר יצרו כעיר זה שמהלך אחר סיחה
נאה, בעלי במות ארנן אלו נסי הרוח, דאמר
מר כל אדם שיש בו גסות הרוח נופל בגיהנם,
ונירם אמר רשע אין רם, אבד חשבון אבד

ובבוא האדם לבית הדין יבואו עמו גם קרונות
ענקיים ובהם כל מיליוני הברכות שאמר בימי
חייו, אך כשיתחילו לבדוק את ברכותיו, ימצא
שרק כמה מאות ברכות נאמרו בכוונה הראויה,
בשמחה ובדבקות. לכמות כזו של ברכות לא היו
צריכים להביא קרונות, די היה בכמה שקיות
ניילון. לכן כל אדם ישים על ליבו לברך הברכות
שגם כך מברך. בכוונה הראויה לה ויזכה לכל
הברכות האמורות בתורה.

[ד] אומר הגאון מוילנא כי החסד הגדול ביותר
בבריאה הוא בזה שהקב"ה נתן לנו את חודש
אלול שבו נפתחים י"ג מכילאן דרחמי, וזו השמחה
הגדולה ביותר בעולמות, שהקב"ה הוריד חסדים
גדולים.

[טז] כ"ב רבינו האריז"ל וכמבואר בזה"ק (ח"ג דף
קעה.) מֵאֵן דְּאִית בִּיהַ עוֹבְדָא טְבָא מִי שִׁישׁ
בו מעשה טוב, אִזְ דְּיֵאִהוּ (ס"א אִי טְבָא
אִיהוּ) מְאָרֵי דְּחוֹשְׁבְּנָא אוֹ שְׂהוּא בְּעַל חֲשׁוֹן,
שְׁעוּשָׁה חֲשׁוֹן נֶפֶשׁ עַל מַעֲשֵׂי כָּל יוֹם, הָא
אוֹקְמוּהָ, דְּבָבְל לִילְיָא וְלִילְיָא עַד לָא
יִשְׁכַּב, וְעַד לָא נְאִים הָרִי הַסְּכַרְנוּ שְׂכָל לַיְלָה
וְלַיְלָה עַד שְׂלָא יַעֲלָה עַל מִשְׁכְּבוֹ עַד שְׂלָא יִישָׁן,
בָּעֵי בְּרַ נְשׁ לְמַעַבְדַּ חוֹשְׁבְּנָא מְעוֹבְדוּי
דְּעַבְדַּ בְּלִי הָהוּא יוֹמָא, וְיִתּוּב מְנַיְיָהּוּ צִרִיךְ
הָאָדָם לַעֲשׂוֹת חֲשׁוֹן נֶפֶשׁ עַל כָּל מַעֲשֵׂי שַׁעָה כָּל
אוֹתוֹ הַיּוֹם וְיִשׁוּב מִמַּעֲשֵׂי הָרַעִים בְּתוֹשֻׁבָּה, וְיִבְעֵי
עֲלֵיָהּוּ רְחֻמֵי וְיִבְקַשׁ עֲלֵיהֶם רַחֲמִים מִחִילָה
וּסְלִיחָה. מְאִי טַעְמָא בְּהֵיָא שַׁעְתָּא וְשׂוֹאֵל
מִה הַטַּעַם שֶׁצִּרִיךְ לַעֲשׂוֹת חֲשׁוֹן נֶפֶשׁ בְּאוֹתָהּ שַׁעָה
קוֹדֵם הַשִּׁנָּה. בְּגִין דְּהֵיָא שַׁעְתָּא אֵילְנָא

עיונים והארות

זמן תשובה לכל הוא, וזוהר לפשפש במעשיו ומוב וישר שבכל לילה קודם שישיין טרם אמירת וידוי יפשפש ויחפש דרכיו ובמעשיו באותו היום ויתודה וישוב, וכן יעשה מראש חודש אלול עד יום הכיפורים. והיה צריך לעשות כן כל ימיו בכל לילה כמעשה צדיקים קראו בשמותם מארי דחושבנא ולפחות כה יעשה בארבעים יום הנוראים הללו.

[10] כמבואר בשער רוח"ק (דף מה ע"א, יחוד ט"ו). והא לך סדר הכוונה:

תכוין דרך כללות כי כל החדש אלול הוא סוד שם הוי"ה דס"ג ואהי"ה דיודו"ן שהוא בגי' קס"א, ואלו נרמזים בתיבת **אלול**, כי שני אותיות **אל** מאלול הם גי' ג' ויודו"ן ואל"ף דס"ג שמהם יוצא שם **אל**. ושני אותיות ו"ל מאלול הם שם אל היוצא מקס"א כי גי' יודו"ן שבו הם גי' ל' ובמקום אות א' הושם במקומה אות ו' כי האל"ף נעלמת בוא"ו (עי' בזה"ח בסתרי אותיות דף ו' ע"ב הטעם שאות ו' היא אות א' ואין הבדל ביניהם אלא שאות א' מראה את כל צורתה כי ניכרים בה גי' קוי חג"ת והנה"י כלולים בחג"ת הרי כל הוי"ק באות א' ואות ו' סותמת כל הוי"ק בתוכה כי פרטי הוי"ק אינם נראים עי' שם שהאריך בזה וירוות לך) זה ולכן נקרא אלול כי בכל החדש הזה ראוי לכוין בשני שמות אלו.

אלול

אל גי' ג' יודו"ן ואל"ף דס"ג
ולמג"י גי' יודו"ן ואות ה-הו
ותפורת האל"ף דאהי"ה דיודו"ן
והנה שני שמות ס"ג וקס"א הנז'
הם בגי' דר"ך.

יוד הי וואו הי
אל"ף הי יוד הי

יוד הי וואו הי
אל"ף הי יוד הי
ס"ג גי' דר"ך
קס"א

יוד הה וו הה ב"ן = ב"ם

ולהאיר לשם ב"ן

וזה"ש "הגותן בים דר"ך" כי מלת ב"ם הוא שם ב"ן ושני שמות הנז' עולים בגי' דר"ך. וזה שכתוב "הגותן ב"ם" שהוא שם ב"ן. דר"ך שמאיר

חשבוננו של עולם, עד דיבון אמר הקב"ה המתן עד שיבא דין, ונשים עד נפה עד שתבא אש שאינה צריכה ניפוח, עד מידבא עד שתדאיב נשמתן, ואמרי לה עד דעביד מאי דבעי. ע"כ לשון הגמ'.

והנה על מה שאמרה הגמרא אמר רב שמואל בר נחמן אמר רבי יוחנן המושלים – אלו המושלים ביצרים. בואו חשבון – בואו ונחשב חשבוננו של עולם הפסד מצוה כנגד שכרה, ושכר עבירה כנגד הפסדה, צריך ביאור, מה הקשר בין הדרשה לפשט הפסוק, וכי בגלל שכתוב מושלים וחשבון צריך לדרוש דרשה זאת?

והדבר יובן על פי המובא במדרש, שמלך מואב היה יושב בעיר המלכות במסיבת רעים, ובאו והודיעו לו שבאו האמוריים לכבוש את העיר חשבון אשר בקצה הנבול. והמלך שלא רצה לקלקל את שמחת המסיבה אמר, חשבון? שיקחו את חשבון, פחות עיר אחת. ובאמת האויב כבש את חשבון. אח"כ המתינו לעוד הזדמנות וכבשו עוד עיר, ועוד עיר, עד שכבשו את כל הממלכה. וזהו שנאמר "כי אש יצאה מחשבון להבה מקרית סיחון" ובסוף "אכלה ער מואב" את עיר המלוכה. וזו גם דרכו של היצר הרע שבתחילה מתחיל לפתות את האדם בדברים קטנים ובסוף מגיע לדברים גדולים, כגון כשהאדם בטיוול אומר לו פעם אחת תאכל בהכשר מפוקפק, פעם אחת תראה ראייה אסורה, פעם אחת תוותר על השיעור תורה, ואז הולך ומדרדר את האדם מדחי אל דחי. עד שמוציא את האדם מן העולם. אמנם האדם צריך להערים על היצה"ר ולעשות עמו תחבולות לכבוש אותו כמו שהיה עושה דוד המלך ע"ה. כאשר קם בבוקר היה אומר ליצה"ר אני הולך לפרדם, למרחץ וכד', ואז היה הולך לבית המדרש, וז"ש "חשבת דרכי ואשיבה רגלי אל עדותיך".

ועי' מורה באצבע (אות רמג) שכתב, חודש אלול

יא. יהיה נזהר בימים אלה מכל הטא, כי ימים אלה כדוגמת הלב והמוח של האדם, שאם ניזוקו הוא היוזק לכל הגוף ויח.

יב. נוהגים בכל יום של ימי החול מראש חודש אלול ואילך, אחר התפלה אומרים בציבור עשרה מזמורי תהלים, ומתכוונים לגמור כל התהלים ב' פעמים קודם ראש השנה והוא עולה כמנין כפר ויח.

עינים והארות

רשות הרבים, רחבו י"ו אמה, כמ"ש רבנו האר"י ז"ל בסוד אבנ"י של אנא בכת, וזה הביורור הוא שבע בחינות. או יובן שבע פעמים י"ו הוא מספר יב"ק הרמוז בר"ת יעננו ביום קראנו, ור"ת יענך ח' ביום צרה, ודו"ק. (בן איש חי פרשת כי תצא) ורבנו אפרים בפירושו על התורה כתב יד (פרשת וזאת הברכה) כתב וז"ל: כל האומר תהלים בכל יום כאלו קיים כל התורה כולה. וזהו תכו לרגלך ישא מדברותך, ר"ת תלי"ם מלשון תהלים וסמך ליה תורה צוה לנו משה, עכ"ל.

כבר נודע סגולות ספר תהלים נורא מאד, יזהר לקרא ממנו שיעור בכל יום או לפחות בכל שבוע, באופן כי ילמד תנ"ך ובפרט תהלים משניות וזהר הקדוש ולא יסור ממנו, וחוזר עליהם כפי כחו. וסימך, זכות"ם יגן, ר"ת זהר כ"ד (תנ"ך) תהלים משניות, כי הלימוד בהם יגין בעולם הזה ובעולם הבא בלי ספק. (רבנו החיד"א – עבודת הקודש מורה באצבע סימן ג אות קיט)

על ידי אמירת התהלים מזמרים הקוצים מהשושנה העליונה

כאשר אחינו בני ישראל עם ה' בני אל חי נותנים לבם וצועקים במר נפשם אל ה' ועושים תשובה שלימה בלבב שלם ובאמת, ואומרים שירות ותשבחות למלך אל חי וקיים ברעותא דלבא, ועל ידי הזמירות היכולת בידם לזמר עריצים ולהכרית כל החוחים והקוצים הסוככים את השושנה העליונה, ועל ידי זה מתייחדת המלכות הק' בבעלה כביכול, ומקבלת שפעה רוב טוב

הדרך הנ"ל בשם ב"ן, ודרך הזה נפתח בכל חודש אלול.

[יז] כ"ב רבנו הבא"ה באדרת אליהו.

[יח] מטה אפרים (אות ח). ועי' בפלא יועץ (ערך תהילים) שכתב וז"ל: הנה כי בן לא יגרע מצדיק ללמוד כל ספר התהלים בכל שבוע מדי שבת בשבתו. ואף שכתבו הפוסקים שמי שיכול ללמוד הלכות ופלפולים ועוסק בתהילים חשוב ביטול תורה לגבי דידיה, מ"מ ללמוד אותם פעם א' בשבוע לא נאמר זה, ועת לכל הפנ". ע"כ.

וידוע שאין דבר מכניע הקליפות והמשמינים כמו מזמורי תהלים, דלכן נקראים זמירות לשון זימור שמזמרים עריצים, ואויב ישראל הוא הנחש, וקודם אותיות נחש יש זמר. ובזה יובן מה שאמר השו"ת לנחש (בראשית ג, ט) "הוא ישופך ראש", ר"ל ישופך בזמר שהוא ראש לאותיות שמך. ואתה תשופנו עקב, סוף אותיות נחש יש תס"ט, במנין איש המס"ם ובמנין דיון קש"ה, דעל ידי שתחטיאנו ותעשהו איש חסמים, אז תעורר עליו דין קשה. וזה שאמר כי תצא למלחמה, צריך שתכין לך כלי זין שלך שהוא רמוז באותיות שהם על אויבך, שהוא הנחש והוא זמר, כי זה עיקר הכלי מלחמה של ישראל כשנלחמים עם אויביהם לכל צרה, מסוגלים מזמורי תהלים יותר מכל לימוד תורה. ועל ידי זה ונתנו ה' אלהיך – לאויבך, הוא הנחש, בידך, ואז ושבית שביו, שב י"ו, שב ר"ל שבע י"ו, כמו שב שמעתא דאיתא בגמרא, והביורור הוא מן הקליפה שהיא נקראת

יג. משנכנס אלול כשכותב אדם אגרת שלומים לחברו צריך לרמוז בתחילתו שמבקש עליו לשנה טובה ויטו.

יד. החל מראש חודש אלול עד שמיני עצרת אומרים אחר תפילת שחרית מזמור "לדוד ה' אורי וישעי" (תהלים כז) וכו'. וכל האומר מזמור זה מר"ח אלול עד אחר שמחת תורה, אפילו גזירה רעה יכול לבטל, ומעביר מעליו המקטרגים וכו'.

עיונים והארות

"וישעי" ביום הכיפורים, "כי יצפנני בסכה" רמז לסוכות.

[נא] כן כתב בספר הזכירה, וכן כתב מרן החיד"א זצ"ל בסנסן ליאיר [בסופו] לומר אחר כל תפילה מזמור זה, ולפחות כל יום האומרו אחר תפילת שחרית ימצא חיים, וכן הוא מנהג חברון. וכן כתב בספר מטה אפרים (סי' תקפא סעיף ו). וכן הוא מנהג יוצאי צפון אפריקא [מרוקו] עיין בסידור עולת תמיד, תפלת החדש. שערי רצון לרבי שלמה עבאדי ז"ל (שאלוניקי שנת תקא, הנהגות החדש אלול).

וע"ע במ"ב (סי' תקפא ס"ק ב) שאומרים בכל יום אחר התפילה מזמור לדוד ה' אורי וישעי וגו', ולמנהגינו אומרים אותו אחר התפילה בכל השנה. ועיין בבא"ח (ש"א פר' פקודי אות ו) שהביא מדברי רבי אליהו מאני מחברון, שנהגו מראש חודש אלול עד שמיני עצרת לומר אחר שחרית וערבית מזמור לדוד ה' אורי וישעי, ואחריו קדיש. ומנהג בני אשכנז לאומרו אחר שחרית ואחר ערבית. ומנהג בני ספרד שגם הנוהגים לאומרו, מ"מ, בשבת ויו"ט נמנעים מלאומרו.

וכתב רבי אברהם חמוי זצ"ל בספרו ימלט נפשו (סי' ה) מצאתי בספר כתב יד וזה לשונו סוד גדול ונורא וסגולה נשגבה מצאתי באמתחת כתבי רבני שאלוניקי, מי שהוא בעל נפש יכתוב מזמור זה על גויל או על קלף כשר המעובד לשם ספר תורה בכתיבה אשורית, ותנין ובשרטוט כדין ספר תורה, וכו' סגולה לעצירת מגיפה ולכל דבר עיי"ש.

מהספירות הק' העליונים, ומשפעת חסדים ורחמים, וכל חידו וכל ברכאן לכנסת ישראל לתתא.

והנה נודע כי דוד המלך עליו השלום היה בבחי' וסוד המלכות וסיהרא עילאה קדישא, ובימי דוד ושלמה בנו קיימא סיהרא באשלמותא, בסוד מילוי הלבנה בחצי החודש, כי מאברהם אבינו עליו השלום עד שלמה היו חמש עשרה דורות, וכן מרחבעם עד חורבן בית המקדש היו גם כן חמש עשרה דורות, כי על ידי חמאי המלכים אז כביכול נפגם הלבנה, ונעשה פגם כביכול בסיהרא עילאה קדישא מעט מעט, עד אשר נחרב הבית בעונות הרבים, אך דוד המלך עליו השלום שנשמתו היתה בסוד המלכות נתן לבו לתקן בחייו מדריגתו, ועל ידי תשבחותיו וזמירותיו הכרית כל הקליפות והחיצונים הסובבים להקדושה, ובפרט כל מלכות אדום, וכמו שנאמר (שמואל ב ה, יד) ויהי כל אדום עבדים לדוד, והסיר מהם שם המלוכה מכל וכל. (אוהב ישראל פרשת נצבים).

[יט] דרשות מהר"ל (הלכות ראש השנה). ורמז על זה כדאיתא "וישאלו איש לרעהו לשלום" הוא ראשי תיבות אלול, והנה וישאלו הוא לשון שאלה ובקשה ורוצה לומר שמבקש איש על רעהו לשלום, והיינו באלול כראשי תיבות הג"ל. ליקומי מהר"ל (דיני חודש אלול).

[כ] המקור למנהג זה מובא בספר שם טוב קטן (שנת תסו דף יא). והמעם משום שרמוזים בו: ראש השנה, יום הכיפורים, וסוכות, כמובא במדרש שוחר טוב (מזמור כז) "ה' אורי" בראש השנה,

טו. טוב שיאמר בברכת השיבנו נוסח המודפס בסידורים יה"ר מלפניך שתחתור חתירה מתחת כסא כבודך וכו' עד כי ימינך פשוטה לקבל שבים, ויכוין בהוי"ה בניקוד סגול ובהוי"ה בניקוד צירי, ולחברם יחד דידוע מרבנו האריז"ל דתפילה זו מסוגלת להחזיר רשע בתשובה, אם יתפלל מ' יום ובפרט בימי רחמים אלה וכו'.

טז. בשני הימים של אחר ר"ח אלול, יצום ויתענה אותם שני ימים רצופים, ויעשה בהם תשובה, ויכוין בהם יחוד מ"ח שעות ועי"ז ישיג הארה גדולה ותקון גדול לנפשו וכו'.

יז. מצוה להתענות בחודש אלול כי כן התענה משה מ' יום אלו מר"ח אלול עד יוהכ"פ כי הם ימי רצון וכו', ובלבד שיהיה בפשפוש מעשים ולגדור גדר שלא ישוב עוד לכסלה וכו'.

עיונים והארות

תשובתו מקרב אותיות הוי"ה. והחלק השני, שגוף הקרבן עולה להשי"ת, ומחלק ממנו לזון ולפרנס כמה דברים פנימים וחיצונים, כדי שלא יקטרגו על האדם. וגם המתענה צריך לכוון בשני חלקים אלו. עוד צריך לכוין כוונה שניה, שיתקן בתעניתו המאכלים אשר אכל, כי פעמים מוגלגל בהם איזה נפש מישראל. גם צריך לכוון כוונה שלישית, כי ביום שאוכל בו, הרי האצטומכא מקרבת המאכל אל הכבד, והכבד אל הלב, והלב למוח, אבל ביום התענית הוא להיפך, שמוריד מן המוח אל הלב, ומן הלב לכבד, ונמצא שניזון ממזון מעולה ונקי יותר, וכדמיון זה בכח מחשבתו דוחק הקלי' לחוץ. כתב השל"ה הקדוש (הובא במועד לכל חי סי' יא אות ו) ואם רוצה להתענות מ' יום. צריך שיתחיל קודם חודש אלול. כדי להשלים השבתות שאין מתענים בהם.

וכתב מרן החיד"א בצפורן שמיר (סי' יא) בשבת המתענה על חטאיו, וכתב כי רבו סגולות התענית, לפי שכוחות הרע אין בהם כח לידבק במי ששרוי בתענית, וגם המקטרגים אין בהם כח לקטרג עליו, ולא להביאו לידי נסיון, כי השי"ת רואה שהוא מנסה עצמו בתענית, וגם אם הוא חייב יסורין, הרי הוא מראה שמקבלם על עצמו באהבה. ועוד, שעל ידי התענית בא לידי ענוה, שיכיר בעצמו

[כב] כן מובא בשער רוח הקודש בתחלה שתפלה זו נתנה רבנו האריז"ל לאחד שנשמתד בנו רח"ל, ועל ידי זה שב לה' יתברך בכל ליבו, ויש שם עוד יהודים, ועיין במועד לכל חי (סי' יא אות יא).

[כג] כ"כ רבנו האריז"ל בשער רוח הקודש (דף מח דפוס ירושלים תיקון יו) וז"ל: בר"ח אלול שנת השל"א ליצירה א"ל מורי ז"ל שאתענה אותם שני ימים רצופים אשר אחר יום ר"ח עצמו של אלול, ושעי"ז אשיג איזו השגה, וכונת אלו התעניות הוא כי בחדש אלול נפתחים י"ג מקורות של הי"ג תיקוני דיקנא דעתיקא. והם מתגלים ומאירים למטה באו"א במקום המקיף של המוחין שלהם. כמו שביארנו בריש אדרת האזינו. כי מוחין למוחין דאו"א בוקע אור שלהם לחוץ ומאיר שם בסוד אור מקיף ושם מתגלים אלו הי"ג תיקוני דיקנא דעתיקא. וכ"ה בפע"ח (דף קכח ע"א).

[כד] פע"ח (שם),

[כה] מורה באצבע (אות רמז). וכתב רבנו האריז"ל (שער רוח הקודש דף ו ע"ב) שביום התענית צריך לכוון שהחלב והדם הנחסרים ממנו נחשבים כקרבן. והקרבן, יש בו שני חלקים, האחד, וידוי והרמה, בכיה ותשובה, שעושה בעל הקרבן על חטאו בראותו ד' מיתות הנעשות בקרבן, ואחר שע"י חטאו הפריד אותיות הוי"ה, הרי עתה ע"י

יח. בחודש אלול יתקן כל העוונות והפגמים שפגם ושעוות, ויתקן כל פגם כראוי כפי מה שנתבאר בתיקוני עוונות בשערוה"ק להאריז"ל^[כו]. ומנהגו בק"ק חסידים "נהר שלום" תכב"ץ לערוך תיקון הכללי להרש"ש זיע"א הכולל תיקון לעוונות קלין וחמורין ר"ל בחודש זה, ומתענים יום אחד ופודים שאר ימי התעניות בצדקה^[כז].

עיונים והארות

עונותיו, ויתקן המקום אשר פגם בו ואח"כ יעלה משם למעלה. וכ"כ בספר ראשית חכמה (שער התשובה פ"ד), דהרבה מבעלי תורה סומכין שלא להתענות מההיא דליכול כלבא לשירותיה, ואין מכל זה סיוע למי שחטא שלא יתענה, שיספיק לו התורה לכפרת עוונו, שמי שחטא אפילו הוא ת"ח אין תורתו רצויה עד שיטהר עצמו.

אולם בבה"ל (ריש סי' תקעא ד"ה ת"ח) כתב בשם ספר חרדים, שנמצא בתוך ספרי המקובל האלקי חסידא קדישא האריז"ל בספר אחד כתיבת יד, שכל מה שנמצא בסיוגופים לא נזכרו אלא למי שאין עמלו בתורה, אבל מי שתורתו אומנתו ויודע דעת ויראת ה', לא יחלש ולא יתבטל מלימודו, אך יום אחד מן השבוע יתרחק מבני אדם ויתבודד בינו לבין קונו, ויתקשר מחשבתו בו כאלו כבר עומד לפניו ביום הדין, וידבר אליו יתברך כאשר ידבר העבד אל רבו ובן אל אביו. ע"כ. אכן מרן החיד"א בספרו כסא רחמים על אבות דרבי נתן (פרק טל), כתב לדחות זה, שלא נמצא כן בדברי האריז"ל, רק מקור הדבר הוא מספר חרדים.

ורבנו הבא"ח בתורה לשמה (סימן תיד), כתב וז"ל: והנה רבנו האר"י זצ"ל אשר גילה מספר הצומות וסדרי התיקונים, הנה כל אלו הם סדר התשובה, כי הוא ז"ל מסר סדר תשובה במספר הצומות האלו השייך לכל נפש, בין אם היה נפשו עליונה בין אם היה תחתונה, בין קטנה בין גדולה, מכל בחינה שיהיה, אם יעשה זה הסדר שגילה רבנו ז"ל, יצא האדם ידי חובת תשובה בזה, וה"ו השיב עשה תשובה שלימה ואין בה שום ספק, כי זה הסדר שגילה רבנו ז"ל הוא דבר השוה לכל נפש,

שבמניעת מעט מאכל תש כוחו. וכן כי מיעוט חלבו ודמו עולים לריח נוחה בקרבן לפני ה', ויש מלאכים שאינם יכולים לעלות אלא בכח זה.

ומהרה"ו (והביאו מרן החיד"א בספר לב דוד פרק ו) כתב בזה, כי תועלת התעניות הוא תמורת היסורין הצריכין לבוא עליו. ולא עוד, אלא כיון שמקבלם מדעתו ורצונו מידי עצמו, יום אחד של תענית או של לבוש שק, או של כל מין סיגוף שמסגף את עצמו, מיקל מעליו חבילות של יסורים. עב"ד.

וכתב החיי אדם (כלל קלח) ואין ראוי לנהוג בתעניות אלו, אלא מי שהוא בריא, ואין התענית מזיק לו, ולא מבטלו מן התורה, ובפרט בדורות הללו שירדה חולשה לעולם, שצריך לאמוד עצמו, שאם יחלש ויבטל מתלמודו, מוטב שלא יתענה, אלא יאכל מעט וילמוד כפליים.

וכבר כתב רבנו הבא"ח, (ש"א בפתחה לפר' נצבים) שאם ירצה לעשות תשובה באופן שירבה בתעניות וסיוגופים יותר ממה שמוזג סובל, אין חפץ לה' בזה.

[כו] פע"ח (דף קכח ע"ב)

[כז] ועיין במרן החיד"א (במורה אצבע פרק א אות ו) שמדברי רבנו האריז"ל מוכח בהדיא שאף שממעט הלימוד, יתענה לתקן אשר פגם. וכנראה הוא ממ"ש רבנו האריז"ל בשער רוה"ק (דף ו ע"ב) דמה שאמרו בתענית (יא:) האי צורבא מרבנן דמתענה ליכול כלבא לשירותיה, היינו כי מי שלא חטא מימיו א"צ להתענות, דעסק התורה גדול מן התענית, שממשיך לנפשו שפע ומוזן ממקום גבוה, אבל מי שחטא מוכרח הוא שיתענה כדי שימחק

יט. מצאתי מכת"י האריז"ל בתפילות אלול ועשיית: יום צום ישאל האדם היים וכפרה, ויעמוד בשעת הוצאת ס"ת ויקרא ג"פ י"ג מידות ואח"כ רבש"ע מלא כל משאלותי לטובה וכו' ויזכור שאלתו ג"פ, ויקרא ג"פ ואני תפלתי, ויכוין בשמות י"פ ע"נ וכו' היוצאים מר"ת וס"ת תיבה שניה של פסוק אחרון של כל ספר וספר מכ"ד ספרים ותנתן שאלתו וכחו.

כ. ראיתי לקצת רבנים שתמיד היו עוסקים בגופי הלכות ובחיבורים, ובחודש אלול היו מניחים קצת מסידרם ללמוד גירסא ותהנונים וכסו, ואם חנן לו אלהים עושר, הטאיו בצדקה יפרוק, וירבה בימים אלה בצדקה ולו, והלימוד – זוהר תיקונים משניות ותהלים ולא.

עיונים והארות

וה"ב) הצדקה סימן לצדיקי זרע אברהם אבינו, ואין כסא ישראל מתכונן ודת האמת עומדת אלא בצדקה, ואין ישראל נגאלין אלא בזכות הצדקה. ולעולם אין אדם מעני מן הצדקה, ואין דבר רע ולא היוק נגלל בשביל הצדקה, שנאמר והיה מעשה הצדקה שלום.

ובהלכות תשובה (פ"ב מהלכות תשובה ה"ד): מדרכי התשובה להיות השב צועק תמיד לפני השם בבכי ובתחנונים, ועושה צדקה כפי כוחו וכו'. ומפני ענין זה, נהגו כל בית ישראל להרבות בצדקה ובמעשים טובים (פ"ג ה"ד).

וכתב מרן החיד"א במורה באצבע (אות רמה) אם חנן לו אלקים ממון, חטאיו בצדקה יפרוק, וירבה בימים אלו בצדקה. ובמועד לכל חי (סי' יא אות טו) כתב, ולא יראה בעצמו מידת קמצנות ועניות להיות כפוי טובה בטובתו של מקום, והמליצו בזה דהיות ובזמנים אלו נקצבין מזונותיו, הרי אם יתנהג בקמצנות יתנהגו עמו מידה במידה ויאמרו דאפשר לו להסתפק במועט.

אלול מרומז בפס' איש לרעהו ומתנות לאביונים שהוא פסוק של צדקה לומר לאדם, שעם התשובה והתפלה צריך לעשות בחודש זה צדקה כמ"ש (דניאל ד, כד) וחטאך בצדקה פרק.

וכמובא בכתבי האריז"ל ז"ל כי צרוף חודש אלול יוצא מס"ת של הפסוק וצדקה תהיה לנו כי –

שכל העושה זה התיקון נכון לבו בטוח שעשה תשובה שלימה על אותו עון. מיהו מי שהוא תש כח ואינו יכול לעשות סדר זה שגילה רבנו ז"ל והתענה מעט ימים דוקא או לא התענה רק התוודה ובכה ונתחרט הרטה גמורה אפשר שהקב"ה יתרצה בתשובתו זאת ויחשבנה לו תשובה שלימה ומעליא, אבל מי עלה שמים וירד שניגיד לו שהקב"ה קבל תשובתו בשלימות ואין צורך לו עוד לעשות תיקון, משא"כ העושה סדר התיקון שגילה רבנו האריז"ל וצ"ל, זה נכון לבו בטוח שיספיק לו התיקון הזה, עכ"ל. וע"ש עוד שסיים וכבר ידעתם מה ששאלו בגמ' ה"ד יסורים וכל חכם השיב דבר אחר ומשם תדעו ותבינו כי אפילו דברים קלים הם חשובין בכלל יסורין ואם הוא עוון חילול השם אז תשובה ויה"כ ויסורין תלוין ורק במיתה יהיה גמר כפרה וילך צדיק גמור לגן עדן.

[כח] שעה"כ (דף ק ע"ב), ופע"ה. ואלו השמות היוצאים מר"ת וס"ת הנ"ל יפ' עַן הֵת הֵת הֵת דַּי מִן הֵת אִם אֵת בֵּן הֵם שֵׁם אֵת וְ אֵת שֵׁה לֵב הֵה אֵב לֵה לֵה אֵר הֵמ ודע כי שמות אלו מסוגלים שתתקבל תפלתו של האדם ולכן כדי לכוין בהם תמיד לאחר תפלתו וכן מסוגלים לזכרון והעיקר שנעשה מעשינו לשי"ש.

[כט] ברכ"י (סי' תקפא אות ו).

[ל] כתב הרמב"ם (פ"י מהלכות מתנות ענים ה"א

כא. נהגו ללמוד תיקוני זוהר בימים אלה, דהיינו להתחיל בר"ח אלול ולסיים ביוהכ"פ ולבג, ובוה תטהר נשמתו ותזדכך ולג, והוא מתקן עולם העשיה אשר שם מגיע פגם המאו ביותר ולדו.

כב. אנשי מעשה נוהגים לבדוק בחודש זה התפילין והמזוזות, ועכ"פ יראה שיבדוק המזוזות כדינם פעמיים בשבע שנים ולח.

עיונים והארות

יותר משאר מצוות, דאמרינן בגמ' (ר"ה מז:): אמר רבי יצחק, ארבעה דברים מקרעין גזר דינו של אדם, והראשון שבהם צדקה, ככתוב וצדקה תציל ממות.

[לא] מורה באצבע (אות רמח).

[לב] מועד לכל חי (סי' יא אות יב), בה"ת (סי' תקפא אות ז)

[לג] מקדש מלך (בהקדמה).

[לד] הקדמת פירוש בניהו לתיקוני הזוה"ק (מהרי"ח זלה"ה).

[לה] מטה אפרים (סי').

ההו"י, ובא ללמד כי אחד הדברים החשובים בחודש זה הוא הצדקה כמ"ש וצדקה תציל ממות, וכפי שאמרו רבותינו על חודש אלול – תשובה תפלה וצדקה מעבירין את רוע הגזירה, ולכן צריך כל אחד להשתדל להרבות בצדקה בחודש זה.

והענין בזה, כי עבודת חודש אלול היא לעודד מידת יורב חסד' על ידי נתינת הצדקה כדי שיעשה הקב"ה עמנו צדקה וחסד. וכמו שמבקשים בתחילת הסליחות "לך ה' הצדקה" בנימטריא ור"ב חס"ד, שהיא אחת משלש עשרה מידות של רחמים המתעוררות בחודש זה.

והמעם שכל כך נתנו רבותינו דגש על מצות צדקה

מאמרי הזוהר הקדוש

מאמר השבון הנפש

הנה, בזמן שהיה ביהמ"ק קיים היו הקרבנות מכפרים בכל יום על עוונותיהם של ישראל, וכעת שחרב ביהמ"ק צריך האדם בכל לילה קודם שישן לעשות חשבון נפש על כל מעשיו באותו יום, ויחזור עליהם בתשובה שלמה, כי צריך האדם להזהר שישן בלא חטא, כי השינה אחת משישים ממיתה, ואם לא עשה חשבון נפש ותשובה, אותו היום בא לפני הקב"ה ומעיד על מעשיו, ואז נכנסת איזו רוח קשה לביתו להזיקו ח"ו. אבל אם חוזר בתשובה באה רוח טובה ולבוש מיוחד ומלביש את אותה נשמה ושומר אותה כל אותו היום.

ח"ג קע"ח ע"א

מֵאֵן [א] דְּאִית בֵּיה עוֹבְדָא טָבָא מִי שִׁישׁ בּוּ מַעֲשֵׂה טוֹב, אִו דְּאִיהוּ

(ס"א אי טבא איהו) **מֵאֵרִי דְּחֻשְׁבָּנָא** או שהוא בעל חשבון, שעושה חשבון

נפש על מעשיו בכל יום, **הָא אִוְקְמוּהִי** הרי הסברנו, **דְּבַכָּל לִילִיָּא וְלִילִיָּא**

עיונים והארות

רב, **אבד חשבון** אבד חשבוננו של עולם, עד **דיבון** אמר הקב"ה המתן עד שיבא דין, **ונשים** עד נפח עד שתבא אש שאינה צריכה ניפות, עד **מידבא** עד שתדאיב נשמתן, ואמרי לה עד דעביד מאי דבעי. ע"כ לשון הנמ'.

והנה על מה שאמרה הגמרא אמר רב שמואל בר נחמן אמר רבי יוחנן המושלים – אלו המושלים ביצרם. בואו חשבון – בואו ונחשב חשבוננו של עולם הפסד מצוה כנגד שכרה, ושכר עבירה כנגד הפסדה, צריך ביאור, מה הקשר בין הדרשה לפשט הפסוק, וכי בגלל שכתוב מושלים וחשבון צריך לדרוש דרשה זאת?

והדבר יובן על פי המובא במדרש, שמלך מואב היה יושב בעיר המלכות במסיבת רעים, ובאו והודיעו לו שבאו האמוריים לכבוש את העיר

[א] איתא בגמרא (בבא בתרא דף ע"ח ע"ב) א"ר שמואל בר נחמן א"ר יוחנן מאי דכתיב על כן יאמרו המושלים וגו' המושלים אלה המושלים ביצרם, **בואו חשבון** בואו ונחשב חשבוננו של עולם הפסד מצוה כנגד שכרה, ושכר עבירה כנגד הפסדה, **תבנה ותכונן** אם אתה עושה כן תבנה בעולם הזה ותכונן לעולם הבא, **עיר סיחון** אם משים אדם עצמו כעיר זה שמהלך אחר סיחה נאה מה כתיב אחריו **כי אש יצאה מחשבון** וגו' תצא אש ממחשבון ותאכל את שאינן מחשבין, **להבה מקרית סיחון** מקרית צדיקים שנקראו שיחין, **אכלה ער מואב** זה המהלך אחר יצרו כעיר זה שמהלך אחר סיחה נאה, **בעלי במות ארנן** אלו נסי הרוח, דאמר מר כל אדם שיש בו נסות הרוח נופל בגיהנם, ונ"רם אמר רשע אין

עַד לֹא יִשְׁכַּב שבכל לילה ולילה עד שלא יעלה על משכבו, **וְעַד לֹא נָאִים** ועד שלא יישן, **בְּעֵי בַר נָשׁ לְמַעַבְדַּי חוֹשְׁבֵנָא מְעוֹבְדוֹי דְּעַבְדַּי כָּל הַהוּא יוֹמָא** צריך האדם לעשות חשבון נפש על כל מעשיו שעשה כל אותו היום, **וְיָתוּב מִנֵּיהוּ** וישוב ממעשיו הרעים בתשובה, **וְיִבְעֵי עַלְיָהּ רַחֲמֵי** ויבקש עליהם רחמים מחילה וסליחה. **מַאי טַעְמָא בְּהֵיאָא שְׁעָתָא** ושואל מה הטעם שצריך לעשות חשבון נפש באותה שעה קודם השינה. **בְּגִין דְּהֵיאָא שְׁעָתָא אֵילָנָא דְּמוֹתָא שְׂאֲרֵי בְּעַלְמָא** היות שבאותה שעה אילן המות ב"מ שורה בעולם, **וְכָל בְּנֵי עַלְמָא טַעְמִין טַעְמָא דְּמוֹתָא** וכל בני העולם טועמים טעם של מות, **וְיִבְעֵי בְּהֵיאָא שְׁעָתָא לְמַעַבְדַּי חוֹשְׁבֵנָא מְעוֹבְדוֹי, וְיִזְרִי עַלְיָהּ** וצריך באותה שעה לעשות חשבון על מעשיו ויתודה עליהם בתשובה, כמ"כ ומודה ועוזב ירוחם, וכמו שדרך בני אדם להתוודות קודם מיתתם כן צריך כל לילה קודם השינה שהיא אחת מששים במיתה להתוודות, **בְּגִין דְּאֵיָּהּ שְׁעָתָא דְּמוֹתָא,** היות שאותה שעה היא של מות ב"מ כדלעיל, **וְאֵלֵין אֶקְרוּן מַאֲרֵי דְּחוֹשְׁבֵנָא** ואומר הזוה"ק שאלה נקראים בעלי החשבון.

עיונים והארות

פעם אחת תאכל בהכשר מפוקפק, פעם אחת תראה ראייה אסורה, פעם אחת תוותר על השיעור תורה, ואז הולך ומדרדר את האדם מדחי אל דחי. עד שמוציא את האדם מן העולם. אמנם האדם צריך להערים על היצה"ר ולעשות עמו תחבולות לכבוש אותו כמו שהיה עושה דוד המלך ע"ה. כאשר קם בכוכר היה אומר ליצה"ר אני הולך לפרדס, למרחץ וכדו', ואז היה הולך לבית המדרש, וז"ש השבתי דרכי ואשיבה רגלי אל עדותיך.

חשבון אשר בקצה הגבול. והמלך שלא רצה לקלקל את שמחת המסיבה אמר, חשבון? שיקחו את חשבון, פחות עיר אחת. ואז האויב כבש את חשבון. אח"כ המתינו לעוד הודמנות וכבשו עוד עיר, ועוד עיר, עד שכבשו את כל הממלכה. וזהו שנאמר "כי אש יצאה מחשבון להבה מקרית סיחון" ובסוף "אכלה ער מואב" את עיר המלוכה. וזו גם דרכו של היצר הרע שבתחילה מתחיל לפתות את האדם בדברים קטנים ובסוף מגיע לדברים גדולים, כגון כשהאדם במיול אומר לו

ח"א ויחי רכ"ד ע"א

**רְבִי יְהוֹדָה פָּתַח וְאָמַר, (ישעיה מב) לפרש מש"כ הַחֲרָשִׁים שָׁמְעוּ
וְהַעֲוִרִים הֵבִיטוּ לְרְאוֹת. הַחֲרָשִׁים שָׁמְעוּ, אֵלֶיךָ בְּנֵי
נִשְׂאָה דְלָא צִיִּיתִין לְמַלּוּלֵי אוֹרֵייתָא** [ב] ומפרש, אלה הם בני אדם שאינם

עיונים והארות

בשביל עצמה, רק בשביל לתקן אלו הימים. והיינו השלמות שיש לנפש רוח ונשמה. ותראה מדברי הזוה"ק הנ"ל, שיש ימים תתאין ויש ימים עילאין, כי כל יום הוא ענין גדול וגורא, ואם נאבד ח"ו זה היום בהבלים כביטול תורה ובלוי קיום המצות, אז נאבד ונדחה ח"ו חלק ניצוץ אחד שהוא חלק הנשמה. כי כל אלו הניצוצין המה כנפי הנשמה, וכלם צריכים לבושין, וכל חד מתלבש ממצות שנעשה בזה היום. ובמות האדם מתלבשת הנשמה באלו הימים עילאין שתקין, והמה נעשו לו ללבושין בנן עדן. ואם החסיר חסר לו מהלבושין, וכמספר הימים שאדם חי, ככה כמספר הזה צריכה הנשמה ללבושין בעולם העליון.

כמו למשל, גוף הגשמי שצריך לבוש מיוחד לראש, ולבוש מיוחד לגוף, ומיוחד לרגל ולעקב. ככה מצטרפת הנשמה לפי ערכה לריבוי הלבושין. וכמו למשל, אם אדם חסר לו כובע שהוא לבוש הראש, או מגעלים לבוש העקב, אז יש לו בושא גדולה. וככה בלי שיעור וערך יותר ויותר, הבושה לנשמה שנחסר לה לבוש.

לכן בעל כרחי צריכה הנשמה שלא תשוב בבושה וכלימה ולהצטרך לבא עוד הפעם בגלגול להשתלם באלו הלבושין. ולא עוד אלא מובא בזו"ק (שם), שהנהו ימים אם אינו מתקן אותם, אז ח"ו יוצאין מהקדושה ומתחברין אליו ימים בטומאה ח"ו, ובאין אצל פתח בית האדם, ששם עומד מוזק ואין לו רשות לכנס מפני קדושת המזוזה, אבל אם מצטרף אליו הצירוף

[ב] והנה להבין דברי הזוהר הללו, צריך להקדים הקדמה מדברי רבינו האר"י ז"ל (ע"ח שער כ"ו פ"א שער הצלם), ואביא בקיצור שורש הדברים, עם קצת פירוש להבין דברי קדשו, תדע כי נשמת האדם נחלקת לחמש דרגות, שהמה נפש רוח נשמה היה ויחידה כמובא בב"ר (פ' ו"ד) וכן יש לגוף חמש מדריגות, שהמה מוח עצמות גידים בשר ועור.

והנה שלח הקב"ה הנשמה בה' חלקיה לשכון ולדור עם האדם בעל הומר. ואי אפשר שתתלבש הנשמה בחומר, שהמה דברים הפכים לגמרי. לכן צריך ענין ממוצע שתתלבש בו הנשמה. ולכן ברא הקב"ה צלם בסוד (תהלים ל"ט) אך בצלם יתהלך איש. ויש ה' מיני צלם, כי לכל אחד נצרך צלם אחר, ליחידה, לנשמה, וכן לרוח וכו', לפי ערך זכותו וגדלותו. והנשמה מתלבשת בצלם, והצלם מתלבש באדם. ומקצתו חופפת על הגוף מבחוץ לשמרו. ובזה הצלם תלוי ענין יצר טוב ויצר הרע. כי יש צלם מצד הקדושה וכן להיפך. ובזה תלוי התרי"ג מצות עשה ולא תעשה. וכן להיפך תרי"ג עבירות, בעבר על לא תעשה ושאינו מקיים המצות עשה. וכל נשמה מתחלקת מהרבה ניצוצין. ובכל גלגול שאדם מתגלגל שולחין עמו מספר ניצוצין קדישין לתקנם. וכפי מספר הניצוצין שיש לחלק הנשמה שירדה לדור באדם, ככה מספר הימים שלו שניתן לו לחיות. והוה טפחות נתת ימי (תהלים ל"ט). וככה כפי מספר הזה יש ניצוצין בצלם. ותכלית ירידת הנשמה לעולם אינו

שומעים לדברי תורה, וְלֹא פָקַחִין אֹדְנֵיהוּ לְמִשְׁמַע לְפָקוּדֵי
 דְּמֵאֲרֵיהוֹן וְאִינֵם פּוֹתְחִים אֶת אֹזְנֵיהֶם לְשִׁמּוֹעַ לְמִצְוֹת קוֹנֵם, לְהֵם אִמַּר הַנְּבִיא שְׁמַעוּ.
 וְהָעוֹרִים, דְּלֹא מִסְתַּבְּלִין לְמַנְדַּע עַל מָה אֲנֹן קִיַּיִמִין וְהָעוֹרִים
 שְׁאִינֵם מִסְתַּכְּלִים וּמִתְבּוֹנְנִים לְדַעַת לְמַה הֵם חַיִּים, לְהֵם אִמַּר הַנְּבִיא הִבִּטּוּ לְרֵאוֹת. דְּהָא
 בְּכַל יוֹמָא וְיוֹמָא פְּרוּזָא נְפִיק וְקָרִי, וְלִית מָאן דִּישְׁנָה כִּי

עיונים והארות

הניצוצי קודש של הימים המסתלקים מן האדם, אינם מסתלקים לגמרי מן הנשמה אלא עודנו נסרך ונסבך בנפש וזה מחדש א"ל. וראיה לדבריו הקדושים מהזוהר הק' שהעתקתי לעיל, שאלו הימים ממתינין להאדם אולי ישוב לה' בתשובה שלמה, ויחזרו אלו הימים לתיקונם ויחזרו ויבואו לשרות בנשמה. וזה טובה ורב חסד כפול ומכופל מבוראנו ברוך הוא וברוך שמו. ואם זוכה לתקן בתשובה כראוי, אז מאירין אלו הימים בסוד וזדונות נעשות לו כזכיות. אבל תדע אחי חביבי, כי תיקון אלו הימים תלויים בהקדם ובאיחור, דהיינו כל מה שאדם מתאחר לשוב אל ה' ולתקן אלו הימים, מתחשבים אלו הימים ביותר ומתעבין בעביות הזוהמא והטומאה והשיקוץ. כמו הזוהב הטוב והפרוים כשהוא משתקע בתהום הארץ, וכל שכן ברפש וטיט המזוהם והמשוקץ, כפי שמשתהה שם ביותר מקבל יותר חלוּדִין ועבירות ויותר קשה לנקותו ולצחצחו וליפותו ולהחזירו למראה וגוון הזוהב, ומכל שכן שיאיר כמקודם. ככה הנשמה כפי מה שמתאחרים לשוב לאדוננו, ככה מתעבין ומתחשכין אלו הימים ביותר, ומתחזקים הלבושים רעים שהמה לבושי היצר. ולכן דרשו רז"ל (ע"ז י"ט) אשרי איש ירא ה' (תהלים קי"ב) אשרי מי שעושה תשובה כשהוא איש, דהיינו בבחירות. (טהרת הקודש, מאמר מארי דחושבנא פרק א').

של זה היום שלא נתקן, נכנסים בעל כרחו שניהם, המזיק והיום, וגורמים ח"ו היוזקות ל"ע בגוף ונפש וממון. השם ישמרנינו. (ועיי"ש בזה"ק ובפירושים).
 וזה היה כל עבודת הצדיקים לתקן אלו הימים. ולכן נשתבחו בזה אבותינו הקדושים כמו (בראשית כ"ד) ואברהם זקן בא בימים, וכן (מלכים א' א') והמלך דוד זקן בא בימים, שתיקנו כל הימים שלהם בשלימות בלי חוסר.
 לכן אם עבר על האדם יום שלא תקנו, ונחסר זה הניצוץ, נחסר זה היום למעלה מימים עילאין ונחסר הלבוש מהנשמה, ונחסר לבוש מהצלם. ועל זה אפשר לומר אוי לנו כי פנה יום, כי פנה היום בהבל הבלים. וכל שכן ח"ו שלא די שלא עשה לבושי קודש להנשמה, אלא אם ח"ו עשה עבירות ביום ההוא, ובמקום לבושי קודש עשה ותיקן הלבושים רעים של היצר שמתלבש בזה. וכחו נעשה ביותר לרדוף ולהשפיל כל חלקי הקדושה.
 אם כן מה יעשה האדם שעברו עליו ימים ושנים בלי תיקון, ואפילו ביום שסובר שתיקן, מי יודע אם נתקבלו תורתו ומצותיו לתיקון, שיהא לתיקון יום שלם. והלואי שנמצא מכל חיינו איזה ימים כתיקונם. ומה יעשו עניים ודלים כמונו, ומה יש לנו לעשות, וכי ח"ו אין עוד תקוה, הלא הקב"ה איקרי רחום וחנון ומלא חסד ורחמים. רק גילה לנו הקדוש בעל אור החיים (פי' ויחי), שאלו

בכל יום ויום כרוז יוצא ומכריז כמחז"ל (בפרק ששי באבות), בכל יום ויום בת קול יוצאת מהר חורב ומכרות ואומרת, אוי להם לבריות מעלבונה של תורה, ואין מי שישגיח לשים לב לזה

הכרוז.

דַתְנִיָא, אַנּוּן יוֹמִין דְּבַר נֶשׁ כִּד אֶתְבְּרִי כי למדנו שבאותם הימים שהאדם נברא בהם, **בְּהָהוּא יוֹמָא דְנִפְק לְעֵלְמָא** באותו יום שיצא לעולם, **בְּלָהוּ קַיִימִין בְּקַיִימִיהוּ** כל הימים האלה שהם ניצוצי לבושי נשמתו עומדים כולם בקיומם וגם מוכנים לתיקון שלהם, כי כל אדם יש לנשמה שלו לבוש שנקרא צל"ם שהוא אמצעי בין הנשמה לגוף, ויש בצל"ם הזה ניצוצות רבים ששייכים לנשמתו, שהאדם ע"י מעשיו הטובים והמצוות וכו' צריך לתקנם, ועתה מיד הם עומדים ומוכנים לתיקון כל יום ויום עם הניצוצות השייכים לו. **וְאֶזְלִין וְטָאִסִין בְּעֵלְמָא** והניצוצות האלה הולכים ושטים בעולם, **נְתִיתִין וְאֶזְהָרֵן לְבַר נֶשׁ, כֹּל יוֹמָא וְיוֹמָא בְּלָחֹדוּי** יורדים ומזהירין ומאירים לאדם כל יום ויום בנפרד, כי כל יום יש לו ניצוצי קדושה ששייכים לו. **וְכִד הָהוּא יוֹמָא אֶתִי וְאֶזְהָר לֵיהּ** וכאשר אותו יום שהוא הניצוץ בא ומאיר ומזהיר לו, כדי שיתקן הניצוץ השייך לאותו יום, **וְבַר נֶשׁ עֵבִיד בְּהָהוּא יוֹמָא חוּבָא קַמִי מְאָרִיָהּ** והאדם לא תיקן את אותו הניצוץ, ועוד שעשה באותו יום חטא לפני אדונו. **הָהוּא יוֹמָא סָלִיק בְּכִסּוּפָא, וְאֶסְהִיד סְהֵדוּתָא, וְקָאִים בְּלָחֹדוּי לְבַר** אותו יום, הניצוץ שלו עולה בבושה גדולה, ומעיד עדות על האדם שחטא, ועומד אותו ניצוץ לבדו בחוץ, ולא יכול להתחבר לניצוצות המתוקנים של שאר הימים שנתקנו.

וְתַאנָא, בְּתַר דְקָאִים בְּלָחֹדוּי ולמדנו אחרי שעומד אותו ניצוץ לבדו בחוץ, **וְתִיב, עַד דְּבַר נֶשׁ עֵבִיד מְנִיָה תְּשׁוּבָה** יושב הניצוץ וממתין שהאדם יעשה תשובה על מה שפגם בו ויחזיר אותו למקומו. **זְכָה, תָּב**

ההוא יזמא לְאֶתְרִיהּ אם זכה לעשות תשובה חוזר אותו יום אותו הניצוץ למקומו ונתקן. לָא זָכָה, הֵהוּא יוֹמָא נְחִית, וְאִשְׁתַּתַּף בְּהוּא רֹחָא דְלִבְר, וְתַב לְבִיתִיהּ ואם לא זכה לעשות תשובה, אותו יום, כלומר, אותו הניצוץ יורד למטה ומשתתף באותו רוח אחר שעומד מחוץ לבית-שלא יכל להכנס עד עתה, בגלל המזוזה שמנעה ממנו, והמתין להזיק יחד עם הניצוץ לאנשי הבית ועתה יש לו כח להכנס כי הם שנים. וְאִתְתַּקַּן בְּדִיּוֹקְנִיהּ דְהוּא בְּרֵשׁ מְשֵׁשׁ ומתתקן בצורתו של אותו האדם, בְּגִין לְאִבְאֵשָׁא לֵיהּ, וְדִיִּיר עֲמִיהּ בְּבֵיתָא ודר עמו בבית כדי להרע לו ולהזיקו. וְאִית דְּדִיּוֹרָא לְטַב אִי הוּא זָכִי ויש פעמים שדירתו מתהפכת לטובה אם זוכה ע"י התשובה, ואז כולם נהפכים למלאכים טובים. וְאִי לָאו, דִּיּוֹרִיהּ עֲמִיהּ לְבִישׁ ואם לא עשה תשובה אז דירתו עמו להרע לו ולהזיק לו.

• לו •

בֵּין כָּד וּבֵין כָּד אם לא חזר האדם בתשובה והלך כך לבית עולמו, אֶתְפַּקְדָן אַנּוּן יוֹמִין וְחֲסָרִים, וְלֹא עָאֲלִין בְּמַנְיָנָא דְאַנּוּן דְאִשְׁתְּאַרְוּ נַמְנִים אותם הימים שהם הניצוצות, והם חסרים ולא עולים ולא נכנסים במנין של שאר הניצוצות שנשארו. וְוִי לְהוּא בְּרֵשׁ, דְנִרַע יוֹמוֹי קַמִּי מְלָפָא קְדִישָׁא אוי לאותו אדם שהחסיר הימים והניצוצות לפני המלך הקדוש, וְלֹא שְׂבִיק לְעֵילָא יוֹמִין, לְאֶתְעַטְרָא בְּהוּ בְּהוּא עֲלָמָא ולא נשארו לו למעלה אותם הימים שהם הניצוצות להתעטר ולהתלבש בהם באותו עולם עליון, וְלְאֶתְקַרְבָּא בְּהַדְרִיָּהּ קַמִּי מְלָפָא קְדִישָׁא ולהתקרב בהם לפני המלך הקדוש.

• הקדוש •

תָּא תַּוִּי בא וראה, כָּד קְרִיבוּ אַנּוּן יוֹמִין קַמִּי מְלָפָא קְדִישָׁא כאשר קרבים אותם הימים לפני המלך הקדוש, אִי הוּא זְכָאָה אם אותו אדם הוא צדיק, הֵאִי בְּרֵשׁ דְנִפְיָא מֵעֲלָמָא, סְלִיב וְעָאֲל בְּאַנּוּן

יֹמִין אותו אדם שיוצא מהעולם הזה עולה ונכנס בגן עדן ומתלבש באותם ימים. וְאֲנֹן לְבוּשֵׁי יָקָר, דְּמִתְלַבֵּשׂא בִּיה נְשֻׁמְתִיה וּהם לבושי הכבוד שמתלבשת בהם נשמתו. וְאֲנֹן יֹמִין הָווּ, דְּזָכָה בָּהוּ וְלֹא חָב בָּהוּ וְאוֹתָם הַיָּמִים הם שהוא זכה בהם ולא חטא בהם.

וְוִי לְהֵוֹא דְגָרַע יֹמִוִי לְעֵילָא אוי לאותו אדם שהחסיר ימים למעלה. דְּכַד בְּעָאן לְאֵלְבִשָׂא לִיה בִּיֹמִוִי שכאשר רוצים להלביש אותו באותם האורות של לבושים שתיקן באותם הימים, אֲנֹן יֹמִין דְּפָגִים אִיהוּ בְּחֻבּוֹי, חֲסָרִין מֵהֵוֹא לְבוּשָׂא, וְאֵתְלַבֵּשׂ בְּמָנָא חֲסָרָא אותם הימים שפגם והחסיר אותם בחטאיו חסרים הם מאותו הלבוש ומתלבש בבגד חסר. כֹּל שְׂפָן אִי סְגִיִּין אֲנֹן כל שכן אם חסרו לו ימים רבים מהם, וְלֹא לְהֵוִי לִיה לְבַר נָשׁ בְּמָה דְּאֵתְלַבֵּשׂ בְּהֵוֹא עֲלָמָא ולא יהיה לו לאדם במה להתלבש באותו עולם העליון. כְּדִין וְוִי לִיה, וְוִי לְנַפְשִׁיהּ וְאז אוי לו, וְאוי לנפשו, דְּדִיִּינִין לִיה בְּגִיהֶנָּם עַל אֲנֹן יֹמִין, יֹמִין עַל נְפִיק מֵהָאִי עֲלָמָא, לָא אֲשַׁבַּח יֹמִין דְּאֵתְלַבֵּשׂ בָּהוּ שכאשר יצא מזה העולם באחרית ימיו לא ימצא ימים להתלבש בהם, וְלֹא הָוִי לִיה לְבוּשָׂא בְּמָה דְּאֵתְכַפֵּי ולא יהיה לו לבוש במה להתכסות וזו בושה גדולה. וְכַפֵּי אֲנֹן צְדִיקָא, דִּיֹּמִיהוּן בְּלֵהוּן טְמִירִין אֲנֹן לְגִבִּיה דְּמִלְכָּא קְדִישָׁא אשריהם אותם הצדיקים שימיהם כולם טמונים הם אצל המלך הקדוש, וְאֵתְעִבִיד מְנִיָּהוּ לְבוּשֵׁי יָקָר, לְאֵתְלַבֵּשׂא בָּהוּ בְּעֲלָמָא דְּאֵתִי וְנַעֲשֶׂה מֵהֶם לְבוּשֵׁי כְבוֹד לְהֵתְלַבֵּשׂ בָּהֶם בְּעוֹלָם הַבָּא.

תַּיִנָּן בְּרָזָא דְּמִתְנִיתִין למדנו בסוד המשנה, **מַאי דְּכָתִיב**, (בראשית
 א) **וַיֵּדְעוּ כִּי עֲרוּמִם הֵם, יְדִיעָה יְדַעֵי מִפֶּשַׁע. דְּהַהוּא**
לְבוּשָׁא דִּיקָר, דְּאֵתְעִבִיד מַאיִנוּן יוֹמִין, גִּרְע מְנַיִיהוּ מהו שכתוב
 וידעו כי ערומים הם פרוש, אדם וחיה ידעו ידיעה ברורה, שאותו לבוש הכבוד שהיה ראוי
 שיעשה מניצוצי הימים שלהם נגרע ונחסר מהם בחטאם, **וְלֹא אֲשַׁתָּאֵר יוֹמָא**
מַאיִנוּן יוֹמִין לְאֵתְלַבְּשָׁא בֵּיהּ ולא נשאר להם אפילו יום אחד מאותם הימים
 שנבראו עמם להתלבש בו כי כולם נפגמו בחטאם. **הָרָא הוּא דְּכָתִיב** זהו מה
 שכתוב שאדם הראשון אמר להקב"ה, (תהלים קלט) **גָּלְמִי רָאוּ עֵינַיְךָ וְעַל**
סַפְרֶךָ פָּלַם יִכְתְּבוּ פי' בעוד שהייתי גולם בלי נשמה ראו עיניך אותי, וכל המקרים
 שלי כולם היו כבר ידועים לך כאילו הם כתובים לפניך בספר. **יָמִים יִצְרוּ. יָמִים**
יִצְרוּ וְדָאֵי ודאי שהימים נוצרו ונבראו עם אדם הראשון ביום בריאתו, אבל אחר שחטא
 נפגמו כל ימיו, **וְלֹא אֶחָד בָּהֶם, דְּהָא לָא אֲשַׁתָּאֵר חַד מְנַיִיהוּ**
לְאֵתְלַבְּשָׁא בְּהוּ על כן ולא אחד בהם פרושו כי לא נשאר לו אפילו יום אחד
 להתלבש בו, כי כל ניצוצי ימיו שהם לבושי הנר"ן שלו כולם נפלו לקליפת נוגה. **עַד**
דְּאֲשַׁתְּדִל אָדָם, וְעַבְד תְּשׁוּבָה, וְקַדְשָׁא בְּרִיךְ הוּא קָבִיל
לֵיהּ עד שהשתדל אדם ועשה תשובה והקב"ה קבל תשובתו, **וְעַבִּיד לֵיהּ מַאֲנָא**
לְבוּשָׁא אַחֲרֵינִין, וְלֹא מִן יוֹמוֹי ועשה לו לבוש אחר מקליפת נוגה שהוא
 הכתנות עור ולא מן ימיו, כי לא תיקן בתשובתו את הימים שנאבדו ממנו. **הָרָא הוּא**
דְּכָתִיב זהו שכתוב, (בראשית א) **וַיַּעַשׂ ה' אֱלֹהִים לְאָדָם וּלְאִשְׁתּוֹ**
כְּתַנּוֹת עוֹר וַיְלַבִּישֵׁם דהיינו שעשה להם לבושים אחרים.

תָּא תַּזִּי, בְּאַבְרָהָם דִּזְכָּה, מַה כְּתִיב, (בראשית כד) **בָּא בַּיָּמִים,**
מְשׁוּם דִּזְכָּה בא וראה באברהם שזכה לעסוק בתורה ומצוות כל ימיו מה כתוב,
 בא בימים פירוש, משום שזכה שכל יום ויום שלו מלא אותו בעבודת ה' **כַּד אֶסְתַּלַּק**

מֵהָאֵי עֲלָמָא, בְּאִינוּן יוֹמִין מִמֶּשׁ דִּילֵיהּ, עָאֵל וְאֵתְלַבֵּשׁ
 בְּהוּ לְכֹן שְׁכַסְנִסְתַּלְק מִזְהָ עוֹלָם בְּאוֹתָם הַיָּמִים מִמֶּשׁ נִכְנַס וְנִתְלַבֵּשׁ בְּהֵם, וְלֹא נִגְרַע
 מֵהָהוּא לְבוּשׁ יֶקָר פְּלוּם וְלֹא נִגְרַע וְנִחְסַר לוֹ מֵאוֹתוֹ לְבוּשׁ הַכְּבוֹד שְׁלוֹ כְּלוּם,
 דְּכִתְיִב בָּא בִּימִים פִּי שְׁנִתְלַבֵּשׁ בְּכָל יָמָיו כִּי לֹא הִחְסִיר יוֹם אֶחָד מֵעֲבוּדָתוֹ יִתְבַּרְךְ.
 בְּאִיּוֹב מַה פְּתִיב מַה כְּתוּב, (אִיּוֹב א) וַיֹּאמֶר עָרוֹם יֵצֵאתִי מִבֶּטֶן
 אִמִּי וְעָרוֹם אָשׁוּב שָׁמָּה. דְּהָא לָא אֲשֵׁתְאָר לְבוּשָׁא
 לְאֵתְלַבֵּשָׁא בֵּיהּ פִּירוּשׁוֹ שְׁסַבֵּר שְׁנֵאבְדוּ מִמֶּנּוּ כָּל הַלְבוּשִׁים וְלֹא נִשְׁאַר לוֹ לְבוּשׁ
 לְהִתְלַבֵּשׁ בוּ.

תַּאנָּא, וְפִאִין אִינוּן צְדִיקָא, דִּיּוֹמִיהוּן וְפִאִין, וְאֲשֵׁתְאָרוּ
 לְעֲלָמָא דְאֵתִי (וְפִאִין) לְמַדְנֵנוּ שְׁאֲשֵׁרֵי אֵלֵהּ הַצְדִּיקִים שִׁמִּיהֶם מִלֵּאִים
 זְכוּיֹת וּמִצְוֹת וְנִשְׁאַרוּ לֵהֶם לְהִתְלַבֵּשׁ בְּהֵם לְעוֹלָם הַבָּא, וְכֹד נִפְקִין, מִתְּחִבְרָן
 בְּלָהוּ, וְאֵתְעֵבִידוּ (דף רכז ע"ב) לְבוּשֵׁי יֶקָר, לְאֵתְלַבֵּשָׁא בֵּיהּ
 וּכְשִׁיּוֹצֵאִים מִן עוֹלָם, מִתְּחַבְרִים כָּל הַיָּמִים וְנַעֲשֶׂה מֵהֶם לְבוּשֵׁי כְבוֹד לְהִתְלַבֵּשׁ בְּהֵם.
 וּבְהָהוּא לְבוּשָׁא, זְכָאן לְאֵתְעֵנְנָא מֵעֵנְנָא דְעֲלָמָא דְאֵתִי
 וּבִזְהָ הַלְבוּשׁ הֵם זֹכִים לְהִתְעַנֵּג מִתְעַנּוּגֵי עוֹלָם הַבָּא, וּבְהָהוּא לְבוּשָׁא, זְמִינִין
 לְאַחִיָּא וְלִמִּיקָם וּבִזְהָ הַלְבוּשׁ הֵם עֵתִידִים לְחַיּוֹת וּלְקוּם בְּתַחִיַּת הַמֵּתִים. וְכָל
 אִינוּן דְאֵית לְהוּ לְבוּשָׁא יְקוּמוּן וְכָל אֵלֵהּ שִׁישׁ לֵהֶם לְבוּשׁ יְקוּמוּ, הָדָא
 הוּא דְכִתְיִב זְהוּ שְׁכְּתוּב, (אִיּוֹב לח) וַיִּתְיַצְבוּ כָּמוֹ לְבוּשׁ שְׁכֵפֵי לְבוּשֵׁם
 שִׁזְכוּ בוּ עַל יְדֵי מַעֲשֵׂיהֶם הַטּוֹבִים יִתְיַצְבוּ וְיִקּוּמוּ בְּתַחִיַּת הַמֵּתִים. וְוִי לְאִינוּן חִיָּיבֵי
 עֲלָמָא, דִּיּוֹמִיהוּן בְּחַוְבִּיהוּן (עֲלָמִין) חֶסְרִין, וְלֹא אֲשֵׁתְאָר
 מִנֵּיהוּ בְּפִיחָא דְאֵתְפִסִּין, כֹּד יִפְקוּן מֵעֲלָמָא אוֹי לֵאלֹהֵי רִשְׁעֵי עוֹלָם
 שִׁמִּיהֶם חֲסָרִים בְּעוֹנוֹתֵיהֶם, וְלֹא נִשְׁאַר מִימֵיהֶם שׁוּם לְבוּשׁ בְּמַה שְׁתִּתְכַסֶּה נַפְשָׁם כְּשִׁיִּצְאוּ מִן
 עוֹלָם.

תֵּאנָא, כָּל אֵינּוֹן זַפְּאִין, דְּזָכוּ לְאַתְלַבְּשָׁא בְּלְבוּשׁ יְקָר

בְּיּוֹמֵיהוֹן למדנו שכל אלה הצדיקים שזכו להתלבש בלבוש כבוד שנעשה

מימיהם, **מִתְעַטְרֵן בְּהוּא עֲלָמָא** (ס"א גולמא), **מַעֲטוּרֵי דְמִתְעַטְרֵי**

בְּהוּ אַפְּהֵן, מִתְהוּא נַחַל דְּנִגְיָד וְנַפְיָק לְגִנְתָּא דְעֵדָן מתעטרים

בעולם העליון מהעטרות שמתעטרים בהן האבות, והיינו שמקבלים שפע של חג"ת שהם בחי'

האבות, שנשפע מאותו הנחל שהוא הבינה שנמשך ויוצא לגן עדן שהוא עידון הצדיקים שזוכים

לעלות לגן עדן העליון שהוא עולם הבריאה ששם מקננת הבינה דאצילות. **הָרָא הוּא**

דְּכִתִּיב זהו שכתוב, (ישעיה מח) **וְנַחֲדָה ה' תְּמִיד** הקב"ה ינהג אותך ע"י השפע

הנמשך מהבינה תמיד בלא הפסק **וְהַשְׂבִּיעַ וְהַחֲצִיחֹת נַפְשְׁךָ וְגו'** והשביע

באורות צחים את נפשך שהם אורות הבינה. **וְאֵינּוֹן חַיִּיבֵי עֲלָמָא, דְּלֵא זָכוּ**

לְאַתְלַבְּשָׁא בְּלְבוּשָׁא דְיּוֹמֵיהוֹן ואלה רשעי עולם שלא זכו להתלבש בלבוש

הנעשה מימיהם, **עֲלִייהוּ כְּתִיב**, (ירמיה יז) **וְהָיָה כְּעֵרְעַר בְּעֵרְבָה וְלֹא**

יִרְאֶה כִּי יָבֵא טוֹב שהוא תחית המתים **וְשָׁכַן הַרְרִים בַּמִּדְבָּר** וישכון

במקום יבש במדבר, ר"ל שישאר בלי מימי השפע המחיה את המתים לעתיד לבא.

אָמַר רַבִּי יִצְחָק, זַפְּאָה חוּלְקִיָּה דְיַעֲקֹב, דְּרַחֲצָנוּ יְתִיר הָוָה

לֵיהּ אשרי חלקו של יעקב שבטחון גדול היה לו שיזכה להיות יחד עם אבותיו,

דְּכִתִּיב וְשָׁכַבְתִּי עִם אָבוֹתַי, דְּאֶזְבִּי בְּהוּ וְלֵא בְּאַחֲרָא שאמר

יעקב ושכבתי עם אבותי ורצה לומר שאזכה לשכב עמם ולא עם אחרים. **דְּאֶזְבִּי בְּהוּ,**

לְאַתְלַבְּשָׁא בְּיּוֹמֵין דִּילֵיהּ, וּבְיּוֹמֵין דְּלְהוֹן והיינו שאזכה בהם

להתלבש בימים שלי ובימים שלהם.

רַבִּי יְהוּדָה אָמַר, כְּתִיב, (בראשית כז) **וַיִּרַח אֶת רִיחַ בְּגָדָיו**

וַיְבָרְכֵהוּ. בְּגָדָיו, בְּגָדֵי עֵשָׂו מִיַּבְעֵי לֵיהּ וקשה למה כתוב

בגדיו, התורה היתה צריכה לכתוב בגדי עשו. **דְּהָא לָאן דִּידִיָּה הוּא, אֵלָא**

דַּעֲשׂוּ הָיוּ הַנְּהוּ בְּגָדִים כִּי לֹא שֶׁל יַעֲקֹב הָיוּ אוֹתָם הַבְּגָדִים אֲלֵא שֶׁל עֲשׂוּ הָיוּ.
 דְּכַתִּיב שְׂכֵתוֹב, (בְּרֵאשִׁית כו) וַתִּקַּח רַבֶּקָּה אֶת בְּגָדֵי עֲשׂוּ בְּנֵהּ
 הַגְּדוֹל הַחֲמוּדוֹת הָרִי, בְּגָדֵי עֲשׂוּ כְּתִיב (הֶבְא), וְהָכֵא רִיחַ
 בְּגָדָיו, דַּיַּעֲקֹב מִשְׁמַע וּכְאֵן כְּתוּב רִיחַ בְּגָדָיו שֶׁמֶשְׁמַע כִּי בְּגָדָיו שֶׁל יַעֲקֹב הָיוּ,
 וּמִתְרַץ. אֵלֵא, הֵכִי אוֹקִימָנָא, וַיִּרְחַ, כְּלוּמַר, אֶסְתַּפֵּל לְהִלָּאָה,
 וְאַרְחַ רִיחָא דְלְבוּשׂוֹי דְהָהוּא עֲלָמָא, כְּדִין בְּרַכִּיָּה אֵלֵא כִּי
 פִירְשָׁנוּ, מִשׁׁכׁ וַיִּרְחַ, כְּלוּמַר הַסְתַּכַּל בְּרוּחַ הַקּוֹדֵשׁ לְמַרְחוּק ר״ל לְעוֹלָם הָעֲלִיּוֹן, וְהָרִיחַ אֶת רִיחַ
 לְבוֹשׁ נִשְׁמָתוֹ שֶׁבְּעוֹלָם הָעֲלִיּוֹן מַה שֶׁתִּיקֵן ע״י מַעֲשָׂיו הַטּוֹבִים, וְאִזּוּ בְּרַכּוּ.

וְעַל דָּא כְּתִיב וְעַל זֶה כְּתוּב, רֵאָה רִיחַ בְּנֵי כְּרִיחַ שְׂדֵה, דָּא
 הוּא חֶקֶל דְּתַפּוּחֵינ קַדִּישֵׁין פִּירוּשׁ זֶהוּ שְׂדֵה שֶׁל תַּפּוּחִים הַקְּדוּשִׁים,
 שְׂהוּא סוּד הַשְּׂכִינָה, לְפִי שִׁינְקַת מַחֲגִית שִׁישׁ בְּהֵם ג' גּוּוֹנֵי תַפּוּחַ לְבָן אֲדוּם יִרוֹק. אָמַר,
 הוֹאִיל וְזָכִיתָ בְּאִינוֹן לְבוּשֵׁי יָקָר אִמַר לוֹ יִצְחָק הוֹאִיל חֻכִּית ע״י מַעֲשִׂיךְ
 הַטּוֹבִים לֵאלֹהֵי לְבוּשֵׁי הַכְּבוֹד, עַל כֵּן וַיִּתֵּן לָךְ הָאֱלֹהִים מִטַּל הַשָּׁמַיִם שְׂהוּא
 שְׁפַע הַנִּמְשָׁךְ מֵא״א לז״א. מֵאִי מִשְׁמַע מִשְׁמַעוֹת הַדְּבָרִים לֹמַר לְפִי שׁוֹרַח אֶת רִיחַ
 בְּגָדָיו כְּרִיחַ שְׂדֵה שְׂהוּא סוּד הַמַּלְכוּת, לְכֵן בְּרַכּוּ בְּרַכַּת הַטַּל שְׂהוּא שְׁפַע הַת״ת, בְּגִין
 דְּבִהָהוּא חֶקֶל דְּתַפּוּחֵינ קַדִּישֵׁין, נָטִיל (ס״א נְטִיף) טָלָא כָּל
 יוֹמָא, מִהָהוּא אַתָּר דְּאַקְרֵי שָׁמַיִם וּמִתְרַץ לְפִי שְׂבֵאוֹתוֹ שְׂדֵה הַתַּפּוּחִים
 שְׂהוּא הַמַּלְכוּת נוֹטָף טַל כָּל יוֹם מִז״א שְׁנִקְרָא שָׁמַיִם, דְּכַתִּיב מִטַּל הַשָּׁמַיִם לְכֵן
 כְּשֶׁהָרִיחַ אֶת רִיחַ בְּגָדָיו בְּסוּד הַמַּלְכוּת בְּרַכּוּ בְּטַל הַשָּׁמַיִם שְׁנַתְעַצֵּם בְּמַלְכוּת.

אָמַר רַבִּי יוֹסִי רַבִּי יְהוּדָה אֵינְךָ צְרִיךְ לֹמַר שְׁבִרְכּוּ בְּשְׁפַע הַטַּל שְׁנַתְעַצֵּם בְּמַלְכוּת,
 בְּכָלֵא בְּרַכִּיָּה אֵלֵא בְּכָל הַבְּרֻכּוֹת בְּרַכּוּ, כִּמ״שׁ מִטַּל הַשָּׁמַיִם שְׂהוּא
 שְׁפַע ז״א וּבְשָׁמַיִ הָאֲרָץ שְׂהוּא שְׁפַע מַלְכוּת. מֵאִי טַעְמָא וּמַה הַטַּעַם שְׁבִרְכּוּ,
 בְּגִין דְּוַיִּרְחַ אֶת רִיחַ בְּגָדָיו. בְּגָדָיו מִכֹּשׁ, כְּמַה דְּאוֹקִימָנָא
 פִּירוּשׁ לְפִי שְׁהָרִיחַ אֶת רִיחַ בְּגָדָיו שֶׁל עוֹלָם הָעֲלִיּוֹן.

שבת מברכים - חודש אלול

מעלת חודש אלול - וענין תפילה תשובה וצדקה

חודש אלול הוא חודש הרחמים והסליחות, ורבותינו אמרו שחודש זה הוא מתנה תשובה ויקרה שה' יתברך ברחמיו הרבים נתן לנו, ואם נשכיל לנצל את החודש כמו שצריך, בוודאי נוכל לזכות לכתיבה וחתימה טובה, כי זה הזמן שהמלך מלכו של עולם בא אלינו והשערים פתוחים, ואם לא עכשיו אימתי.

כשמושה רבינו שלח מרגלים כתוב "ויתורו את הארץ" והתרגום מתרגם ויאללון ית ארעא, א"כ אלול פירושו לחפש, לבלוש, שאדם יבלוש ויחפש מה הם מעשיו ויעשה תשובה.

ארבעים יום של יצירת הולד

בא וראה מ"ש גדול הרבנים באיזמיר רבי חיים בנבנישתי זצ"ל, "דע, כי מעלתו של חודש אלול כל כך גדולה, עד כי גם אם חטא אדם בשלש העברות החמורות ביותר: עבודה זרה, גלוי עריות ושפיכות דמים, אם יעשה תשובה - יתכפר לו, כי אין דבר העומד בפני התשובה בחודש זה. וקל יותר לשוב בו בתשובה יותר מכל החדשים האחרים של השנה.

ועוד כותב: "סוד ארבעים הימים שבין ראש חודש אלול לבין יום הכיפורים הוא בהיותם כנגד ארבעים הימים שקודם יצירת הולד".

באור דבריו נראה כך: הגמרא (נדה טז:) אומרת, כי באותם הימים שהולד נמצא בבטן אמו: "אותו מלאך הממונה על ההריון נוטל טיפה ומעמידה לפני הקדוש ברוך הוא ואומר לפניו: רבנו של עולם! טפה זו מה תהא עליה? גיבור או חלש? חכם או טיפש? עשיר או עני? ואילו רשע או צדיק לא קאמר, דאמר רבי חנינא: הכל בידי שמים חוץ מיראת שמים שנאמר: "ועתה ישראל מה ה' אלהיך שאל מעמך כי אם ליראה".

בארבעים הימים שבין ראש חודש אלול לבין יום הכיפורים יכול אדם לצור את עצמו מחדש. גם אם התלכלך וחטא בתטאים החמורים ביותר, יכול הוא כביכול 'לפרק' את עצמו ו'לבנות' את עצמו מחדש! בימים אלו יכול להוצר ולד חדש.

והנה אדם שיש לו משפט, והוא עומד לדין - בית הדין שולח לו הזמנה לבוא לדין, שלשים יום לפני מועד המשפט. בשלשים הימים האלו יכול האדם להכין את עצמו

לדין, לסדר את מענותיו, לזמן עדים, להשיג ראיות, לדחות תכניות אחרות שתכנן לעשות ביום הדין וכדומה. כדי להיות מוכן למשפט - יש צורך בשלשים ימי הכנה.

ימי רצון

בזמן הזה שערי שמים פתוחים כמו שכתוב "ויאמר ה' אל משה עלה אלי ההרה והיה שם ואתנה לך את לחת האבן והתורה והמצוה אשר כתבתי להורתם, ויקם משה ויהושע משרתו ויעל משה אל הר האלהים". משה עלה אל ההר ביום ו' בסיון - יום מתן תורה עד יום שבעה עשר בתמוז, ואז ירד עם שני לוחות הברית שהיו נשאים מעצמם, וראה את העגל והמחולות, ואז פרחו האותיות והלוחות נהיו כבדים למשה ונפלו מידיו ונשברו, ועם ישראל הפסיד את האור הגדול בעולם - אור הלוחות הראשונים. באותו יום ביקש משה רבינו מהקב"ה מחילה סליחה וכפרה לישראל, ולמחרת עלה שוב והתחנן לקב"ה משך ארבעים יום שימחל להם, ובסוף הארבעים יום ביום כ"ט באב אמר לו הקב"ה "פסל לך שני לחת אבנים כראשנים, וכתבתי על הלחת את הדברים אשר היו על הלחת הראשנים אשר שברת. והיה נכון לבקר ועלית בבקר אל הר סיני ונצבת לי שם על ראש ההר". ומשה ירד לסדר את הלוחות השניים ועלה שוב, והיה זה ב- א' אלול שעלה להביא את הלוחות השניים שהקב"ה יכתוב עליהן את כל התורה, ואותם ארבעים יום שהם מ-א' באלול עד יום הכיפורים בו ירד משה עם הלוחות, היו ימי רחמים ורצון - משה למעלה בהר ובני ישראל עומדים למטה סביב ההר, ובכל יום ויום היו עושים תשובה מתפללים ומתוודים לפני הקב"ה, ובכל הארבעים יום צמו מעמוד השחר עד צאת הכוכבים ומתוך צום היו מתחננים לקב"ה שיסלח להם, כמשך ארבעים יום האלו לימד הקב"ה את משה רבינו את כל התורה פעם נוספת, וביום האחרון - יום הכיפורים, לנו בתעניתם, ואמר לו הקב"ה סלחתי כדברך, ולעולם ארבעים יום אלו, הם ימי רצון ובהם קל לאדם להתקרב לקב"ה.

ודורשי רשומות אמרו "אני לדודי ודודי לי", ר"ת אלול, שאז הקב"ה פותח יד לקבלנו בתשובה וס"ת - ד' יודין גימ' ארבעים, המרמזים על ארבעים יום שעלה משה למרום מר"ח אלול עד יוהכ"פ שהם ימי רצון, ובנו"ל.

גילוי י"ג מידות של רחמים

והנה תיבות "אני לדודי ודודי לי", גימ' קפ"ה, גימ' א"ל מלא - אל"ף למ"ד, הרומז על ההארות הגדולות המתגלות בחודש זה שהם י"ג מידות של רחמים כנגד י"ג תיקוני דיקנא. ואומר רבינו האר"י שבימים האלה נפתחים שערי שמים ונפתחים בהם י"ג מכילן

דרחמי (י"ג מידות של רחמים), ולכן התשובה והתפילה מתקבלות כעת יותר. ולפי זה אתי שפיר המשך הפסוק – "הרועה בשושנים", הקב"ה רועה אותי ומנהיג אותי בשושנים דהיינו ב"ג מידות של רחמים, כי השושנה יש לה י"ג עלים כנגד י"ג מכילן דרחמי, והשושנה היא כנסת ישראל ופותחים לה י"ג מידות של רחמים לרחם על בניה.

סוד מזמור לדוד ה' אורי וישעי וסגולתו

ומובא בסידור האריז"ל לרבי יעקב קאפיל זצוק"ל והביאו הגאון חיד"א שהאומר מזמור כ"ז שבתהלים (לדוד ה' אורי וישעי, שעל הפסוק הזה, דודשים חז"ל במדרש: אורי זה ראש השנה, וישעי זה יום הכיפורים, כי יצפנני בסכה זה הג הסוכות) מראש חודש אלול ועד אחר שמחת תורה, ערב ובוקר, דבר יום ביומו, מובטח שמוציא שנותיו בטוב ויערב לו, ואפילו גזירה רעה כתובה על האדם מן השמים, יכול לבטל, ומעביר מעליו כל המקטרגים, מרעין בישין, ומבטל מעליו כל גזירות קשות ורעות, ויוצא בדימוס – זכאי בדין, ועל ידי זה, יכניע כל המקטרגים, כי מראש חודש אלול, נפתחו י"ג מקורות של י"ג מכילן דרחמין, והם מתגלים ומאירים למטה, ובמזמור כ"ז שבתהלים (לדוד ה' אורי וישעי), יש בו י"ג שמות הויה.

מסביר האריז"ל שבמזמור הזה מופיעים י"ג שמות הויה. מתחילים להגיד אותו מראש חודש אלול, שאז נפתחים י"ג השערים שנקראים מכילן דרחמין, ועל ידי האמירה הזאת, אנחנו פועלים בשמים ביטול של מקטרגים.

מו"ר הבא"ח היה אומר כל דקה בחודש אלול חשוב כמו חודש

כתב מו"ר הבן איש חי לחכם אחד בחודש אלול: אני כותב לך את המכתב בחודש אלול, שבו כל רגע ממנו יקר לי כמו חודש ימים. צריך לדעת שכל רגע וכל שניה יקרים ביותר בחודש אלול, כמו חודש ימים בחיים של אדם. וכל חודש אלול היה מו"ר הבא"ח הולך ומתבודד, והיה נוהג לקחת מניין, ועוזב את בגדו והולך אצל קבר יחזקאל הנביא להתבודד כדי שאף אחד לא יפריע לו אפ"י רגע, ואת כל החודש היה מקדיש לאבינו שבשמים. אדם צריך לחשוב על עצמו, מה יהיה אתו, לחשוב טוב ולעשות חשבון נפש, מה עשה כל השנה, איך לשוב בתשובה, מה לתקן בשנה הבאה, מה הוא מקבל עליו, איך המעשים שלו יהיו מעבשיו, זה הזמן, כי אם לא עכשיו אימתי יעשה את זה.

להסיר המחיצה של העוונות

בשל"ה (פרי' שופטים) כתב על הימים האלו בפסוק (עמוס ג, ח) "אריה שאג מי לא יירא", כי אריה ראשי תיבות – אלול, ראש השנה, יוד"כ, הושענא רבה. והנה ראינו

רבים מהלכים בסמיכות לאריות והינם שומעים את שאגת הארי ואעפ"כ לא ייראו ולא יפחדו כלל, ואדרבה יביטו עליהם בהנאה ושלוות הנפש, והיכן יארע נזאת - ב'גן החיות', ומדוע, מכיוון שיש מחיצה ביניהם לאריה, כיו"ב לענין הימים הללו - נשיש מחיצה של עונות בין האדם לזמנים הקדושים, אכן יהיה אריה שאג, ולא יירא השומע את שאגותיו. ולכך בימים אלו חייב להסיר המחיצה הזו ולירא מיום הדין הגדול והנורא ויעשה תשובה שלימה וייטב לנו בזה ובכא.

אלול של הגה"ק ר' אלימלך מליז'ענסק

סיפר הרה"ק רבי ישראל אברהם מטשערנאוסטראה (בנו של הרה"ק רבי זושא מאניפולי זי"ע), על עשיר אחד שהיה לו בן יחיד אשר ירד מדעתו ל"ע, וגרם בושות לאביו, עד שבליט ברירה היה כולאו בבית לבל יתגלה קלונו ברבים, לאחר זמן שמע האב את שמעו של הרה"ק הרבי רבי אלימלך מליז'ענסק זי"ע, שהוא מחולל פלאות ופועל ישועות בקרב הארץ, שם האב את פעמיו יחד עם הבן לעבר ליז'ענסק הרחוקה מביתו מהלך כמה וכמה פרסאות, הימים היו ימי 'חודש אלול', ועל אף ששמע האב שאין הרה"ק מקבל את הקהל בחודש אלול, ואפילו על מקרה של פיקוח נפש עונה בקיצור נמרץ, מכל מקום הרגיש העשיר שחייב הוא ליסע אל הרבי (בחסבו שבזכות 'עשירותו' יפתחו בפניו כל השערים).

על אם הדרך פנו העשיר עם בנו ללון באחד הפונדקאות, בהיותם שם, ניגש אליהם הלך עני, וביקשם שיואילו לסייעו בתרומה הגונה, כאשר ראה הבן את העני פנה אל אביו כאחד האדם ואמר לו, אבי אבי, אנא, הענק לו נתינה הגונה, האב ששמע זה לראשונה מזה עידן ועידנים - היאך שבנו מדבר כאדם שפוי בדעתו נתמלא אורה ושמחה ונתן לעני מטבע של חצי זהוב, עתה פנה אליו העני ושאלו להיכן פניו מועדות, סיפר לו העשיר על בנו ומצבו, ולכן נוסע הוא אל הרבי רבי אלימלך שירפא את בנו, פנה אליו העני ואמר לו, הנך רואה שבנך כבר חזר לדעתו להיות ככל האדם, ואם כן מה לך כי תיסע אל הצדיק להפריעו מעבודתו הקדושה של חודש אלול על לא דבר, אך העשיר לא שעה לדבריו, באמרו אם כבר באתי עד הנה לא אמנע עצמי מלהיכנס לפני ולפנים, להתברך מפום ממלל רברבן, בהגיע העשיר למעונו של הרר"א העניק מתת יד הגונה למשמשים בקודש, ולאחר מכן נתנו לו להיכנס אל הקודש, משנכנס אל קודש הקדשים הניח לפני הרבי כפדיון נפש סכום אדיר של שנים עשר זהובים, ששוויים היה לעין ערוך, נענה הרבי רבי אלימלך ואמר לו, מה לך יהודי, שלאליהו הנביא לא הענקת כי אם חצי זהוב, ואילו למיילעך אתה נותן י"ב זהובים, או אז הבין אותו יהודי שהעני אשר פגש היה אליהו

הנביא בכבודו ובעצמו, סיים רבי ישראל אברהם ואמר, הרואים אתם כמה יקר בעיני ה' עבודתו בקודש של דודי הקדוש הרבי רבי אלימלך בחודש אלול, עד כי שלחו את אליהו הנביא שירפא את בנו של העשיר, ובלבד שלא יפריעוהו מעבודתו הקדושה (קדושת נועם אלימלך עמו תק"ד).

חודש אלול הוא עיר מקלט מהמקטרגים

החודש הזה מגן על האדם כמו עיר מקלט, כמו שכתוב "אנה לידו ושמתי לך" ר"ת אלול. על הרוצה בשגנה כתוב "ונס שמה" שהוא נס לערי מקלט, וכל זמן שהוא בעיר מקלט אסור לנגוע בו, אבל כשאינו בעיר מקלט יכולים ח"ו לפגוע בו. וכך, אם אנתנו רוצים שאף מקטרג, אף שטן ואף יצר הרע לא יוכלו לגעת בנו, אנתנו צריכים לברוח אל עיר המקלט - הוא חודש אלול - לנצל את חודש אלול שיגן עלינו כל השנה, ולהיות קשורים ודבוקים בו יתברך.

וידועים דבריו של הרה"ק הבית אהרן מקארלין זי"ע (במכתב לבנו בית אהרן קמ"ט:), שהיות ואין מברכים את חודש תשרי בשבת שלפני תחילת החודש, על כן יש לכוון בברכת החודש של חודש אלול גם על חודש תשרי.

ולפי זה חיל ורעדה יאחזון בכל לב, ביודעם כי הנה עתה מברכין כבר גם על ראש חודש תשרי - ראש השנה שהוא המשפיע לכל השנה הבאה, ונמצא שברכת חודש זו נכלל כל הבאה עלינו לטובה וכל אשר יתרחש בה.

ימים אלו סוד המקוה

והנה בארבעים ימים האלה יש תתק"ס שעות, כמנין הלוגין של מקוה, במקוה יש ארבעים סאה, ובכל סאה יש כ"ד לוגין, יוצא תתק"ס לוגין. אדם טובל במקוה ויוצא חדש. אם אדם ינצל את הימים האלה מראש חודש אלול עד יום הכיפורים יכול להיות בריה חדשה ממש. ולמה מקוה צריך תתק"ס לוגין, כי ידוע שהאדם מורכב מארבעת היסודות וסימניך - ארמ"ע - אש, רוח, מים, עפר, וכל אחד מה-ארמ"ע כלול מהארבעה, האש כלולה מארמ"ע של אש, וכן על זה הדרך, ארבע כפול ארבע סה"כ י"ו. אבל אדם שלא הולך בדרך ה' הוא פוגם ביסודות שלו, וכשהוא רוצה לשוב בתשובה צריך לתקן כל הארבעה יסודות דארמ"ע המעורבים מטוב ורע להכניסם לקדושה. ואיך מבטלים את הרע שבהם, ברוב! וצריך פי ששים, י"ו כפול ששים יוצא תתק"ס, זה שכתוב "ויהי ה' את יוסף" יוסף אותיות י"ו פעם ס'. ולכן יעסוק בחודש זה בזוה"ק ובפרט בתיקונים שהרי "דף זוהר" עולה ש"ב, כמנין פעמיים מקוה. ובפרט, יעסוק בחודש אלול

בתקוני הזהר כי הוא מתקן בעולם העשיה בחי' נפש האדם. ושמעתי רמו לזה מהרב ישראל רחמני שליט"א שתיקוני הזהר מתחיל: ר' שמעון אול ליה וערק למדברא דלוד ר"ת אלול.

"בחדש זה מרבין בתשובה ותפילה וצדקה המעבירין את רוע הגזירה

התשובה רמוזה בפס' "ומל ה' אלהיך את לבבך ואת לבב" ר"ת אלול, לומר שבאלול יש סיוע מיוחד לאדם למול את ערלת לבבו, ובזה שעשה תשובה יזכה למול את ערלת הלב. ואומר הוזה"ק משחרב בית המקדש אין לנו אלא וידוי דברים לבד - הטאתי עויתי פשעתי. בעונותינו אין לנו קרבנות, אבל יש את התשובה - שהאדם יתחרט על העבר ויקבל לעתיד, ובזה האדם יכול להפוך את כל כולו ולהיות בריה חדשה.

סוד מילת: "תשובה"

ומצות התשובה, שהיא חרטה על העבר וקבלה על העתיד, היא בעולם הבינה עולם הבריאה, וצריך לעשותה בעיקר בחדש אלול כי אלול גי' בינה. בינה אותיות בן י"ה, בן הוא זכר כנגד אות ו', ויחד עם י"ה הם יה"ו, וכאשר האדם חוטא, אות ה' שהיא השכינה הקדושה מסתלקת מן המקום, וע"י התשובה ווידוי דברים כפה שהוא בחי' המלכות, מחזירים אותה ליה"ו, ואז נשתלם שם הוי"ה ב"ה. וזה פירוש תשובה, תשוב ה'. ואז השכינה שורה על ראשו של האדם והאדם מצליח בכל מעשיו.

יגמור בדעתו לא לחטוא ואז ה' יהיה ה' עימו

כתב 'עבודת פנים' (מכתב עד), כי אלול ר"ת ליגמר אינש והדר ליסבר, והרמו הוא, כי קודם כל צריך אדם לגמור בדעתו ובלבבו שלא יחטא עוד, והדר ליסבר - מלשון ישברו על ד' אלוקיו (תהילים קמו, ד), לקוות ולצפות להשי"ת שבודאי יהיה בעזרו. וכשיודע כי יותר קל לפעול אצל הבורא מאשר אצל האדם עצמו - שיפסיק מלחטוא אז בוודאי יהיה השי"ת בעזרו.

חודש אלול מזל בתולה

כתב הרא"ש על התורה (בראשית ו, ב) כשירדו המלאכים, אמרה הבתולה לא אשמע לכם אם לא תעשו הדבר הזה - שתתנו לי כנפים שלכם, כמו שנא' (ישעי' ו ב) 'שש כנפים לאחד', נתנו לה כנפיהם, מיד פרחו לשמים ונמלטה מן העבירה, ואחזה פני כסא, והקב"ה פרש עליה עננו וקבלה, וקבעה במזלות, והיינו 'מזל (אלול) בתולה, והמלאכים נשארו בארץ ולא יכלו לעלות עד שמצאו סולם שיעקב אבינו חלם ועלו, הה"ד 'והנה

מלאכי אלוקים עולים ויורדים בו'. הרי לך שכל מהותו ומזלו של חודש זה - להיות 'בורח מן העבירה'.

התפילה רמוזה בפס' אני לדודי ודודי לי - ר"ת אלול. אם אני לדודי, אם כל כולי, האני שלי, הוא לדודי לקב"ה, מתפלל לקב"ה ומתחנן לפניו כל הארבעים יום האלה, אז גם דודי לי, הקב"ה מתקרב אלי, הקב"ה פותח את השערים - פתחו לי פתח כחודו של מחט ואפתח לכם פתח כפתחו של אולם, לכן עכשיו דרשו ה' בהמצאו קראהו בהיותו קרוב. ולכן בדאי ג"כ בחודש אלול לאמר תהלים שהם שירות זמירות שכורות ומזמרים את הקליפות הסובבים את השושנה העליונה, וז"ש ויאמרו לאמר אשירה לה' ר"ת אלול.

הרחב פיך ואמלאהו לבקש מאת ה' הכל יכול

מאמר נורא היה שגור בפי הגאון רבי שלמה זלמן אויערבאך זצ"ל בכוחה הגדול של תפילה, כי הנה מצינו שחז"ל (ברכות לא.) למדו כמה וכמה הלכות ב'הלכות תפילה' מתפילתה של חנה, ולכשנתבונן נראה כי חנה ניגשה לתפילתה בכל העוז והתעצומות, כי היא הייתה אשה עקרה שאינה בת בנים, ובבואה לבקש על הבן, החלה לבקש שיהא בנה הנולד לה 'שקול כמשה ואהרן', ומן הנראה היה לנו לומר על כך, וכי כן היא הדרך הראויה - דיך אם תושעי בבן, מנין העוז לבקש 'כמשה ואהרן' ואינו דומה אלא לעני מרוד המתדפק על דלתי בית העשיר הגדול ומבקש ממנו 'נדבת ידו' כמה מיליוני דולר... אלא כאן למדנו פרק נכבד ב'הלכות תפילה' כי אכן, כך היא דרכה של תפילה - ביד המתפלל להפוך ע"י את מצבו מבירא עמיקתא עמיקתא לאיגרא רמא רמא. אף לדין ייאמר, אל תאמר, עברה עלי שנה בה היה מצב פרנסתי קשה, וכיו"ב בכריאות, בנחת וכו' כיצד אבוא עתה לבקש בהשגות גדולות - דיי אם ישתנה מצבי לטוב, לא כן, אלא יגש בתפילתו לקראת שנה טובה ומתוקה, שנה של מהפיכות לטובה וברכה, אם אך יפתח פיו בתפילה כראוי יגיע לידי כך.

"קראוהו בהיותו קרוב" אלו ימי אלול שאז קרוב השי"ת ביותר לישראל הימים הללו חשובים ונשגבים ביותר על כן צריך לנצלם עד תומם, לבקש ולהתפלל ולהרבות בתחנונים לפני הקב"ה.

מה שכתוב דכתיב "דרשו ה' בהמצאו" קאי על עשי"ת, אבל "קראוהו בהיותו קרוב" אלו ימי אלול שאז קרוב השי"ת ביותר לישראל, ואז צריך האדם להרבות בתפילה.

ובלשוננו המהור של רבינו הטור (סי' תקפא) שכתב "וכל המוסיף לבקש רחמים בימים אלו זכות היא לו".

אמר רבי חמא ברבי חנינא (ברכות לב): "אם ראה אדם שהתפלל ולא נענה יחזור ויתפלל, שנאמר (תהלים כו, יד) קוה אל ה' חזק ויאמץ לבך וקוה אל ה'", ופירש רש"י "קוה - והתחזק, ולא תמשוך ירך, אלא חזור וקוה".

צריך לשמוח על הזכות הגדולה שנפלה בחלקנו להתפלל לפני הקב"ה, ולא עוד אלא שבימי הרחמים והסליחות ידו פשוטה לקבל שבים, והבורא יתב"ש מצפה וחפץ שנשוב ונתקרב אליו, ועל כן כמה עלינו לגשת להתפלל מתוך אהבה וחדוה, ובתום הימים הנעלים האלה לא ירגיש כמי שהצליח לסיים ולהתפטר מעול גדול שהיתה מוטלת על צווארו, אלא יצטער איך כבר חלפו ועברו עליו הימים החשובים האלה כהרף עין.

וידועים דברי חז"ל (כתובות קג). שלאחר פטירתו של רבינו הקדוש זי"ע הגיע מדי שבת בשבתו כדי לקדש על הכוס ולהוציא את בניו ובני ביתו. והוא פלא שלא מצינו בזאת בשום צדיק מיום בריאת העולם ועד עכשיו, ומדוע זכה רבינו הקדוש לדבר נשגב כזה. ומבאר הגאון בעל ה'בן איש חי' זי"ע בספרו 'בן יהוידע' (שם) דהנה חז"ל מספרים בכתובות (קד.) איך הווה אשכנבתיה דרבי, שבעת חוליו הרבו בני הישיבה בתפילה ותחנונים והרקיעו שחקים כדי שלא יסתלק מן העולם, ואכן מכוח התפילות לא היה יכול להסתלק, והיו העליונים אוהזים בו להעלותו למעלה והתחנונים מחזיקים בו למטה, עד שעלתה אמתא דבי רבי [-שפחתו של רבי] על הגג, ונטלה כלי זכוכית יקר וזרקתו על הארץ, וחשבו העם שהתכוונה לרמוז על הסתלקותו של רבי וממילא הפסיקו להתפלל, ובאותה שעה עלתה נשמתו כטהרה עי"ש.

לפי זה מבאר ה'בן איש חי', כי זה דבר ברור שהתפילות אינן חוזרות ריקן, וגם כאן הועילו התפילות שרבינו הקדוש ימשיך להשפיע עליהם מעולם העליון, ולכן המשיך להתגלות אליהם בהאי עלמא ולקדש לבני ביתו, כי השפע מתגלה בליל שב"ק, שהרי דבר פשוט הוא שלא היה עיקר תפילתם שישאר רבי בגופו בעלמא הדין, רק עיקר בקשתם היתה שימשיך להשפיע עליהם מאור קדושתו כמו שעשה בהיותו בחיים חיותו, ותפילה זו אכן נתקבלה. וגם זה מלמדנו על גודל כוח התפילה, שאף אם נראה בעיני בשר שנסתלק רבי לעולם שכולו טוב, ואת הנעשה אין להשיב וא"כ בעל כרחך נתבטלו התפילות שהעתירו על רפואתו, אין הדבר כן, ושום תפילה אינה הולכת לאיבוד.

הצדקה רמוזה בפס' איש לרעהו ומתנות לאביונים, שעם התשובה והתפלה צריך לעשות בחודש זה צדקה, כמ"ש וחטאך בצדקה פרק.

וכמובא בכתבי האר"י ז"ל כי צרוף חודש אלול יוצא מס"ת של הפסוק וצדקה תהיה לנו כי - ההו"י, ובא ללמד כי אחד הדברים החשובים בחודש זה הוא הצדקה כמ"ש וצדקה תציל ממות, וכפי שאמרו רבותינו על חודש אלול - תשובה תפלה וצדקה מעבירין את רוע הגזירה, ולכן צריך כל אחד להשתדל להרבות בצדקה בחודש זה.

מעות של העני מופקדים אצל העשיר

החיד"א זי"ע מביא בספרו פני דוד (ראה ד"ה ובכפל הכתוב) בשם האלשיך (בפרש ראה, ד"ה נתן נתן א"י השני, ועיי' פר' משפטים אם כסף) שכראות אדם שהקב"ה השפיע לו שפע רב, ידע שאינו אלא אפוטרופוס' על המעות, וכמו שאמרו (ב"ב קלא:): הכותב כל נכסיו לבן אחד בין הבנים הרי הוא נעשה אפוטרופוס על הממון, כי אומדים דעתו של אב שלא כיוון לתת רק לאחד ולהניח את שאר בניו - אלא שמינה אותו לאפוטרופוס, וזהו הביאור מדוע כפל הכתוב - 'נתון נתן' לו, כי כל ישראל בנים לה', ואם נתן נכסים לעשיר - הדעת נותנת דחלקו של עני מונח אצל העשיר, ואין העשיר אלא אפוטרופוס עליהם.

וז"ש נתון נתן לו, פירוש. ראה אנכי נותן לך, כדי שתתן לו, ולא ירע לבבך - שהרי נמצא שהנך נותן לו משלו, ואין זו מצוה כי מעותיו של העני מופקדים בידך, ושלו הוא נוטל, ואף שלכאורה אין זה מצווה כלל, עב"ז - בגלל הדבר הזה יברכך ה' אלוקיך.

המגיד מדובנא זי"ע (אהל יעקב ראה, ד"ה כי בגלל) המשיל את הדבר לאדם שאיבד שטר של מאה זהובים, ובדרך חיפוש מצא מאתים זהובים אחרים, יש לו מקום לחשוב שאם לא היה מאבד את המאה הראשונים היה לו עתה ג' מאות זהובים, אך ההולך בשדהו ושק של זרעים בידו ונקרע השק ונפלו ממנו זרעים, ולאחר זמן עבר האיש בשדהו ונשתומם לראות שצמחו בשדהו ירקות לרוב, וכי יש לו מקום לומר - אם לא היה נקרע שקי היה לי כעת לבד משדה מלאה בזרעים גם, שק גרעיני זרע, והרי לשוטה ייחשב האומר כן, מכיוון שכל הצמיחה באה לו רק על ידי שהשק נקרע ונפלו ממנו גרעיני הזרע. כמו כן על האדם לדעת, שבכדי שיזכה לישועות והשפעות מן השמים עליו לזרוע את גרעיני הצדקה, וכהא דאמרינן 'זורע צדקות - מצמיח ישועות' שהצדקה היא אשר מצמיחה את הישועות וזה פירוש הכתוב 'ולא ירע לבבך בתתך לו' שלא תחשוב שממונו מתחסר על ידי הצדקה, כי אדרבה 'בגלל הדבר הזה יברכך ה' אלוקיך' כי הצדקה היא אשר הצמיחה את כל הברכה והשפע.

והענין בזה, כי עבודת חודש אלול היא לעודד מידת 'ורב חסד' על ידי נתינת הצדקה כדי שיעשה הקב"ה עמנו צדקה וחסד. וכמו שמבקשים בתחילת הסליחות "לך ה' הצדקה" בגימטריא ור"ב חס"ד, שהיא אהת משלש עשרה מידות של רחמים המתעוררות בחודש זה.

אמר האיש לאליהו אם יש לבורא העולם גזברים טובים מאיתנו, יקח את העושר וייתן להם. אך אם לא, שישאיר אותנו אצלנו. אמר אליהו: יישאר אצלכם

חז"ל מספרים מעשה באיש עני ונכאה לב, שמתוך צער על דלותו, יצא לשוטט בחורשות שמחוץ לעיר. לפתע נגלה לו אליהו הנביא ואמר: בשבר תמימותך ואמונתך בבורא עולם, הוחלט להעניק לך שבע שנות עושר, מתי תחפוץ בעושר, עתה, או באחרית ימך, לבבו של העני פחד ורחב משמחה אך הוא אמר לאליהו: יש לי אשה צדקת שמעולם אינני עושה דבר בלעדיה. אך ואשאל את פיה... אמרה הצדקנית: תבקש את העושר כעת, הסכים אליהו, ועם שוב האיש לביתו כבר ראה את בניו צוהלים סביב ארנז עתיק שמצאו בחצר...

את עשרם הרב, לא שמרו בני הזוג לעצמם. בניצוחה של הצדקנית חולקו סכומים אדירים לנזקקים, כשכל תרומה מצוינת בפנקס.

בחלוף שבע שנים מצא אליהו הנביא את האיש שוב נשדה ואמר: הגיעה השעה להשיב את האוצר, אמר האיש: כשם שנשלתני בעצת אשתי, כך לא אשיב אלא בעצתה, אמרה האשה: הצנ את פנקסי הצדקה שלנו לאליהו הנביא ואמור לו: אם יש לבורא העולם גזברים טובים מאיתנו, יקח את העושר וייתן להם. אך אם לא, ישאיר אותנו אצלנו. אמר אליהו: יישאר אצלכם!

אל המשפט ביום ראש השנה, נבוא גם אנו: עם פנקסים. אם לא נזכה מצד הדין, נזכה לפנים משורת הדין.

וכתב הרמב"ם (הלכות תשובה ב): מדרכי התשובה להיות השב צועק תמיד לפני השם בככי ובתחנונים, ועושה צדקה כפי כוחו. ועוד הוא כותב: ומפני ענין זה, נהגו כל בית ישראל להרבות בצדקה ובמעשים טובים. ונשאלת השאלה: מדוע מכל תרי"ג מצות הדגש הוא דוקא על עשיה וריבוי בצדקה? והתשובה היא מה שמוכא בגמרא (ר"ה טו) אמר רבי יצחק, ארבעה דברים מקרעין גזר דינו של אדם, והראשון שבהם צדקה, ככתוב וצדקה תציל ממות.

”והטאיך בצדקה פרוק”

ובחודש זה ירבה בצדקה כמ”ש ”והטאיך בצדקה פרוק” שהצדקה מצילה את האדם מגזירות רעות ומאריך ימיו ושנותיו בטוב ובנעימים.

צדקה היא כוח מיוחד עבור אלו שאינם חשים שייצאו זכאים בדין!

ריבוננו של עולם! אם מצד הדין איננו זכאים, הנה אנו נוהגים עם אחינו לפנינו משורת הדין. אף אתה, נהוג חסדך, ותתנהג עמנו לפנינו משורת הדין.

מאמרי הפרשה

פרשת ראה – רא”ה ר”ת ראה אלול הניע.

”רֵאָה אָנֹכִי נֹתֵן לַפְּנִיכֶם הַיּוֹם בְּרָכָה וּקְלָלָה” (יא, כו)

יש אנשים שמחמת רוב טובה מבקשים למרוד, ויש אנשים להיפך מחמת הצרות, לשניהם אומרת התורה, ראה אנכי נותן לפניכם ”היום” ברכה וקללה, אבל מחר יתכן שיבא עליך ההיפך

פסוק זה בא ללמדנו תשובה לשני סוגי מחשבות רעות העולות בליבם של אנשים. פעמים האדם מתבונן במצבו ורואה שהוא מסודר ב”ה, הנה יש עימו דירה הגונה, בנים ובנות, אשה טובה, עושר וכבוד, ועל כן מחשבה פגומה עולה בליבו, שהוא יכול חס ושלום לפרוק מעליו קצת עול, בבחינת ”וישמן ישורון ויבעט” (דברים לב, טו), וזאת כי סבור הוא, שאפילו אם יעבור על מצוות ה’, ויענישו אותו מן השמים, אי אפשר לקחת לו את כל השפע שברשותו, שהרי יש לו השקעות רבות ונכסים רבים, ואפילו יפול חס ושלום באיזה עסק, עדיין ישאר הוא עשיר גדול בעסקיו האחרים.

לעומת זאת יש אדם שהוא נמצא בצרות גדולות ביותר, על כן חושב שאין מצב קשה יותר מזה, ומתייאש וחושב שלא יעזור לו שום דבר בעולם, וכל מה שיעשה לא יצליח מזל.

ועל כך בא הפסוק ואומר, ראה והתבונן, אנכי נותן לפניכם היום ברכה, אמנם יש לך ברכה, אבל כל זה רק היום, ומחר אי אפשר לידע מה ילד יום, הרי הקב”ה יכול לקחת לאדם את כל רכושו, ולעשות אותו עני ברגע אחד, או שיבואו עליו בעיות אחרות חס ושלום בביתו עם רעייתו, עם בניו וכו’, ויכול להיות גם כן שהקב”ה ישאיר את כל הרכוש והטוב בעולם ליורשים שלו, ויקח את האדם עצמו מכל השפע והטוב שנתן לו.

לכן דע לך "ראה אנכי נתן לפניכם היום ברכה" היום אני נתן לפניך, אבל מחר יכול להיות חס ושלוש קללה.

וכן בהיפך, פעמים כאמור שהאדם רואה שיש לו צרות קשות עד מאד, וחושב שכבר אין לו תקנה, ומתייאש חס ושלוש. לכן אומר לו הפסוק, ראה אנכי נתן לפניכם היום קללה, אבל מחר בעזרת השם יתברך, תהיה לך ברכה, כי מחר כבר יש מזל אחר, ברכה אחרת, והקב"ה יכול להפוך הכל ברגע אחד.

כל אדם יביט ויסתכל בדעתו שאין לו בעולם אלא רק היום שהוא עומד בו

וכך ביאר מורנו רבי יוסף חיים זצוק"ל בספרו עוד יוסף חי (דרושים ראה ד"ה ובאופן אחר) וזה לשונו, בסיעתא דשמיא, אמרו, ראה אנכי נתן לפניכם היום, דעצה טובה קא משמע לן, שכל אדם יביט ויסתכל בדעתו שאין לו בעולם אלא רק היום שהוא עומד בו. והסתכלות הזאת מהני ליה, בין בברכה, רוצה לומר בזמן שיש לו עושר וטובה הרבה, הציצר הרע מושך לבו לגאווה גדולה ונשיאות ראש מחמת רוב טובה, על דרך "וישמן ישורון ויבעט", דאז הסתכלות זו אהני ליה שלא יבעוט ולא ירשיע, כיון שהוא רואה בדעתו שאין לו בעולם אלא אותו היום שעומד בו. דאפשר שבלילה תצא נשמתו ולא תחזור אליו עוד וישאר פגר מת ולקברות יובל. והן בקללה, שיש לו צער ויסורין הן בדוחק הפרנסה הן בחולאי גופו, ואם יסתכל בכך אז ישקוט וינח מן הצער, וכמו שאמר החכם (ראה משלי כו, א) "אל תצר צרת מחר" וכי מי יודע מה ילד יום, שמא מחר איננו, ונמצאת מצטער על עולם שאינו שלך. ולזה אמר, "ראה" והבט במחשבתך ובשכלך כי "אנכי נתן לפניכם היום", רוצה לומר "היום" הוזה שאתם עומדים בו בלבד. וראיה שכלית זו טובה היא וצריכה לכם, והן בזמן שיש בו "ברכה" וטובה, הן בזמן של "קללה".

גם זה יעבור

מסופר על אב חכם, שלעת זקנתו קרא לבנו שיבוא אליו, כי הכין את צוואתו לאחרי מאה ועשרים. כאשר הגיע הבן, נתן לו אביו טבעת שחקוק עליה בעט סופר "גם זה יעבור". לתמיהת בנו ביאר האב את שיחתו. דע בני, שאם תראה שהקב"ה השפיע עליך שפע וברכה, אל תהיה בטוח ששפע זה יעמוד לך לעולם, ולכן תוכל לפרוק מעליך עול מלכות שמים, חס ושלוש, אלא תהיה תמיד דרוך בעבודתו יתברך, כי אפשר שכל השפע והטוב הזה "גם זה יעבור" מעליך. וכן להיפך, אם תראה שבאו עליך צרות רבות ומשונות, אל תתייאש ותאמר אין לי תקנה, חס ושלוש, אלא "גם זה יעבור".

אפילו המלך והנחש...

אומרת המשנה (ברכות ל): אפילו המלך שואל בשלומו לא ישיבנו, ואפילו נחש כרוך על עקבו לא יפסיק. הסביר האדמו"ר ר' שלמה הכהן מרדומסק זצ"ל בדרך החסידות, פעמים שהאדם רואה שעולה הוא למעלות רמות מאד, עד כדי שהמלך העליון שואל בשלומו, וזוכה להשיג השגות גבוהות. וזהו "אפילו המלך" הוא מלכו של עולם "שואל בשלומו, לא ישיבנו", דהיינו למרות כל המעלות שהעלהו מלכו של עולם, ידע שצריך להזהר שלא יפסיק בתפילה לבורא עולם, ולא יפסיק מלהיות דבק בקב"ה בכל עת, כי אין הוא יודע מה יהיה איתו, וברגע שאדם עוזב את הקב"ה אפילו לרגע, יכול חס ושלום ליפול ולהפסיד את כל מעלתו שזכה בה עד עתה.

ובן לאידך גיסא, אם חס ושלום רואה שהקליפות התלבשו עליו, והוא כבר טבע בתוך עוונות חמורים, וכולו שקוע בתוך תאוות העולם הזה עד כדי כך שהנחש בלע אותו מראשו ועד רגליו, ועל כן חושב שלא תעזור לו שום תפילה כי לא יוכל לצאת ממצבו, על כך אומר לו התנא, "אפילו נחש כרוך על עקבו", דהיינו גם אם הנחש שהוא היצר הרע כבר בלעו כולו מראשו ועד עקבו, מכל מקום "לא יפסיק", דהיינו לא יפסוק מלהתפלל להקב"ה וינצל, כמו שאמרו רבותינו (ברכות י). אפילו הרב חדה מונחת על צווארו של אדם אל יתייאש מן הרחמים. וכן הגמרא (שם) מספרת על חזקיהו המלך, ככתוב (מלכים ב, כ) "בימים ההם חלה חזקיהו למות, ויבא אליו ישעיהו בן אמוץ הנביא ויאמר אליו, כה אמר ה' צבאות צו לביתך כי מת אתה ולא תחיה" וגו'. מאי כי מת אתה ולא תחיה? "מת אתה" – בעולם הזה, "ולא תחיה" – לעולם הבא. אמר ליה [חזקיהו לישעיהו], מאי כולי האי? [על שום מה מניעני עונש כה חמור?] אמר ליה, משום דלא עסקת בפריה ורביה [שלא נשאת אשה]. אמר ליה, משום דחזאי לי ברוח הקדש דנפקי מינאי בנין דלא מעלו [ועשיתי כך, משום שראיתי ברוח הקודש שעתידים לצאת ממני בנים שאינם הגונים]. אמר ליה, בהדי כבשי דרחמנא למה לך [מה לך עם סתריו של הקב"ה], מאי דמפקדת איבעי לך למעבד [מה שנצטווית אתה צריך לעשות, כלומר לישא אשה], ומה דניחא קמיה קודשא בריך הוא, לעביד [והקב"ה יעשה את הטוב לפניו, ואין זה מסור לבחירתך]. אמר ליה, השתא הב לי ברתך [תן לי את בתך לאשה], אפשר דגרמא זכותא דידי ודידך ונפקי מנאי בנין דמעלו [ואולי הזכות שלי יחד עם זכותך יגרמו שיולדו לי בנים צדיקים]. אמר ליה, כבר נגזרה עליך גזירה. אמר ליה, בן אמוץ, כלה נבואתך וצא! כך מקובלני מבית אבי אבא, אפילו הרב חדה מונחת על צווארו של אדם אל ימנע עצמו מן הרחמים.

"רֵאָה אָנֹכִי נֹתֵן לְפָנֶיכֶם הַיּוֹם בְּרִכָּה וּקְלָלָה" (יא, כו)
הכל מלמעלה והאדם לא יכול לפעול ולעשות כלום מלבדו

הרה"ק הייטב לב' זי"ע ביאר את הפסוק בפרשה "ראה אנכי נותן לפניכם היום", דהנה טעמי המקרא שעל תיבת ראה הוא 'רביע', שסימנו נכתב ממעל לתיבה, ובתיבת אנכי הטעם הוא 'תביר' שמקומו מתחת לתיבה, ולרמז לנו, שבאם בכל הקורות אותו יראה האדם ויתבונן אל הטעם שלמעלה – שהכל מאתו בא, והוא עילת כל העילות וסיבת כל הסיבות, אזי האנכי האנוכיות והגאוה שלו תביר (שבירה – בלשון ארמי), גאוותו תשבר לגמרי וישאר זך ונקי (הובא במושיעין של ישראל ח"ב עמ' 361).

הגה"ק ה'חפ"ץ חיים' זי"ע המשיל משלו (משלי הח"ח לר"ד זריצקי תלמידו), פעם איקלע 'בן כפר' לתחנת הרכבת, והנה רואה הוא אדם העומד לצד הרכבת והצוצרה בפיו, וראה זה פלא – כשאדם זה מצפצף פעם אחת ממהרים כל הקהל לעלות על הרכבת, אחר כמה רגעים יוסיף הלה לצפצף בשנית ואז אף ה'נמושות' ימהרו כל עוד נשמתם באפם לעלות על הרכבת, לאחר מכן יצפצף הלה בשלישית ותחל הרכבת במסעה. נתפעל הכפרי מכוחו של זה האיש, ועד מהרה ניגש אליו ואומר לו בחנופה, לכבוד גדול הוא לי להכיר את מנהיג ומנהל הרכבות, איש אשר על פיו יישק כל דבר. מילא האיש שחוק פיו, באמרו, טעות גדולה טעית בני, אינני אלא 'פועל' קטן, הממלא אחר כל הוראותיו של המנהל היושב כאן למעלה במקום מהודר ולבוש מחלצות, הוא הבעה"ב אשר מרויח הון רב מכל נסיעה ברכבת, על פיו יישק כל דבר, והוא הקובע את כל החוקים ומועדי הנסיעות. אני אינני אלא שליח פשוט.

גם אם נתבונן כמה נשתנינו מאותו 'בן כפר' טיפש, בשעה שהננו משקיעים בקשרים עם עסקן פלוני ועם נדיב אלמוני, וכי הללו מנהיגים את העולם, וכי הללו יכולים לגרום לאדם להיות 'שמה וטוב לב מרוב כל'... עד שאפשר לומר כי יש בזה 'כפירה נסתרת'.. הרי הכל תלוי ברצון הש"ת ולא ברצון אדם יהיה מי שיהיה, וכמו שנאמר (תהלים קמו ג-ה) "אל תבטחו בנדיבים כבן אדם שאין לו תשועה... אשרי שאל יעקב בעזרו שברו על ה' אלוהיו".

"רֵאָה אָנֹכִי נֹתֵן לְפָנֶיכֶם הַיּוֹם בְּרִכָּה וּקְלָלָה" (יא, כו)
העושה "רצון" הבורא יהיה כ"צנור" להשפיע לרבים

כתב הגאון חיד"א בנחל קדומים (ריש פרשתנו) ראה אנכי נותן לפניכם היום ברכה, אפשר כי רמז יש בראשי התיבות שעולים בגימט' רפ"ח, שכל מגמתנו בתורה ובמצוות לברר את רפ"ח הניצוצין, ובא לציון גואל, וזאת ה"ברכה" שעל ידי העלאת רפ"ח ניצוצין זוכים לתקן העולמות וליחד הכל.

עוד ממשיך (שם) הרחיד"א, "ראה" לשון יחיד, ואחר כך "לפניכם" בלשון רבים? אלא דכל יחיד יכול לתקן, ויהיה הוא הצנור להשפיע לרבים. כמו שהאריך מר זקנו הרב בחסד לאברהם ז"ל. הביטה וראה כי העושה רצון הבורא, "רצון" אותיות צנור, יהיה הוא כמו צנור להשפיע על ידו תדיר שפע רב ברכות שמים לכל ישראל.

"רֵאָה אָנֹכִי נֹתֵן לְפָנֶיכֶם הַיּוֹם בְּרָכָה וּקְלָלָה" (יא, כו)

קודם כל מעשה שעושים עלינו לזכור כי הוא משפיע על כלל ישראל, לטוב או לרע

צריך ביאור מדוע פתח הפסוק בלשון יחיד – "ראה", וסיים בלשון רבים – "נותן לפניכם"? והנה ביארו המפרשים את הענין על פי דברי הגמרא במסכת קידושין (דף מ). לעולם יראה אדם עצמו כאילו חציו חיוב וחציו זכאי... עשה מצוה אחת אשריו שהכריע עצמו ואת כל העולם לכף זכות. עבר עברה אחת אוי לו שהכריע את עצמו ואת כל העולם לכף חובה. עד כאן. וזהו שנאמר "ראה" – אתה היחיד, "אנכי נותן לפניכם ברכה וקללה", לפני כל מעשה שתעשה זכור שמעשה זה משפיע על כלל ישראל, אם זו מצוה, הרי אתה מקיימה עבור כלל ישראל ומשפיע עליהם ברכה. ואם זו עבירה, אתה משפיע עליהם את ההיפך חלילה.

ואין לחשוב הלא אנו בניו של הקב"ה, כנאמר (דברים יד, א) "בנים אתם לה' אלהיכם", כיצד אם כן נבין את האפשרות שהקב"ה יתן קללה על עם ישראל בניו, חס ושלום? אלא ודאי הוא שהקב"ה מנהיג את העולם במידת החסד ובמידת הרחמים, והשאלה היא באיזו דרך האדם בוחר. אדם שמקיים מצוות מגביר על עצמו את מידת החסד, ואילו העובר עבירות מגביר על עצמו את מידת הדין. נמצא שהוא מושך על עצמו את ההיפך מן הברכה. רמז לדבר במילה "היום", כנאמר (כאן) "אנכי נותן לפניכם היום", היינו כדוגמת השמש המאירה ביום. אם ניקח ביצה ונניח אותה בשמש, הרי שהיא תתקשה מחום השמש. לעומת זאת אם נקח קרח ונניח אותו בשמש הוא יפשר ויימס. הנה לנו שהשמש פועלת אותה פעולה והגם שכך התוצאה הפוכה, פעם מקשה ופעם ממיסה. כך גם בנמשל, הקב"ה מנהיג את עולמו בחסד, והאדם בבחירתו מחליט אם למשוך על עצמו את חסדי ה' אם לאו. המקיים מצוות מושך על עצמו חסדים. ולעומתו העושה עבירות מושך על עצמו את מידת הדין. ואם כן חלילה מלומר שהקב"ה מקלל את ישראל.

"רֵאָה אָנֹכִי נֹתֵן לְפָנֶיכֶם הַיּוֹם בְּרָכָה וּקְלָלָה" (יא, כו)

דיקדוקים נפלאים בלשון הפסוק

מובא בספר פנינים משולחן הגר"א על התורה, מדוע אמר הכתוב "נותן" ולא נתתי? ובאר, דאם היה אומר נתתי, הוה אמינא שהבחירה שניתנה לאדם לילך בדרך

טובה, היא דוקא בתחילת הבחירה, אבל אם כבר בירר לו דרך הרע, אף אם אחר כך יברור לו את דרך הטוב, שוב אין לו תקנה. לכך אמר הכתוב "נותן" בלשון הווה, פירוש, שבכל ימיך יש לך ברירה לבחור בדרך הטוב, אפילו עד יום המיתה.

ואם אמור יאמר האדם, איזו תקנה יש לי אם הייתי רשע עד הנה, ומה אעשה עם העבירות שעשיתי ובוודאי אין לי תקנה. לכן אמר הכתוב "היום", שבעל תשובה הוא כקמץ שנולד "היום", ולכן די שיעשה תשובה וילך בדרך הטוב מכאן ולהבא.

ואם עוד יאמר האדם, מה אעשה עם היצר הרע הכופה אותי? לכן אמר הכתוב "אנכי", ופירוש, "אנכי" אהיה עמך, ואל תירא מן היצר, כמאמר הז"ל (סוכה נב.), יצרו של אדם מתגבר עליו בכל יום ומבקש להמיתו, שנאמר (תהלים לו, לב) "צופה רשע לצדיק ומבקש להמיתו", ואלמלא הקב"ה שעוזר לו, אינו יכול לו.

ואם יאמר האדם עוד, אולי לא טובה היא הדרך שמרצה אותי הכתוב בכל מיני ריצויים בדרך המוכרים סחורה שמרצים את הלוקחים בכל מיני תחבולות כשהסחורה גרועה. לכן אמר הכתוב "לפניכם", פירוש, הדבר הזה הוא לפניכם, אין אני מכריח אתכם, לכן לא אמר לכם, רק לפניכם.

ואילו עוד יאמר האדם, שכל זה אמור כשיש בעולם צדיקים, אבל אני שחי בארץ נכר ואין צדיקים עימי, כיצד אברור לי את הדרך הטובה, ומה אני ומה חיי? לכך אמר הכתוב "ראה" לשון יחיד, ולא אמר ראו בלשון רבים, רצה לומר, ראה לפניך ואל תשנה על העולם.

"רְאֵה אָנֹכִי נֹתֵן לְפָנֶיכֶם הַיּוֹם בְּרָכָה וְקַלְלָה" (יא, כו)

גם הקללה היא ברכה, כי מתגבר על יצרו ועולה מאוד ברוחניות וזוכה למעלות נשגבות

כתב הנאון הגדול כה"ר אליהו שְׁרִים זצוק"ל בספרו מוסר חכמים על הפסוק ראה אנכי נותן לפניכם היום ברכה וקללה, פעמים צריך לידע שגם במקום קללה קשה אפשר לקנות חיי עולם הבא, כלומר, גם הקללה יכולה להיות ברכה, כמו אם הקב"ה שם אותו במקום קשה עם אנשים רעים וחמאים, יכולה לצאת לו משם ברכה, כי מתגבר על יצרו ועולה מאוד ברוחניות וזוכה למעלות נשגבות.

ושמעותי שזה ענין הסולם שהראו ליעקב אבינו בשעה שהלך לחרן, משום שיעקב אבינו כשהלך לבית לבן הצטער מאד, וראג שלא יוכל לעסוק שם בתורה ועבודה.

עד הנה ישב בבית יצחק אביו ובבית שם ועבר, ועסק רק בתורה ועבודה, ועתה הלך לבית לבן הרשע, מקום הטומאה והקליפות עובדי תרפים, והיאך יוכל לסגל שם תורה

ומצוות? לזאת הראו לו מן השמים שלא יצמער, דאיש ישראלי הוא כסולם מוצב ארצה וראשו מגיע השמימה (בראשית כה, יב), רוצה לומר, אף שהוא מוצב במקום רע, במקום מומאה, ב"ארץ", בנשמיות, בכל זאת יוכל לעלות על גרם המעלות, עד שראשו יהיה מגיע השמימה. לזאת כשהקיץ יעקב משנתו אמר (בראשית כה, טז), "אכן יש ה' במקום הזה ואנכי לא ידעתי", רוצה לומר, אנוכי השבתי וסברתי תמיד, שלא יוכל איש לעלות על גרם המעלות, רק אם הוא עומד במקום מקודש כבית אבי, או כבית שם ועבר, אולם שיוכל לעלות אל מדרגה גבוהה גם במקום רע כבית לבן, זאת "אנכי לא ידעתי" עד הנה.

בהקשר להשגת דרגות גבוהות גם במקומות נמוכים מאוד, מסופר על מזכיר החברא קדישא, שביום שישי אחר הצהריים צלצל הטלפון במזכירות, הרים המזכיר את השפורפרת ומעבר לקו היו בני משפחה שבקשו לערוך לוויה לראש משפחתם, ושבהפצם לעשות את ההלויה מיד עוד לפני שבת, אך אחר שהוסבר להם כי הזמן קצר עד מאוד ובלתי אפשרי לעשות כן, נערכה ההלויה במוצאי שבת. מפאת עיכובים שונים נערכה ההלויה מאוחר בלילה. בדרך לקבורה בהר הזיתים הבחינו אנשי החברא קדישא שחסר להם עשירי להשלמת מנין, על כן החליטו לעצור ליד בית מדרש הנקרה בדרכם, ולבקש אדם שיהיה מוכן להצטרף עמם ללוויה. והנה בבית המדרש מצאו מאן דהוא עת היה מכין שיעור, למוסרו למחרת לפני תלמידיו. אמנם בתחילה היסס האיש, אך שוב סגר את ספריו ואיץ לקיים את המצוה שזימן לו בוראו. לאחר הקבורה, בהר הזיתים, לפני שהתפורו אנשי החברא קדישא, נזכר אחד מהם שהנפטר ביקש עד מאד לשורר את השיר בר יוחאי בעת הקבורה. אך לא היה בנמצא מי שזוכר את השיר בעל פה. לפתע נזכר האיש משלים המנין, כי בכיסו יש את הזמר הדרוש, והחל לשיר את "בר יוחאי". סיימו את השיר, וירדו מן ההר. העשירי למנין היה נרגש כולו הפלא ופלא, ואמר, שמעו נא רבותי, האזינו וראו פלאי פלאות, איך סיבב הקב"ה שיקויים רצונו של נפטר זה, שישוררו את הפיוט בר יוחאי אחר קבורתו. דרכי היא מידי שבת להתפלל מנחה גדולה בבית כנסת סמוך. ומשום מה הארכתי בסעודת שבת והלכתי לבית כנסת אחר להתפלל מנחה. בהגיענו סמוך לבית הכנסת, הצביע בני על הארץ ומראה לי כי מתגולל על הרצפה דף הטעון נניזה. הגבהתי את הדף, היה זה דף שנדפס עליו השיר בר יוחאי, על כן נשקתיו והכנסתיו לכיסי עד שאביאו לגניזה. אחר התפילה שכחתי מכך, והדף נשאר בכיסי, ופשוט שאין זאת אלא בשביל לקיים רצונו של הנפטר. זאת ועוד המשיך הרב לספר, פלא נוסף אירע, הן מעודי אני מכין את השיעור לתלמידי בסלון ביתי, ומשום מה היום גבר רעש הילדים בביתי, ועל כן החלטתי לצאת אל בית הכנסת בכדי להכין את השיעור. ועתה מבין אני על מה ולמה היה עלי לצאת מהבית ובכיסי גנוז השיר בר יוחאי,

ולמה סובבו מן השמים שאלמד בבית הכנסת, זאת למען יוכל איש החברא קדישא לפגשני. התחקה האיש אחרי הנפטר לראות מי הוא אשר ארעו עמו הדברים הללו. התברר שהיה זה אדם פשוט לגמרי, אלא שמעודו לא החסיר את העליה למירון בל"ג בעומר, ואף היה פוקד את הציון פעמים נוספות במשך השנה. ומעבר לכך מידי ליל שבת היה מזמר בהתלהבות גדולה את השיר בר יוחאי על שולחנו, וכנראה היה בנשמתו ניצוץ לתנא רבי שמעון בר יוחאי, ולכך סובבו מן השמים, שיעשה רצונו, ועל מיטתו יאמרו את הזמר בר יוחאי בדרך פלאית.

"רְאֵה אֲנִי נֹתֵן לְפָנֶיכֶם הַיּוֹם בְּרָכָה וְקָלָלָהּ, אֶת הַבְּרָכָה אֲשֶׁר תִּשְׁמְעוּ" (יא, כו-כז)

הקב"ה לא יכול לשלם לנו את השכר עבור המצוות בעוה"ז, מרוב עוצמו וגודלו

בכל יום אנחנו אומרים בתפילה, "אלו דברים שהאדם אוכל פירותיהם בעולם הזה והקרן קיימת לו לעולם הבא", כלומר בעולם הזה משלמים לאדם רק את ה"פירות" ממעשיו הטובים, אבל עיקר גמול השכר, הוא "הקרן" בעולם הבא, כי אין כח ליתן לאדם שכר על מעשיו בעולם הזה, כי השכר גדול מאד ורוחני שבעולם הזה אין אפשרות לשלמו, לכן האדם מקבל בעולם הזה רק מעט מן הפירות שמגיע לו, וזה נקרא "ברכה" כלומר מה שהעסק מרוויח רווחים טובים מעל הקרן, זו ברכה מהשמים. ולכן במצוות ומעשים טובים יש "ברכה" ויש "קרן", הקרן היא רק בעולם הבא וזה שנאמר כאן, "ראה אנכי נותן לפניכם היום" דהיינו כאן בעולם הזה, "ברכה" שהיא הפירות "היום", אבל הקרן קיימת לעולם הבא, כמו שממשיך הפסוק "וקללה" שהיא בראשי תיבות והקרן קיימת לו לעולם הבא.

והסביר רבי העניך מאלכסנדר, כי ישנם שני סוגים של "היום", האחד הוא היום של ברכה, והשני של קללה. היום של ברכה אומר (עירובין כב.), "היום לעשותם ומחר לקבל שכרם". ואילו היום של קללה אומר (ישעיה כב, יג) "אכול ושתה כי מחר נמות", כלומר תאכל "היום" כי מחר תמות. הנה שלכל אדם יש בחירה לבחור בין היום של הטוב להיום של הרע, אולם, תורתנו מציעה וגם מצוה עלינו (דברים ל, יט), "ובחרת בחיים למען תחיה".

על דרך זו ביארו בגמרא (עירובין כב.) את הפסוק (דברים ז, יא) "אשר אנכי מצוך היום לעשותם", היום לעשותם ומחר לקבל שכרם. שהעולם הזה הוא עולם העשיה, והעולם הבא הוא עולם ה"מחר לקבל שכרם", עולם הגמול.

משל למה הדבר דומה, לסוחר שנסע לצורך מסחרו בעגלה, וכיון שהנסיעה היתה ארוכה, ביקש בעל העגלה את שכרו כבר באמצע הנסיעה. אמר לו הסוחר, אם מבקש אתה את תשלום הנסיעה, לא אתן לך עד שנגיע ליעדנו. אך אם מבקש אתה תשלום עבור הוצאות הדרך, כגון עבור קניית מאכל הסוסים או עבור תיקון מסויים, אתן לך כבר עתה.

להבדיל, גם בשכר המצוות הוא הענין, שהרי את השכר האמיתי עבור פעולתנו בעולם העשייה נקבל רק לעתיד לבוא, אולם תשלומי מענק מקבלים בשביל לקיים את התורה כבר עתה, וזהו שנאמר, "את הברכה אשר תשמעו", ופירש רש"י: על מנת שתשמעו.

"רְאֵה אֲנִי נָתַן לַפְּנִימִים הַיּוֹם בְּרָכָה וּקְלָלָה אֶת הַבְּרָכָה אֲשֶׁר תִּשְׁמְעוּ" (יא, כו-כז)

הקב"ה מבקש מאתנו שנבחר בחלק הטוב שהוא הברכה

כתב בספר ליקוטים מפרדס (שרים, ריש פרשתנו בחלק הפשט) על המילים בפסוק "ראה אנכי", המפיל גורלות עם חברו איזה חלק כל אחד מהם יקבל, דרכו להסתיר את החלק הטוב כדי שלא יטלנו רעו, אבל השם יתברך אומר להם לכל אחד, "ראה אנכי נותן לפניכם", והחלקים הם "ברכה וקללה", לא די שהשם אינו מסתיר את החלק הטוב, אלא גם מצביע לנו אליו ואומר "ראה", ובחרת בחיים.

עוד רמזה תורה, "ברכה וקללה את הברכה", הנה שמה כאן התורה למילה "קללה" שני שומרים: "ברכה" מצד ימין, ו"ברכה" מצד שמאל, ושבה התורה לבאר, כיצד נותנת "לפניכם" שני הפכים בנושא אחד? לכך אמר בסמוך, את הברכה "אשר" תשמעו ובלשון וודאית שכך יעשו, ואילו בקללה אמר בסמוך, והקללה "אם" לא תשמעו ובלשון ספק, כי כל ישראל בחזקת כשרים ובוודאי ישמעו לברכה, ואילו הקללה היא בספק.

על פי דרכו יש להוסיף, נאמר להלן (ל, יט) "החיים והמות נתתי לפניך הברכה והקללה". שמא יאמרו ישראל, הואיל ונתן המקום לפנינו שתי דרכים, דרך חיים ודרך מות, נלך באיזו שנרצה? תלמוד לומר (שם) "ובחרת בחיים למען תחיה אתה וזרעך".

משל למה הדבר דומה, לאחד שהיה יושב על פרשת דרכים, והיו לפניו שתי דרכים, אחת שתחילתה מישור וסופה קוצים, ואחת שתחילתה קוצים וסופה מישור, והיה מודיע את העוברים והשבים ואומר להם, אתם רואים שביל זה שתחילתו מישור, דעו שרק שתיים שלש פסיעות אתם מהלכים במישור, אולם כל המשכו הוא קוצים. מאידך אתם רואים את שביל הקוצים, רק שתיים שלש פסיעות ראשונות אתם מהלכין בקוצים,

ואחר כך יוצאים למישור. כך אמר להם משה לישראל, אתם רואין את הרשעים שמצליחים בעולם הזה, דעו שרק כשנים ושלושה ימים הם מצליחים וסופן להידחות באחרונה, שנאמר (משלי כד, כ) "כי לא תהיה אחרית לרע", ואומר (קהלת ד, א), "והנה דמעת העשוקים ואין להם מנחם", ואומר (משלי ד, יט), "דרך רשעים באפלה לא ידעו במה יכשלו". ואתם רואין צדיקים שמצטערים בעולם הזה, כשנים ושלושה ימים הן מצטערים, וסופן לשמוח באחרונה, וכן כתוב (דברים ה, טז) "להטיבך באחריתך". וכתוב (ירמיה כט, יא) "כי אנכי ידעתי את המחשבות". ועוד כתוב (משלי ד, יח) "ואור צדיקים כאור נגה".

"רְאֵה אֲנִי נָתַן לְפָנֶיכֶם הַיּוֹם בְּרָכָה וּקְלָלָה אֶת הַבְּרָכָה אֲשֶׁר תִּשְׁמְעוּ" (יא, כו-כז)

אמר להם משה "ראה אנכי" – תראו אותי, האוהב והדואג לכם באמת (כמו שאתם יודעים)

מו"ר הגאון הגדול מרן ראש ישיבת פורת יוסף כמוה"ר יהודה צדקה זצוק"ל כתב בספרו קול יהודה (פרשת בחקותי עמ' ר"ד) להקשות על הפסוק ראה אנכי, מה מקום לומר "ראה" והיה לו לומר "שמע"? עיין באור החיים הקדוש ביאורים נחמדים. ולי נראה בס"ד, מה שהוצרך לומר "ראה אנכי", מפני שמשה פחד שיתמהו עם ישראל עליו, כיצד מעז לקלל אותם כל כך קשות. לכן אמר להם משה, ראו מי מדבר אליכם, "ראה אנכי" דהיינו "ראו" את "אנכי" הן אתם מכירים אותי כמה שאני אוהב אתכם, כמה מסרתי נפשי עליכם, ואם אני מקלל, זאת אינה קללה, אלא זו מציאות, והקללה תהיה אם לא תשמעו. משל למה הדבר דומה, לאמא שאומרת לבנה הקטן הזהר בני שלא תגע בחוטי החשמל ואם תגע תמות. תמה הבן על אכזריות אמו ואמר מה חטאתי שאת מקללת אותי כל כך. אמרה לו אמו ראה בני מי מדבר עמך, אמא, שידוע לך כמה אני אוהבת אותך, תדע בני זו אינה קללה בתור עונש, רק מציאות היא זו, לכן אמר ראה אנכי.

בעולם האמת לא קיימות קושיות כלל

ואפילו אם יש לאדם קושיות ואי הבנות בענין היסורים שבאים עליו ובסדר הנהגת ה' יתברך עמו, כי הולך הוא בדרך ה' ולומד תורה ומקיים מצוות, ולא מבין מדוע יסורין באים עליו. מכל מקום יאמין בלב שלם, שמכיון שהוא מקיים מצוות והוגה בתורה, הברכה עמו, וכל השאלות בענייני העולם הזה אינם שאלות.

מעשה (הובא בילקוט מעם לעזו שופטים עמ' פ"א) שהיה בתלמידו של הרמב"ן ז"ל שחלה, ובא הרמב"ן לבקרו. כיון שראה שקיצו קרב, והולך הוא לבית עולמו, אמר לו: שמע נא בני את אשר אצוך. דע שבעולם העליון יש היכל עליון ושמה כסאות למשפט

והשכינה נצבת בעדתם. הא לך קמיע, ודע שבקמיע זה יפתחו לך כל שערי ההיכלות שברקיע, עד שתגיע להיכל העליון הזה, ושם תשאל כמה שאלות עצומות שיש לי בנוגע לכלל ישראל. את השאלות נתן לו בכתב, ובקשו שלאחר מותו יבוא אליו בחלום ויגיד לו את התשובות שישמע שם.

התלמיד נפטר לבית עולמו. ויהי היום והרמב"ן יושב על יד חלונו ולומד תורה, והנה דמות תלמידו הופיעה לנגד עיניו. אמר לו התלמיד ידע רבנו, שבכל מקום שבאתי והראיתי את הקמיע נפתחו בפני השערים, ונתנו לי רשות לעלות מעלה מעלה עד ההיכל הזה שאמרת לי, אולם כשרציתי לשאול שם את הקושיות שהכין לי מורי ורבי, ראיתי מיד שכל הקושיות אינן קיימות בעולם האמת, ששם עלמא דקשוט והכל בצדק ובמשפט.

כיצד ביאר החזו"א את אסון השואה

בספר לבוש יוסף (ישר, פרשתנו עמ' סז) מביא שכששאלו את מרן החזון איש כיצד יתכן שהקדוש ברוך הוא אב הרחמים גזר את השואה על עם ישראל, סבל כה רב שלא ישוער? ענה להם, מי שלא מבין בענייני חיימות כשרואה שהחייט חותך את הבד, חושב שהוא אכזרי שמקלקל את הבד. אבל המבין בחיימות יודע שבפעם חיתוך הבד הוא התיקון, שעל ידי הגזרים האלו הוא תופר בנגד יפה. כך גם אין בידנו להכין את חשבוננו של בורא עולם.

בעוה"ב נצטער שלא זכינו ליותר יסורים, עליהם השכר הוא עצום

ובודאי כשיראה האדם את מתן השכר בעולם הבא יתעצב ויאמר, חבל שלא נתייסרתי עוד בעולם החולף.

נמחיש זאת במעשה ביהודי שהיה שוכר מגורים מאחד הפריצים. הממונה על גביית דמי השכירות של אותו פריץ, היה שר גוי שונא ישראל. היהודי דידן היה זהיר לשלם את השכירות בזמנה, כי יהודי כשר והגון היה. אולם פעם אחת כשהגיע יום התשלום אמר היהודי לשר, הפעם לא השגתי כסף, בבקשה תן לי מספר שעות עד שאשיג הלוואה. קצף עליו השר ואמר לו, אם לא תשלם עכשיו את הכסף, תקבל מלקות, וכן היה, הלקהו במכות נמרצות. מה עשה היהודי, ניגש בבכיות לפריץ, וסיפר לו את המעשה. אמר הפריץ לשר הממונה, עבור כל מכה שנתת לו, עליך לתת לו זהוב אחד. הלך אותו יהודי לביתו עצוב. שאלה אותו אשתו, מדוע אתה עצוב? אמר לה, אני בצער על שלא קבלתי ממנו עוד מלקות, הרי אם הייתי מקבל יותר מלקות, הייתי מתעשר יותר.

כך הוא בעולם הבא, על כל צער שבא לאדם כאן בעולם הזה, אפילו על צער קטן ביותר, שם מקבלים שכר רב. וכשנראה את השכר העצום, נתמלא צער רב, שלא זכינו ביותר יסורים כאן בעולם הזה.

להשתתף בצער עמ"י

יחס אחר יש בצער ויסורים שאדם כביכול מביא על עצמו, וכמו שידוע שהחזו"א בזמן מלחמת העולם השנייה לא ישן כלל על מיטה, אפילו שכידוע היה חלוש מאד מאד בטבעו, עד שאפילו לימוד התורה שלו, היה לומד בשכיבה, אבל אמר כי בזמן שיש צער לעם ישראל, עלינו לשאת בעול באותו צער. וכן מסופר על מרן החפ"ץ היים שבמלחמת העולם הראשונה במשך ארבע שנים לא ישן כלל על מיטה.

"וְנִתְּתָה אֶת הַבְּרָכָה עַל הַר גְּרִזִים וְאֶת הַקְּלָלָה עַל הַר עֵיבָל" (יא, כט)

רמז לארבעת הצדיקים שמתו בעטיו של הנחש

המקובל האלקי רבי יהודה פתיה זצ"ל בספרו "מנחת יהודה" רמז בפסוק זה, את שמות ארבעת הצדיקים שמתו בעטיו של נחש (שבת נה), כבא בתרא יז). על פי האמור בזוהר (בראשית דף ל"ז ע"ב), שהם: עמרם, ישי אבי דוד, בנימין ולוי. וזה שרמז "ואת הקללה" – היא קללת המיתה שניתנה לאדם הראשון, "על הר עיבל", ראשי תיבות: עמרם ישי בנימין ולוי. כלומר הם נפטרו רק בגלל הקללה, אבל שאר הצדיקים נפטרו, לא בגלל הקללה, אלא משום דברי חז"ל (שבת נה). שאין מיתה בלא הטא.

"כִּי אַתֶּם עֹבְרִים אֶת הַיַּרְדֵּן" (יא, לא)

הניסים הגדולים שהיו בזמן שעם ישראל עבר את הירדן

בגמ' סוטה (דף לג:) מובא, תניא רבי יוסי אומר בשלושה מקומות נשאו כהנים את הארון, כשעברו את הירדן, וכשהסבו את יריחו, וכשהחזירוהו למקומו, וכיון שנטבלו רגלי הכהנים במים חזרו המים לאחוריהם, שנאמר (יהושע ג, טו) "וכבוא נושאי הארון עד הירדן וגו', ויעמדו המים הירדים מלמעלה קמו נד אחד" וגו'. וכמה גובהן של מים, שנים עשר מיל על שנים עשר מיל, כנגד מחנה ישראל, דברי רבי יהודה. וכיון שגודל מחנה ישראל היה י"ב מיל, לכן נחסר בירדן שטח של י"ב מיל, כדי לאפשר לעם ישראל לעבור שם]. אמר לו רבי אלעזר ברבי שמעון לדבריך אדם קל או מים קלים, הוי אומר מים קלים, אם כן באין מים ושוטפין אותן? וכיון שהמים נשפכים מהר יותר מהילוכו של האדם, יוצא שכשהגיעו המים לגובה י"ב מיל היה זה קודם שעם ישראל השלים את המעבר בירדן, ואם כן המים נפלו עליהם? אלא מלמד שהיו מים נגרשין ועוליין כיפין על גבי כיפין יתר משלוש מאות מיל, עד שראו אותן כל מלכי מזרח ומערב

שנאמר (יהושע ה, א) "ויהי כשמע כל מלכי האמורי אשר בעבר הירדן וכל מלכי כנען אשר על הים, את אשר הוביש ה' את מי הירדן מפני בני ישראל עד עברם, וימס לבנם ולא היה בהם עוד רוח מפני בני ישראל". ואף רחב הזונה אמרה לשלוחי יהושע (יהושע ב, י) "כי שמענו את אשר הוביש ה' את מי ים סוף", וכתוב (שם יא) "ונשמע וימס לבבנו ולא קמה עוד" וכו'.

ממשיכה הגמרא, עודם בירדן, אמר להם יהושע, דעו על מה אתם עוברים את הירדן, על מנת שתורישו את יושבי הארץ מפניכם. אם אתם עושין כן מוטב, ואם לאו באין מים ושופטין אותכם, מאי אותכם אותי ואתכם.

עודם בירדן אמר להם יהושע (יהושע ד, ה), "הרימו לכם איש אבן אחת על שכמו למספר שבטי ישראל", וכתוב (שם, ו) "למען תהיה זאת אות בקרבכם, כי ישאלון בניכם מחר לאמר מה האבנים האלה לכם". סימן לבנים שעברו אבות את הירדן.

עודם בירדן אמר להם יהושע (יהושע ד, ג), "שאו לכם מזה מתוך הירדן ממצב רגלי הכהנים הכן שתיים עשרה אבנים והעברתם אותם עמכם והנחתם אותם במלון אשר תלינו בו הלילה". יכול בכל מלון ומלון, ושם הציווי כאן שהם יקחו את האבנים לכל מקום הניה שיהיה להם? תלמוד לומר אשר תלינו בו הלילה. אמר רבי יהודה, אבא חלפתא ורבי אליעזר בן מתיא וחנניא בן חכינאי עמדו על אותן אבנים ושיערום כל אחת ואחת שקולה כארבעים סאה. וגמירי דטעונא דמדלי איניש אכתפיה תילתא דטעונא הוי [משקל כל אבן היה מ' סאה, והנושא משא לבה, הוא שליש מהמשא שישא כאשר יסייעו אחר להגביהו]. מכאן אתה מחשב לאשכול [מה היה משקלו של האשכול שנשאו המרגלים] שנאמר (במדבר יג, כג) "וישאוהו במוט בשנים", ממשמע שנאמר במוט איני יודע שבשנים, מה תלמוד לומר בשנים, בשני מוטות. אמר רבי יצחק טורטני וטורטני דטורטני [תרגום, משאוי ומשאוי של משאוי. דהיינו שני מוטות שנושאים אותם ד' אנשים, ומתחתם עוד שני מוטות, שגם אותם נושאים ד' אנשים, סך הכל נשאו את האשכול שמונה אנשים]. הא כיצד, שמונה נשאו אשכול, אחד נשא רימון ואחד נשא תאנה, יהושע וכלב לא נשאו כלום. אי בעית אימא משום דחשיבי (יהושע וכלב לא נשאו, מפני חשיבתום). ואי בעית אימא שלא היו באותה עצה [שבכוונת המרגלים בהביאם פירות היתה לומר לעם ישראל, כשם שפירותיה משונים, כך אנשיה משונים, ולכן יהושע וכלב לא סייעו בידם בהבאת הפירות]. פליגי בה רבי אמי ורבי יצחק נפחא, חד אמר לדברי רבי יהודה כחנייתן עברו, לדברי רבי אלעזר ברבי שמעון בזה אחר זה עברו. וחד אמר בין מר ובין מר כחנייתן עברו, מר סבר אדם קל ומר סבר מים קלים. עד כאן דברי הגמרא.

עוד אמרו שם, אמר לו רבי אלעזר ברבי שמעון, מלמד שהיו מים גודשין ועולין למעלה כיפין על גבי כיפין יותר משלוש מאות מילין. עד כאן. והנה המנין של שלוש מאות, הוא שיעור מיוחד לגובה, מפני שמזלות הרקיע הם שנים עשר, ומן הארץ עד רום הרקיע יש שלשה מזלות, ולכך כאשר דבר שהוא גובה חומרי הוא כפול מאה ועל זה אמרו את מספר שלוש מאות מיל, שזה ההתייחסות לדבר רוחני שמתרומם עד תכלית הגובה, ואין להאריך כאן.

”שְׁמֹר וְשָׁמַעְתָּ אֶת כָּל הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה אֲשֶׁר אֲנִי מְצַוְךָ לַמַּעַן יִיטֵב לָךְ וּלְבְנֶיךָ אַחֲרָיִךְ עַד עוֹלָם כִּי תַעֲשֶׂה הַטּוֹב וְהַיָּשָׁר בְּעֵינֵי ה' אֱלֹהֶיךָ” (יב, כח)
אם שנית, אפשר שתשמע ותקיים

רש"י (כאן) פירש, "שמור", זו משנה, שאתה צריך לשמרה בבטנך שלא תשכח, כענין שנאמר (משלי כב, יח) "כי נעים כי תשמרם בבטנך". ואם שנית, אפשר שתשמע ותקיים, הא כל שאינו בכלל משנה, אינו בכלל מעשה. "את כל הדברים", שתהא חביבה עליך מצוה קלה כמצוה המורה. "הטוב", בעיני השמים. "והישר", בעיני אדם.

”שמור” – את התורה “ושמעת” – לגדולי ישראל

רבנו האור החיים הקדוש (כאן) פירש, "שמור ושמעת", שהתורה מצווה כאן על ב' דברים, א' על שמירת התורה והמצוות, אשר נודעו לישראל מפי משה, וב' לשמור את אשר יגזרו רז"ל הם הגדרים והסייגים אשר יחדשו. וכנגד התורה והמצוות שהם ידועים כבר בתורה, נאמר "שמור", דהיינו שמור את הידוע, ואילו כנגד הדברים המתחדשים מרז"ל, אמר "ושמעת", כי עדיין לא נאמרו, לכן הציווי הוא על השמיעה, כדי לקיים את כל גזירות רז"ל וסייגיהם, וממשיך הפסוק, "את כל", "את" בא לרבות את כל גזירות ושמירות וגדרים שיחדשו רז"ל. ואומר "כל", פירוש שבאמצעות הגדר אין נגרע מקיום התורה דבר, כי יש לשמור את כולה. וסיום הפסוק "למען ייטב לך ולבניך" פירוש, לפי שהגדרים והסייגים שעשו רז"ל, הם דבר המעמיד דורות בבני ישראל, להבדילם מכל כיעור והדומה לו.

מעשה בחייל יהודי אמריקאי שחלם שמוציאים מהקיר ספר תורה, וחפש ומצא כן והיה הדבר לפלא

כיון שהפסוק כאן מצווה לשמור על התורה, נזכיר כאן סיפור פלאי על חייל יהודי אמריקאי ששירת בצבא באירופה נגד הצבא הנאצי. לאחר לחימה עקובה מדם התעייפו אנשי הצבא, ונכנסו אנשי היחידה האמריקאית אל בית מחסה חרב, שמרתף הבית היה בשלמותו, ובו נחו מנוחה קצרה. כדרכו לפני השינה אמר החייל היהודי קריאת שמע על המיטה ומיד נרדם.

בחלומו הוא נמצא בבית הכנסת, מסביב המון קהל מתפללים עטופי טליתות, המתפללים בנעימה הדומה לנעימות בני עדות המזרח. החזן התקרב לאחד מקירות המרתף, פתח את הקיר והוציא מתוך ארון הקודש ספר תורה מפואר עטור ברימוני כסף. כל המתפללים ניגשו אל הספר נישקוהו וחיבקוהו וליווהו אל הבימה. לאחר הקריאה נישא ספר התורה בידי החזן, כשכל המתפללים שוב מלוים ומנשקים אותו, והספר הוחזר לאחר כבוד לתוך הכותל אל מקומו. כל זה ראה החייל בחלומו.

לאחר המנוחה המשיכה הפלוגה במשימתה, במיגור הצבא הנאצי. לחייל לא היה זמן רב להרהר בחלומו הנפלא, אך כאשר שב ליחידתו, הלך אל הפינה המיוחדת לחיילים היהודיים אוכלי הכשר, וסיפר לרעיו את חלומו. כולם ביטלו את החלום, מלבד קצין יהודי שלחש באזני חולם החלום, שלא יתן ליבו לדברי חבריו החיילים שבטלו את החלום, כי ניכרים הדברים שיש כאן דברים בנו.

לאחר כמה ימים, קיבלה היחידה חופשה ליומיים, והקצין הציע לחייל החולם לצאת לאותו מרתף, ולבדוק את ענין הס"ת, שמא באמת הוחבא שם באיזה מקום ספר התורה. אפשר שהמקום שימש בעבר לבית כנסת לאנוסים, או שמסיבה כל שהיא החליטו להטמין שם את ספר התורה. יחד הגיעו למירה החריבה, ירדו למרתף ובידיהם פנס רב עוצמה שהאיר את האפלולית שהיתה במרתף, כשרוביהם דרוכים לכל מקרה. אלומת האור שהאירה את כל פינות המרתף לא העלתה דבר, הקירות היו שלמים ללא כל סימן של פתח שהוא, אך הם לא התייאשו, והחלו לדפוק על קירות המרתף בעזרת קתות הרובים, בכדי לשמוע את הד הקולות, שמא ישנו חלל בקיר.

לפתע נשמע קול חלול ועמום, המעיד על מקום חלול אחרי הקירות, הכו בכל כוחם על הקיר החלול, והנה נפרצה פירצה בכותל וכוך חשוך נתגלה. אלומת הפנס הופנתה למקום, והנה על קרקעית הכוך התגלה ארגז עץ נאה ומחוטב, התום בחותמת שעוה. בזהירות פתחו את הארגז, והנה בתוכו ספר תורה מפואר המונח על ריפוד בד משי אדום.

"זהו ספר התורה שראיתי בחלומי" אמר החייל בהתפעלות ושמחה, הספר היה עטוף במעיל קטיפה שאותיות זהב רקומות עליו, חלקם כבר דהו עם חלוף הזמן, אך עדיין אפשר היה לראות בלי קושי, כי שנת המעיל היא ת"ז לפ"ק. שמו של הנדבן היה נסים משקום. השמחה על גילוי ספר התורה היתה כה רבה שהרקידה והקפיצה את ליבות החיילים היהודים שהיו שם. החיילים חזרו לבסיסם, וספר התורה הונח למשמרת באחד מקרונות המרפאה.

כאשר הסתיימה המלחמה, פגשו החיילים בקבוצת יהודים סלוניקאים שניצלו ממחנות השמדה. נחישותם וגבורתם היהודית של הסלוניקאים העלתה בהם התרגשות רבה, עד שהחליטו לתרום להם את ספר התורה, עמו יעלו לארץ ישראל ובו יקראו תמיד. סיפורו של ספר התורה סופר לעולים, ויהודים אלה תפסוהו ורקדו עמו בניגון מיוחד, וראו בו את נס הצלתם. בנמל מרסיי ששימש כריכוז לניצולים יהודים, שם ניתן לניצולים ספר התורה, והם לקחוהו עמם עלו איתו על כבש הספינה והביאוהו ארצה.

ספר תורה של המהר"ם מרוטנבורג

אנב סיפור ספר התורה, רבי אליהו ב"ר עזריאל שחי לפני כמאתים ושישים שנה כתב בהערותיו (נדפסו בהמבורג בשנת תצ"ח) וזה לשונו, ואני בעוברי דרך קהילת קודש וורמיזא, ניכרתי מה שהוגד לי ושמעתי מכבר, כי שם נמצא ספר תורה אחד ישן נושן, ומרגלא בפומייהו דאינשי, שקבלה בידי אנשי העיר הזאת, שספר התורה הוא של המהר"ם מרוטנבורג ז"ל. ורבי אליהו הנ"ל השתמש בספר התורה הלז, כענין כתיבת ספר תורה מדוייק.

גם האדמו"ר הריי"צ מלובאוויטש זצ"ל כתב, בביקורי בצרפת, בהיותי בווארמס בשנת תרס"ז ראיתי ספר תורה אשר מקובל בידם שכתבו מהר"ם מרוטנבורג. ומה מופלא מקורו של ספר התורה שכתבו רבי מאיר מרוטנבורג בין קירות בית הסוהר, מפאת גזירת הקיסר כידוע, ומנעו ממנו ללמוד בספרים המצויים, אך היו בידו קלף ודיו, בהם כתב את הידושו ושלהם לתלמידיו.

והנה גוף המעשה שאירע עם ספר התורה הזה, מובא בספר המעשיות שספר תורה מהשמים ירד למהר"ם מרוטנבורג בהיותו בבית האסורים, בכדי להפיג צער, ובו היה קורא, ונתגלו לו טעמי תורה שלא למדם אדם מעולם. לאחר מכן החליט להעתיק ולכתוב ספר תורה על פי ספר תורה זה. וכאשר קרבו ימיו למות, ביקש שיביאו לו ארגז קטן או שעשה ארגז בעצמו, והניח בו את ספר התורה שכתב, ושלוו מן הלון תא מאסרו, אל עבר נהר הריינוס שהיה עובר מתחת בית המאסר, כך שטה לה התיבה ובה ספר תורה בנהר ממקום אל מקום, לקיים את מצות משלחה, עד שהגיעה התיבה בסמוך לעיר וורמיזא. כאשר ראו דייגים נוצרים את התיבה צפה על פני המים, אמרו בליבם מציאה מצאנו, והתקרבו אליה כדי לקחתה. אולם כאשר קרבו אליה לקחתה, פתאום נתרקה מהם בדרך פלאית ולא יכלו לגשת אליה, וכך אירע כמה פעמים עד שנתייאשו מלהשיגה. השמועה על דבר התיבה הנפלאה התפשטה בעיר, ובני האדם באו לראות את מעשה הפלא, כיצד תיבה בורחת מפני רודפיה. גם הכומר של העיר ניסה את כוחו להשיגה, ובראות התיבה את הכומר, התכסתה מתחת לפני המים.

והנה אל המקום הגיעו סוחרים יהודים שרגילים היו לקנות דגים מאת הדייגים, ואמרו ננסה אנו את כוחנו להשיג את התיבה, ושמו לקראת התיבה, ולא עברה שעה קלה והתיבה היתה בידיהם. פתחו את התיבה, וראו שמונת בה ספר תורה כתוב על קלף של צבי.

ההגמון המקומי דרש את חלקו בתיבה, וקיבל במתנה לידו את הארגז שספר התורה היה מונח בו. וניסי ניסים נעשו לו, שכשהיה יוצא למלחמה היה לוקח עמו את התיבה ומנצח. אולם גוף ספר התורה המיוחד, נשאר בידי הקהילה.

על שולי התיבה היה כתוב, שספר התורה נכתב על ידי המהר"ם מרוטנבורג בעת מאסרו, וגם בקשה מאת הקהילה היהודית שספר התורה יבא לידה, שיקראו בו את קריאת התורה. אנשי וורמייזא עיטרו את ספר התורה בעטרה של זהב, קישטוהו ברימונים וביד של כסף, והכניסוהו להיכל בשירה וזמרה, ושמרו עליו כבכת עיניהם. את ספר התורה הוציאו לקרוא בו במועדי ישראל בחג השבועות ובשמחת תורה, ואז היו מוציאים אותו בעסק גדול, וקראו בו באוזני כל העדה, הם ובניהם ובני בניהם עד דור אחרון. ויש אומרים שלא מהר"ם מרוטנבורג כתבו אלא רבי מאיר מאיגרא.

"כִּי יִקוּם בְּקִרְבְּךָ נְבִיא" (יג, ב)

אין לומר אף בדרך שחוק 'כך אמר לי הבורא'

חכם אחד מארצות המזרח בא לעיר וילנא, והיה משתוקק ונכסף להשתעשע בחברת הצדיק רבי זלמלע מוולאז'ין, ולנסות עד היכן מגיע כח בקיאותו בספרי הרמב"ם. ויהי כאשר בא החכם הספרדי אל בית מדרשו של הצדיק, שאל אותו לאמור, הנה שמעתי עליך שחכם גדול אתה, וכי רב כוחך בספרי הרמב"ם, והיה בדעתי לנסוע אליך מכבר, אולם ה' אמר לי לא תעבור... וכוונתו היתה לרמוז שמן השמים עכבוהו, מחמת קור וצינה שמנעו ממנו להגיע.

וישתומם רבי זלמלע לקול דברי האיש, ויאמר לו, אחי, הלא ידעת אם לא שמעת כי תלמוד ערוך הוא בפי רבנו הגדול הרמב"ם (פ"ה מהל' ע"ז ה"ח) תוך כדי שהוא מצטטו בזה הלשון, אחד המתנבא מה שלא שמע במראה הנבואה, או מי ששמע דברי הנביא חברו ואמר שדבר זה לו נאמר והוא נתנבא בו, הרי זה נביא שקר ומיתתו בחנק. וכתב שם ההגהות מיימוניות, כתב רא"מ, הלכך יזהר אדם שלא יאמר אפילו דרך חוכא ושחוק, הקב"ה אמר לי כך, ולפי שראיתי בני אדם אומרים כך ואין מרגישים שעון הדבר, כתבתי. עד כאן לשונו.

איך גילה ה"ז את סודו של משיח השקר שבתאי צבי

בספר טללי אורות (ראה, עמ' רכ"ח) כותב, בימים ההם פעל משיח השקר שבתאי צבי ימ"ש, ורבים מהמון העם ואף חכמים וטובים נהרו אחריו. ביקש בעל ה"ז לתהות על קנקנו, ושיגר את בנו אליו לבחון מעשיו. כאשר שב הבן אל אביו, סיפר כי לא מצא בו במשך ימי שהותו שמץ של חשד או הנהגה לא טובה, רק הבחין כי בעת שהוא ישן הוא שוכב פרקן. אמר בעל ה"ז, אם כך, אין כל ספק שאין זה משיח צדקנו, כי לא יתכן שיעבור אפילו על גזרה או דקדוק קל מדברי סופרים.

ואכן לבסוף נתגלה קלונו ברבים, ויחד עם כת הרשעים שעמו עברו עבירות המורות, בחיובי כריתות ומיתות בית דין, וסופו שנתפס על ידי מלך טורכיה, והמיר את דתו כדי להציל את חייו ומת כמומר ומשומד.

פיקחות הגר"ח מוולאז'ין שגילה את מטרת היהודי המסתורי

מעשה שאירע בוויילנא, המעיד על חכמתו ופקחותו של הגר"ח מוולאז'ין. באותם הימים לחמה הממשלה בכל עוז נגד הברחת סחורות מעבר לגבול. יהודים לא מעטים שהתקשו למצוא מקור פרנסה בגלל הצרת צעדיהם על ידי הממשלה, עסקו בהברחת סחורות ובמכירתן כדי לקיים את נפשם ונפש בני ביתם.

והנה יום אחד הגיע אל העיר אורח נעלה, בעל הדרת פנים מופלאה, לבוש בגדי הוד והדר, כפתורי כסף גדולים מעטרים את בגדיו, ואף נעליו מקושטות היו בכפתורי כסף. מיד עם בואו לעיר, נועד עם המושל המקומי במשך כמה שעות, ובצאתו ביקש שידאגו לו לאכסניה מהודרת שתהיה בתכלית הכשרות. רבים מהמון העם נהרו בכל יום לבית הכנסת, כדי לשמוע את תפילתו, שהיתה זו תפילה מלאה התרגשות והשתפכות הנפש, עד שסיפרו כי המקום בו עמד בתפילתו, היה רטוב מרוב דמעה וזיעה. גם בשיחותיו דיבר ברמיזות וסודות, כאשר את מטרת בואו הוא עוטף בהילה של רזי דרוזין, שאין לגלותה עד בוא העת. על כן, בואו של האיש עורר התרגשות רבה, כשסודיות רבה אפפה את מקורו. היו שסיפרו כי הוא ציר שלוח מעשרת השבטים, והיו שסיפרו שהוא מגיע מתוככי היבשת האסיאתית כדי לפעול למען כלל ישראל אצל השלטון הרוסי, ועוד שמועות כאלה ואחרות היו סביב האיש. כך גם רבים מגדולי וילנא ביקשו לשחר את פניו בדרך כבוד, אך הלה סרב לקבלם לפני שיתחה על קנקנם. לאט לאט החל להתקרב אל חשובי העיר ונכבדיה, ומי שהתקבל אצלו, נחשב לו הדבר לזכות גדולה.

השמועה על אותו יהודי מסתורי עשתה כנפים למרחוק, ורבים תלו בו תקוה להטבת מצבם של כלל ישראל. למרות כל זאת, רבן של ישראל הגר"ח מוולאז'ין, לא

הלך שולל אחרי אותו איש מסתורי. מיד כששמע על מעשיו והנהגותיו, שיגר שליח ציר נאמן אל אחד מחשובי וילנא, והזהיר אותו מפני האיש המסתורי, שאינו אלא מרגל שנשלח על ידי השלטונות כדי לחשוף את מבריחי המכס, וביקש הגר"ח שיתריע באנשי העיר לבל יהיין שום אדם להחזיק ברשותו סחורות מוברחות, פן ימיט אסון על תושבי העיר והמדינה כולה. למותר לציין כי אוהרת הגר"ח פעלה את פעולתה על תושבי וילנא. לא ארכו הימים, עד שאותו איש מסתורי, שכבר סבר כי עלה על עקבות המבריחים, הסיר את תחפושתו מעליו ויחד עם המשטרה המקומית החל לערוך חיפושים בבתי מסחר בהם חשד שהחזיקו סחורה מוברחת, אבל חכמתו של הגר"ח עמדה לתושבי וילנא להינצל, והמחפשים העלו חרס בידם. המלשין המוסר, עזב את וילנא בבושת פנים, ושמו נשאר לדראון עולם בקרב יהודי המדינה.

"לא תאכל פל תועבה" (יד, ג)

עד היכן היה מוכן רבי יצחק אלהנן להשפיל את עצמו כדי לעזור ליהודי סיפר רבי איסר זלמן מלצר בעל אבן האזל (מובא בספר מללי אורות ראה עמ' רל"ט), מעשה ברב באחת הקהילות שחלק מבני קהילתו לא השלימו עם רבנותו, והצרו את צעדיו. באחד הימים פסק הרב הלכה למעשה בענין מסוים בהלכות טריפות, והנה התברר להם שבש"ך מובא להלכה שלא כפי שפסק. משנודע לבעלי המחלוקת שיש ש"ך מפורש הפוסק שלא כפי שפסק הרב, עמו על המציאה כמוציאים שלל רב, הודרוו ושלחו מכתב לרבי יצחק אלהנן בקובנה, ושאלוהו בתמימות כיצד יש לפסוק במקרה זה? כשכל כוונתם היתה לקנטר ולצער את הרב, כשיציגוהו כמי שטועה בהוראה. רבי יצחק אלהנן ידע שבאותה עיירה ישנם המנהלים מחלוקת כנגד הרב, ומכיון שידע שהתשובה לשאלה שנשאל במכתב הרי מפורשת היא בש"ך, תיכף הביין בפקחותו הרבה כי כפי הנראה טעה כאן הרב בהלכה מפורשת ובעלי מחלוקתו רוצים לנצל את הדבר כדי לנצחו. מיהר וכתב לאותם אנשים תשובה שמתאימה לפסק הדין של הרב, בניגוד לפסק ההלכה המובא בש"ך. אלא שמיד לאחר ששלח את המכתב בדואר, עוד קודם שהגיע לידו השואלים, מיהר רבי יצחק אלהנן ושיגר להם מברק ובו הוא מבקש להודיעם שכבר שלח להם תשובה בענין, אולם לאחר ההרור וביורור נוסף הגיע למסקנה שטעה בדבר הלכה ולמעשה יש לפסוק אחרת מאשר הורה במכתבו. במעשה חכמה זה גרם שאין לבוא בטענות אל הרב המקומי בענין, שהרי אפילו רשכבה"ג רבי יצחק אלהנן רבה של קובנה טעה בהלכה זו.

כאשר סיפר בעל האבן האזל את המעשה, זלגו עיניו דמעות באמרו, עד היכן היה מוכן רבי יצחק אלהנן להשפיל את עצמו כדי לעזור ליהודי, ומעתה צא וראה כי

כאשר רוצים לעשות טובה ליהודי, באיזו מסירות יש לעשות את הדבר, ועד היכן יש להגיע ברצון לעזור לזולת.

אכן בודאי רבים הם שהיו רוצים לעזור לאותו רב, אולם לשם כך זקוקים למוחו הגאוני של רבי יצחק אלחנן, המסוגל למצוא רעיון מקורי שבוה, ולא פחות מכך, ללב פהור ורחום כמותו, המוכן ממרומי מעמדו המרומם להשפיל עצמו, והכל כדי לחסוך ולמנוע עגמת נפש מרב בישראל.

מעשה היה בלדקיה באדם שהיה מוכר שקצים ורמשים, והיו מכריזין עליו מן השמים פלוני מובטח לו לעולם הבא

מובא במדרש הגדול (הובא גם בס' אספקלריא ערך רב יהודה חכ"ד עמ' 536) מעשה היה בלדקיה באדם שהיה מוכר שקצים ורמשים, והכתוב אומר "מבשרם לא תאכלו ובנבלתם לא תגעו" (ויקרא יא, ח), והיו מכריזין עליו מן השמים פלוני מובטח לו לעולם הבא. אמר רבי יהודה מהו זה, אני בן שלושים שנה לא יצאתי מפתח ביתי אלא עוסק אני בתורה בכל עת ולא הכריזו עלי מן השמים כזאת, אלך למדינתו של אותו אדם, ואראה מה מעשיו. הלך ללדקיה, כיון שהגיע למדינה, נודמנה לו אשה בבגדים אדומים, אמרה לו להיכן אתה הולך? אמר לה, לבית אותו האיש שהוא מוכר נבלות אני מבקש. אמרה לו ושמו אין אתה מכיר, והלא מכריזין עליו מן השמים בשמו? אמר לה שמעתי ששמו אלעזר לודקיה. אמרה לו קרא לו רבי, שהוא גדול ממך. אמר לה הראיני את ביתו. הראתה לו הדרך ונסתלקה מלפניו. באת עוד לפניו בדרך ועמדה כנגדו בבגדים לבנים, אמרה לו מה אתה מבקש? אמר לה ביתו של איש שהוא מוכר נבלות. אמרה לו בוא אחרי עד שאראהו לך. הלך אחריה ובא וראהו יושב על הספסל ועבדיו מוכרים נבלות. הכריע לו רבי יהודה, ועמד אלעזר לודקיה והשתחוה לו, ונטל בגדיו והלך עמו למרחץ. ראהו רבי יהודה שהוא רוחץ בשנים ועשרים מרחצאות ואחר כך טבל בשבעה דלמוסים. אמר לו והלא רחיצה וטבילה אחת היא? אמר לו בשביל נבילות שלא יהא עלי כלום מהן. אמר לו וכמה מרחצאות יש לך? אמר לו משבת לשבת שישים מרחצאות והמשים דלמוסים. נכנסו לבית ורחצו ידיהם והביאו שולחן לאכול, אמר לו איני אוכל עד שתניד לי מעשיך. אמר לו מעשי גדולים הם, אכול ואחר כך אני מודיעך, ונשבע לו שלא יאכל עד שיניד לו. אמר לו מעשי כך היו, מעשה באחד שחבשו המלך על שישים זהובים, ולא היה לו לפדות את עצמו, ונתן לו המלך זמן שלושת ימים אם יביא, ואם לאו הוא נטל את ראשו. חזרה אשתו ללוות ולא נתן לה אדם כלום. באת אצלי והיתה יפת תואר ביותר, נתתי עיני בה ואמרתי לה אני אלווך על מנת שתהיי עמי ולא קיבלה עליה. הלכה וחזרה כך פעם ראשונה ושניה. כשהצר לה באה אלי על מנת כן, והוצאתי הזהובים ובאתי

אליה. באותה שעה נשאתי עיני וראיתי דמות יעקב אבינו ונתיראתי ורעדתי, ועמדתי ונתתי לה הזדוהבים שלימים, זה הוא מעשי. אמר לו דיך, אשרי אבותיך מי יצא מחלציהם, אשריך בעולם הזה ואשריך בעולם הבא. הא למדת שמצות צדקה מביאה את האדם לחיי העולם הבא, לפיכך משה מזהיר את ישראל כי יהיה כך אביון, פתח תפתח את ירך לו.

זחירות החזו"א במה שנכנס לתוך פיו

מעשה בחזון איש שתכפוהו כאבי שינים חזקים באישון לילה, ולכן שלח את אשתו הרבנית, לקרוא ליהודי שגר בשכונתו, שיבוא אליו ויביא איתו ספירט נקי 90 אחוז. כעבור רגעים מועטים נכנס הלה, מבוהל קמעה, עיניו מנומנמות ובידו הספירט. עם כניסתו שאלו החזון איש, איך הוא נוהג בנטילת ידיים שחרית? הלה השיב, כמבואר במנהג הגר"א, בשחרית מערה ארבע פעמים, ג' להעביר רוח רעה ופעם רביעית לטהר המים שנטמאו, ארבע פעמים על כל יד לסירוגין. מיד מיהר החזון איש אל המטבח והביא לו קערה של מים לנטילת ידיים שיטול כפי שאמר בשיטת הגר"א, ותוך כדי אמר החזון איש אינני חושד בך חלילה שלא נטלת ידיים בבוקר, אולם מאוחר יותר תבין את כוונתי. המשיך החזון איש, שלחתי שתבוא אלי, משום שאני הש בשיני, בתחילה עדיין יכולתי ללמוד בפה מלא, אחר כך גבר הכאב ולא יכולתי אפילו לכתוב חידושי תורה, ואפילו לא להרהר, עתה אני מבקשך לשפשף את החניכים שלי בספירט. עשה הלה כבקשתו, ואז הוטב לחזון איש שכאביו רפו מעט. עתה סיפר לו החזון איש את הסיפור הבא.

פעם אחת בא הגאון רבי אייזיק הריף יחד עם חותנו לדין תורה אצל הרב המרא דאתרא בעיירה שהתגוררו בה שניהם. החותן שטח לפני הרב את טענתו, וכה היו דבריו, זה עשר שנים שאני מפרנס את חתני במזונות, והוא סמוך על שולחני ולומד תורה. עתה הגיעה שעתו לצאת למסחר, אולם הוא מסרב וממשיך ללמוד, אילו ידעתי לפחות שהוא עוסק בתורה לשמה, החרשתי, אך כיצד יכולים לדעת זאת. הצדק עם חמי השיב רבי אייזיק, זולת בדבריו האחרונים שאינם נכונים, כי באמת אינני לומד תורה לשמה, אלא שאני משתוקק לעסוק בתורה לשמה.

פני החזון איש הרצינו ברגע שהשלים את הסיפור, בהפטירו, גם אני רצוני ללמוד תורה לשמה, על כן מוכרח אני להיזהר במה שנכנס לתוך פי, תסלח לי איפוא, שהטרדתך ליטול בנוכחותי את ירך.

האם האכילה היא גנאי

זה לשון רבנו הגר"ח מוואלוז'ין ברוח חיים (אבות פ"ו מ"ד), באמת גנאי גדול הוא לאדם ענין האכילה, כי יקח דבר גשמי ויתנהו במעיו, ובזה תלוי חיותו? והלא נשמתו חלק

רוחני, בודאי בוז תבוז לזה, אך ההכרה לא יגונה. אבל תוספות ומותרות אכילה, הוא סכלות! האם תמנו להתבזות?! וחכם אמיתי ישמח במיעוט מותרות. עד כאן לשוננו.

עיקר השגת רוח הקודש בכוונת ברכות הנהנין

כתב רבנו חיים ויטאל (שער רוח הקודש דף ח' ע"ב), אמר לי מורי האר"י ז"ל, כי עיקר השגת האדם את רוח הקודש תלויה על ידי כוונת האדם וזהירות בכל ברכות הנהנין, לפי שעל ידם מתבטל כח אותן הקליפות הנאחזות במאכלים החומריים ומתדבקות באדם האוכל אותם. ועל ידי הברכות שעליהם הנאמרות בכוונה הוא מסיר מהם הקליפות ההם ומזכך החומר שלו, ונעשה זך ומכוון לקבל הקדושה, והזהירני מאד לזה.

"וְאֵת הַחֲזִיר כִּי מִפְּרִיס פְּרָסָה הוּא וְלֹא גֵרָה טָמֵא הוּא לָכֶם" (יד, ח)

חזיר שראותיו כשרות

בספר טללי אורות (ראה עמ' רמ"א) מביא ששאלו את הנצי"ב לדעתו על חיבורו של משכיל אחד שהיה בצעירותו בהיכלי התורה ולאחר מכן פרק עול ופרץ גדרי תורה, שהיו שסברו כי יש באותו חיבור חלקים טובים הראויים לבוא בקהל, ועל שאלתם השיב לשואליו בסיפור:

מעשה היה באיש עשיר ונכבד ולו בת יחידה, מלומדת וצנועה. יום אחד חלתה הבת במחלה קשה ונראה היה שהיא חולה בשחפת, הרופאים שהובחלו אל מיטתה הגיעו לידי מסקנה ברורה כי העצה והתרופה היחידה למחלתה היא שתאכל בשר חזיר. ורק בשר זה יוכל להבריא את גופה ולהחלימה. כאשר שמעה הבת את דבר הרופאים, אחת היתה דעתה, תמות ולא תאכל בשר חזיר.

חלפו ימים ומצבה של הבת הורע, האב בגודל צערו פנה אל הרב בבקשה שימצא דרך לשכנע את בתו החולה לשנות את החלטתה. הרב הטריח עצמו אל מיטת החולה ובדברי שכנוע ממושכים הבהיר לה את דעת רבותינו (עבודה זרה כז): שדרשו את הפסוק (ויקרא יח, ה) "אשר יעשה אותם האדם וחי בהם", ולא שימות בהם, ומכיון שהדבר נוגע לפיקוח נפש, הכל נדחה מפניו. מששמעה את דברי הרב, קיבלה עליה לשמוע לקול הרופאים, אולם תנאי אחד התנתה, מכיון שכך נגזר עליה, מבקשת היא שאת החזיר ישחטו כדת וכדין על פי כל הלכות שחיטה.

ובן מילאו את בקשתה, והנה לאחר השחיטה ובדיקת הריאות נמצאה שאלה בריאה, סירבה הבת לאכול מן הבשר עד שהרב יפסוק את פסקו... שיגרו את הריאה אל הרב, הוא התבונן בה שעה ארוכה אך סירב לפצות את פיו. לאחר ששאלוהו עוד ועוד,

אמר להם הרב: איני יודע כיצד להשיב לכם, וכל שאני יכול לומר לכם הוא, שאם היתה שאלה כזו בבהמה טהורה, אז הייתי עונה מיד ומשיב "בשר, בשר". אך עתה, כאשר מדובר בחזיר, איך אוכל להוציא מפי את המלה "בשר"? כשסיים הנצי"ב את הסיפור, הבינו השואלים למי כיון הרב שהוא חזיר שראותיו כשרות...

יש לי צער שמבשר זה יאכלו בני אברהם יצחק ויעקב

יום אחד נכנסו מבאי ביתו של הרב בענגנים אל חדרו וראוהו בוכה, הראה להם על עיתון הכותב שכמות עצומה של בשר פיגולים הובאה לארץ, אמר, אמנם יודע אני שמבשר זה לא יאכלו יראי ה', אבל יש לי צער שמבשר זה יאכלו בני אברהם יצחק ויעקב. (מוסר הכמים לרבי יצחק שרים זצ"ל כאן עמוד תקס"ח)

יש בחזיר חיידק שעושה נמק אחרי נמק עד שהורג את האדם

אספר לכם מעשה נורא, היה יהודי אחד שלפני כמה שנים היה מסיע אותי לבת ים, הוא היה גר באחד היישובים ושימש כמפקד גדול בצבא, וסיפר לי מעשה גדול על מאכלות אסורות. יש לו חבר שגר ברמת הגולן שמשמש כרופא ויש לו כמה בנים. הייתה לו גם בת בגיל 20 יפה כחמה כרה כלבנה, וגם טובת שכל ובעלת מידות טובות. יום אחד לא עלינו קיבלה איזו מחלה, ונראה באוזן שלה נמק. ככל שניסו הרופאים לרפאות את האוזן, לא הצליחו. הביאו לה את טובי הרופאים ולא עלה בידם. לבסוף בלית ברירה, היו צריכים לחתוך לה חצי אוזן. והנה אחרי כמה זמן, נהיה נמק גם באוזן השניה, ולא מצאו ממה זה מניע. בלית ברירה חתכו לה עוד חצי אוזן. לא עבר זמן, והיה צריך לחתוך לה את כל האוזן הראשונה. לא עבר זמן וגם את האוזן השניה. לא עבר זמן ונהיה לה גם נמק בראש האף. שלחו את הבדיקות שלה לגרמניה, ולבסוף עלה אחד הרופאים על הבעיה ואמר, יש לה חיידק שיש אותו רק בחזירים. שאל אותו הרופא האם אתם אוכלים חזיר? הרי יהודים אתם וחזיר אסור לכם לאכול? והנה מתברר שאותו אדם יש לו תחביב שבכל יום הולך ברמת הגולן וצד חזירים, הורג אותם ואוכל אותם. ואף שחיידק זה תופס רק מעט אנשים, פגע בה בבחורה הזאת, ואין לחיידק זה רפואה. מספר החבר שלקח אותי לבת-ים בבכיות, שאבא שלה היה צריך לחתוך אותה חתיכות חתיכות, כי כל פעם היה נמק במקום אחר ה' ישמור ויציל. וזהו מה שהתורה אמרה, מי שלא זהיר במאכלות אסורות, מלבד שזה גורם חולי הנפש של האדם, עוד זה עושה פגם גם בגוף, שכל אדם שנפגע כנשמה נפגע גם בגוף, ולכן ניווקה אותה בחורה, ה' יחזיר אותנו בתשובה שלמה.

”ואת בת היענה” (יד, טו)

מה דין היענה עצמה?

הוא הדין שיש איסור אכילה ביענה עצמה, והסיבה שהפסוק כתב “את בת היענה”, ולא סתם כתב לאסור את היענה? לפי שהיענה היא גדולה, ואין בשרה ראוי לאכילה, כי הוא קשה בעין. אולם כשהיא קטנה ראוי הוא לאכילה. לפיכך נצרכה התורה לאסור את אכילת בת היענה, שהיא ראויה לאכילה, בשונה מהיענה עצמה דבלאו הכי אינה ראויה לאכילה, אך פשוט שאף היענה עצמה אסורה באכילה.

”עֵשֶׂר הָעֵשָׂר” (יד, כב)

במעלת מצות מעשר כספים

לפני האותיות “כסף” באות האותיות “עני”, שהעושר מניע מהצדקה שנותן לעני

דרשו חז”ל (שבת קיט.) את הפסוק “עשר תעשר”, עשר בשביל שתתעשר. דהיינו המעשר את ממונו ונותנו לצדקה בזכות כך יתעשר.

והנה סימן לדבר תמצא שהאותיות הקודמות למילה “כסף”, הן האותיות “עני”, שכן האות הקודמת לאות כ, היא י, והאות הקודמת לם, היא נ, והקודמת לפ, היא ע, עלה בידנו “עני” [שלא כפי סדר האותיות], לרמוז לנו שהעושר מניע בזכות הפותח ידו לעני. וזהו שאמר הכתוב (איוב כה, א), “כי יש לכסף מוצא”, דהיינו האותיות “כסף” “מוצאן” מהאותיות עני, שהנותן צדקה, לא די שאינו מפסיד, אלא אדרבה עוד מרויח, שעל ידי הנתנה לעני מכאן הוא מוצאו של הכסף שיבוא אליו.

עשר את התיבה תעשר ואז תמצא מזלך

עוד רמז המהר”ש מבעלו (דברים סוף ראה) מדאיתא עשר תעשר ותמצא מזלך, פירוש, כשתקח מעשר מהאות ת’ [דהיינו עשירית מהאות ת’], תעלה בידך האות מ’, ומעשר של אות ע’, הוא ז’, ומהאות ש’ הוא ל’, ומהאות ר’ הוא כ’, ויעלה בידך “מזלך”, וזהו “עשר תעשר”, תעשר את התיבה “תעשר”, ואז תמצא “מזלך”.

אם בא לאדם ריווח בנקל, אפשר דצריך ליתן ב’ פעמים מעשר

כתוב בפר’ תולדות (יה, כ) “ויתן לו מעשר מכל” יש לדקדק ממה נתן לו אברהם מעשר. הלא לא לקח כלום ממלך סדום. כדכתיב אחר זה (כב-גג) “ויאמר אברם אל מלך סדום הרמותי ידי וגו’ אם מחוט ועד שרוך נעל ואם אקח מכל אשר לך” וגו’. וכן יש לדקדק דכאן כתיב “ויתן לו מעשר מכל”. משמע דנתן רק מעשר. ובפרשת ויצא נבי יעקב (כה,

כב) כתיב "כל אשר נתן לי עשר אעשרנו לך". ודרשו חז"ל (כתובות ג.) שנתן חומש שהיא שני פעמים מעשר.

ויש לבאר הענין כך הוא. דהנה כאשר אמר לו מלך סדום (יד, כא) "תן לי הנפש והרכוש קח לך". לא רצה אברהם ליקח ממנו כלום. משום דאברהם היה שונא מתנות וכתוב (משלי טו, כז) "ושונא מתנות יחיה".

וטען מלך סדום ואמר לאברהם – הלא אתה הצלת זאת מזומו של ים. והרי הוא שלך (ב"מ כד.). וכבר זכו העניים במעות המעשר. ונהי דאתה יכול למחול על החלק שלך אבל אין אתה יכול למחול חלק העניים, וקח לך ממנו עכ"פ המעשר שיהיה לך ליתן להעניים. והשיב לו אברהם – כי לא יקח ממנו אפילו כדי שיעור מצות מעשר, כי כתיב "עשר תעשר", ואמרו חז"ל (שבת קיט.) עשר בשביל שתתעשר, נמצא דהמעשר גורם להתעשר, "ולא תאמר אני העשרתי את אברם". ושאל אותו מלך סדום – מה תעשה בממון העניים. והשיב לו – שיתן להם המעשר מכיסו, נמצא דלא עשה אברהם עסק טוב עם מלך סדום, ולכן נתן רק פעם אחד מעשר. אבל יעקב היה ישן על מטתו והמלאכים לקחו הכבשים מעדר לבן לעדרו (כמ"ש רש"י ז"ל בפ' ויצא על פסוק "ואשא עיני וארא בחלום וגו', ועיי"ש). ובא לו הריוח בנקל, לכן נתן שני פעמים מעשר. היוצא לנו מזה דאם בא לאדם ריוח בנקל, אפשר דצריך ליתן ב' פעמים מעשר שהוא חומש. (דברי יחזקאל פ"ד לך פ"ד פסוק ב)

עשר את שלי ואני אעשר את שלך

בפסיקתא דרב כהנא (פיסקא י' אות י') איתא, "עשר תעשר", שלא תתחסר. עשר שתתעשר. אמר הקב"ה עשר את שלי ואני אעשר את שלך.

מצוות אלו שומרות את האדם כהקזת הדם

ובמו מי שהיה לו רוב "דם", אם לא הקיז וחסר ממנו ניוזק. כך העשיר שיש לו "דמים" הרבה, רוצה לומר ממון, אם לא חיסר ממנו לצדקה, הריבוי מוזיק המיעוט, ובא זה ואבד את זה. ולזה כתוב (ויקרא יט, ט) "לא תכלה פאת שדך ולקט קצירך לא תלקט. וכרמך לא תעולל, ופרט כרמך לא תלקט, לעני ולגר תעזב אותם", רוצה לומר, שאם "לא" יתן לקט שכחה ופאה, הוא "מכלה" את שדהו, עד ש"לקט קצירך" ו"פרט כרמך" "לא תלקט" – אפילו חלקך (כלומר, דבר זה יגרום שלא תגדל לך התבואה), אלא "לעני ולגר" שהם בעלי הראשונים "תעזב אותם".

והנה בגמרא (כתובות סו:) תנו רבנן, מעשה ברבן יוחנן בן זכאי, שהיה רוכב על חמור, והיה יוצא מירושלים, והיו תלמידיו מהלכין אחריו. ראה ריבה [נערה] אחת

שהיתה מלקטת שעורים מבין גללי בהמתן של ערביים. כיון שראתה אותו, נתעטפה בשערה ועמדה לפניו. אמרה לו רבי פרנסני, אמר לה בת מי את? אמרה לו, בת נקדימון בן גוריון אני. אמר לה בתי, ממון של בית אביך היכן הלך? אמרה לו רבי, לא כדין מתלין מתלא בירושלים מלח ממון חסר ואמרי לה חסד. [ופירש רש"י, הרוצה למלוח ממנו, כלומר לגרום לו שיתקיים, יחסרנו לצדקה תמיד, זהו קיומו]. אמר לה ושל בית חמיך היכן הוא? אמרה לו, בא זה ואבד את זה. אמרה לו רבי זכור אתה כשחתמת על כתובתי. אמר להן לתלמידיו, זכור אני כשחתמתי על כתובתה של זו, והייתי קורא בה, אלף אלפים דינרי זהב מבית אביה חוץ משל המיה. בכה רבי יוחנן בן זכאי ואמר, אשריכם ישראל, בזמן שעושים רצונו של מקום, אין כל אומה ולשון שולטת בהם. ובזמן שאין עושים רצונו של מקום, מוסרם ביד אומה שפלה. ולא ביד אומה שפלה, אלא ביד בהמתן של אומה שפלה.

עוד אמרו שם בגמרא (ע"ב) אמר רבי אלעזר ברבי צדוק אראה בנחמה, אם לא ראיתיה שהיתה מלקטת שעורים מבין מלפי סוסים בעכו, קראתי עליה מקרא זה (שיר השירים א, ה) "אם לא תדעי לך היפה בנשים צאי לך בעקבי הצאן ורעי את גדיותיך על משכנות הרועים". אל תקרי גדיותיך, אלא גויותיך. וזה שאמר (קהלת ה, יב) "עושר שמור לבעליו לרעתו", עושר שאינו מוציאו ונותנו לבעליו לרעתו. כמו שכתבנו לעיל על רוב דם, שאם לא חסר ממנו מזיקו, כך הדם הוא הממון, אם לא חסר ממנו לעניים, הוא לרעתו, כי בא זה ואבד את זה על ידי קללתו של עני שלא נתן לו חלקו, ואם נתן לעני, אפילו שלא נתן משלו, לא עכב, ויתברך מן העני ומן השם ית' שיתמיד בהצלחתו, כדי שיתן לעניים, שנאמר (דברים כד, טו) "כי בגלל הדבר הזה יברכך ה' אלהיך", וכן כתוב (דברים טו, ט) "וקרא עליך אל ה' והיה בך חטא".

מדוע יש נדיבים שיורדים מנכסיהם?

וראיתי שהביאו בשם מרן החיד"א ז"ל, שהיה מי שעשה צדקה ובסוף ירד מנכסיו ואבד העושר שלו, ועל כך יש שהקשו והרי אמרו רז"ל (שבת קיט.) עשר בשביל שתתעשר? ועל כך השיבום שזה אירע, בגלל שהיה מפליג בנתינת צדקה יותר מהראוי, ולא בחר ה' בזה. אולם החיד"א דחה דברים אלו בחריפות, וביאר שצריך לומר שיש סיבות אחרות לזה שירד מנכסיו.

מצוה ליתן חומש

עשר בשביל שתתעשר (תענית ט). אמר רבי חיים מוולאז'ין בשם רבנו הגר"א, אם כל ישראל יקפידו ליתן חומש, יתקיים בהם "אפס כי לא יהיה בך אביון".

ובספר כתר ראש (סי' קכ"ד) כתוב, פעם אחת היה ספק לרבנו נאיהו הגאון ר"ח (מואלוז'ין זצ"ל) האם נתן דמי מעשר, והקל לעצמו בזו הפעם. תיכף אחרי זה הלך משרתו לשאוב מים מן הבאר ונפל הדלי לבאר ואבד, ירד המשרת עם גרוזן להוציאו, ונפל גם הגרוזן לבאר ואבד בבאר. חישב רבי חיים את שיווי הדלי והגרוזן ונמצא שווים ג' זהובים, בדיוק כסכום שלא הפריש ממנו חומש. מה עשה תיכף הפריש את החומש, ומיד לאחר מכן נמצאו הדלי והגרוזן. (הובא בספר מללי אורות פרשת ראה עמ' רמ"ה).

האם מותר ללמוד ולהתפרנס ממעות מעשר של עצמו?

פעם הגיע תלמיד אחד ללמוד בישיבת וולאז'ין על דעת שבזמן לימודו יתפרנס ממעות מעשר שלו. להיתר זה מצא מקור וסמך, שהלא במעשר נאמר (דברים יד, כב-כג) "עשר תעשר וגו' למען תלמד ליראה", אם כן אפשר ומותר ללמוד ולהתפרנס ממעות מעשר כנאמר "למען תלמד". לימים עלה בדעתו שמא אין הוא נוהג כראוי, ואינו יוצא בזה ידי חובת מעשר. בא לפני רבנו הגר"ח מוולאז'ין ושאלו האם צריך לשלם לעניים את מעות המעשר שאכל?

השיבו הגר"ח, מה שכבר אכלת אינך צריך לשלם. הוסיף התלמיד ושאל, האם מותר לי להנות מכאן ולהבא? השיבו הגר"ח, אני בעצמי הוצרתי לשאלה זו, ואסתייעא מילתא לשאול זאת מקמיה רבנו הגר"א והשיב להיתר והקלתי בעצמי, ולימים איבדתי את כל ממוני. ותליתי זאת במאמר חז"ל (בבא מציעא לג.) כל המקיים בעצמו כך, סוף בא לידי כך. ולכן שילמתי לעניים את כל מה שנהניתי, ושוב השם יתברך מילא את חסרוני. (ספר מללי אורות פרשת ראה עמ' רמ"ח).

מדוע סגולת הצדקה להעשיר

הגאון רבי שמעון שקופ (בהקדמה לספרו שערי יושר), ביאר את סיבת הדבר שבסגולת הצדקה להעשיר את בעליה, לפי שכל שפע חומרי או רוחני היורד לעולם, ניתן בעצם לכלל עם ישראל, והאדם היחידי אינו אלא גזר הממונה על חלקו לנצלו לטובת הכלל. והנה דרכו של עולם הוא, שהממונה על אוצר הממשלה, אם ממלא את תפקידו בנאמנות על אוצר קטן, מעלים אותו למשרה בכירה, לשמור על אוצר גדול, אף אם לא יצויין במעלות אחרות אלא בזו בלבד. כמו כן להיפך, אם מועל בתפקידו, לא יועילו לו כל מעלותיו האחרות, והוא יוסר ממשמרתו. כך גם באוצרות שמים הניתנים לאדם, אם ממלא האדם את תפקיד הגזברות שלו נאמנה, ומעשר כספו כראוי, הרי שמעלים אותו בדרגה, על ידי שיתעשר ויתמנה על אוצר גדול יותר, למען ימשיך לעשות את רצון הבורא ולהטיב עם הכלל. ואם להיפך, להיפך.

מומשיך בעל השערי יושר ומבאר על פי האמור את המעשה הנורא שמספר (תענית כד). נחום איש גם זו על עצמו, בזה הלשון, פעם אחת הייתי מהלך בדרך לבית חמי, והיה עמי משוי שלשה חמורים, אחד של מאכל ואחד של משתה ואחד של מיני מגדים. בא עני אחד ועמד לי בדרך ואמר לי, רבי פרנסני. אמרתי לו המתן עד שאפרוק מן החמור. לא הספקתי לפרוק מן החמור, עד שיצתה נשמתו. הלכתי ונפלתי על פניו ואמרתי, עיני שלא חסו על עיניך, יסומו. ידיי שלא חסו על ידיך, יתגדמו. רגלי שלא חסו על רגליך, יתקטעו. ולא נתקררה דעתי עד שאמרתי, כל גופי יהא מלא שחין. אמרו לו [תלמידיו] אוי לנו שראינוך בכך. אמר להם, אוי לי אם לא ראיתוני בכך. עד כאן. והדברים מפליאים. ולאור האמור יובן, שכיון שלא קיים מצות צדקה כראוי לפי דעתו, גזר על עצמו שיסומאו עיניו ויתגדמו ידיו ויקטעו רגליו, ונתקימה גזירתו. כפי שכך נמצא את מנהג השרים הבכירים ההוגנים, שכאשר חשים המה שמעדו וכשלו בתפקידם, הם מבקשים לפטרם ממשרתם. כך גם להבדיל נהג בעצמו איש קדוש זה, נחום איש גם זו, שמאחר שידע שכל כוחותיו אינם שלו, והוא רק גזבר הממונה עליהם, לכן אם אירע לו משנה במילוי תפקידו, גזר על איבריו להתפטר מעבודתם.

”עֵשֶׂר תַּעֲשֶׂר אֶת כָּל תְּבוּאֹת זְרַעְךָ” (יד, כב)

”תעשר” אלו המעשרות

ידוע שיש כמה תרומות ומעשרות והם: תרומה גדולה אשר נותנים לכהן, ואח”כ מעשר ראשון שנותנים ללוי. ואח”כ מעשר שני בשנים א, ב, ד, ה, לשמיטה שאותו מעלים לירושלים ואוכלים שם בקדושה וטהרה ובשנים ג, ו, נותנים מעשר עני. והנה כל זה מרומז בפסוק, ”עשר” את מה אתה צריך לעשר? ”תעשר”, שזה תרומה, עני, שני, ראשון, את כל אלה עליך לעשר בתבואת זרעך. (בשם מחותנו של הגר”א הגאון רבי נח מינדס)

”לֹא תֹאכְלוּ כֹל גִּבְלָהּ זָגוּ לֹא תִבְשַׁל גְּדֵי בַחֲלָב אִמּוֹ עֵשֶׂר תַּעֲשֶׂר זָגוּ לְמַעַן תִּלְמַד לְיִרְאַה אֶת ה' אֱלֹהֶיךָ כָּל הַיָּמִים” (יד, כא-כג)

ביאור סמיכות הפסוקים

רש”י (כאן, מפסיקתא רבתי ונתחומא כאן) ”עשר תעשר”, מה ענין זה אצל זה? [מדוע נסמך איסור בישול גדי בחלב, לציווי הפרשת מעשרות?] אמר להם הקב”ה לישראל, לא תגרמו לי לבשל גדיים של תבואה עד שהן במעי אמותיהן ואל תגרמו לי להעניש אתכם בקילקול התבואה, שאם אין אתם מעשרין מעשרות כראוי, כשהוא סמוך להתבשל [כשהתבואה סמוכה לזמן בישולה], אני מוציא רוח קדים והיא משזפתן ורוח הקדים תקלקלה. שנאמר (מלאכי ב, יט) ושדפה לפני קמה, וכן לענין ביכורים.

מי שאינו מפריש מעשרותיו כראוי כאילו אוכל בשר בחלב ונבלות

עוד יש לומר דהנה במדרש (הביאו הרא"ש בהדר זקנים סוף פרשת ראה עמ' ת"א) מובא, שכל מי שאינו מפריש מעשרותיו כראוי, כאילו אוכל בשר בחלב ונבלות. דכמו שמצינו באוכל בשר בחלב ונבלות שמטמס את הלב, כמו כן הוא מי שאינו מפריש תרומות ומעשרות.

והשתא שפיר מבוארת סמיכות הפסוקים שכן נאמר "לא תאכלו כל נבלה" ובוה נסמך הפסוק "לא תבשל גדי בחלב אמו" לפסוק "עשר תעשר". ללמדנו שאם לא תעשר, נחשב לך שעברת על אלו גם כן, ואם כן אני מזהירך "עשר תעשר" "למען תלמד" היינו כדי שלא תטמס את הלב עד שלא תוכל ללמוד, וגם כדי "ליראה את ה' אלהיך", שלא יהא נחשב לך שאתה אוכל נבלות ואוכל בשר בחלב שהוא מי שפורק עול יראת שמים מעליו.

"למען תלמד ליראה את ה' אלהיך" (יד, כג)

מעשרות מביאין את האדם לידי יראת הטא

במדרש תנאים (כאן) דורשים את פסוקנו, מגיד שמעשרות מביאין את האדם לידי יראת הטא. רבי אליעזר אומר נדרים ונדבות שאדם מביא לבית הבחירה, ליבו מנדבו לתלמוד תורה. רבי ישמעאל אומר מעשר שני שאדם מביא לבית הבחירה, נכנס ללשכת הגזית ורואה חכמים ותלמידיהון יושבין ועוסקין בתלמוד תורה, ליבו מנדבו לתלמוד תורה. עד כאן. ומצאנו ג"כ כעין זה בתוספות (ב"ב דף כא ע"א ד"ה כי מציון תצא תורה) וז"ל שם, "לפי שהיה רואה קדושה גדולה וכהנים עוסקים בעבודה היה מכוין לכו יותר ליראת שמים וללמוד תורה כדרש' בספרי למען תלמד ליראה וגו' גדול מעשר שני שמביא לידי תלמוד לפי שהיה עומד בירושלים עד שיאכל מעשר שני שלו והיה רואה שכולם עוסקים במלאכת שמים ובעבודה היה גם הוא מכוין ליראת שמים ועוסק בתורה" ע"ב.

"פתח תפתח את ידך" (טו, יא)

במעלת מצות הצדקה

חיוב מצות הצדקה אפילו לתת מאה פעמים

בספרי (דברים פסקא קט"ז ד"ה לא תאמין) מניין אם פתחת פעם אחת, פתח אפילו מאה פעמים? תלמוד לומר כי פתח תפתח את ידך לו (ועי' ב"מ לא:).

הנותן מתוך הרוחק סופו ליתן מתוך העושר, והחושך מתוך העושר סופו לחשוך מתוך הרוחק

במדרש תנאים (כאן) מובא "פתוח תפתח", היה רבי יונתן בן יוסף אומר, הנותן מתוך הרוחק סופו ליתן מתוך העושר. והחושך מתוך העושר, סופו לחשוך מתוך הרוחק. והנותן צדקה אף שהוא עני, סופו לתת צדקה כשהוא עשיר. ושאינו נותן צדקה אף שהוא עשיר, סופו שלא לתת צדקה כשהוא עני. שתי ידיים הן, אחת עליונה ואחת תחתונה, העליונה פתוחה ליתן, והתחתונה פתוחה ליטול, והנותן צריך ליתן הודאה לפני המקום שנותן ואינו נוטל, שנאמר (כאן) "כי פתוח תפתח", פתח עד שלא תפתח, פתח ידך ליתן לו, עד שלא תפתח ידך ליטול. כדרך שאתה פותח כך פותחין לך, יפתח ה' לך את אוצרו הטוב (להלן בת, יב), נמצא, כל העושה צדקה מרויח לעניים ומרויח לכל העולם כולו.

עוד במעלת הצדקה

כתב בעל ה'שבט מוסר' בספרו 'מעיל צדקה' (סימן תלא), על רשע אחד שכל ימיו עברו עליו בחטאים ועוונות, ובעת שנפל למשכב וכבר כמעט גוסס היה, אמרו לו אנשי ביתו מדוע לא טעמת עדיין כלום, אמר להם אם תתנו לי ביצה מגולגלת אני אוכל, וקודם שאכלה בא עני אחד על פתחו, ואמר תנו לי צדקה, אמר החולה לקרוביו תנו לו הביצה, ויתנו לו את הביצה ומימיו לא עשה כי אם זאת הצדקה בלבד, כעבור ג' ימים מת החולה. ויהי לימים בא הנפטר לבנו בחלום הלילה ואמר לו, בני יקירי, היה רגיל לעשות צדקה ותירש חיי העולם הבא, לפי שכל ימי לא עשיתי צדקה אלא אותה ביצה שנתתי לעני בלבד, וכשנפטרתי מן העולם הכריעה לי אותה ביצה על כל עוונותי וזכיתי לגן עדן. ומבאר שם ה'שבט מוסר' שאם תשאל היאך שייך שמצווה אחת הסתה עליו את כל הכף לזכות אף שהיה מלא ברשע, כי אותו עני היה על סף מוות, ועל ידי אכילת ביצה זו ניצול ממוות לחיים, וכך יכול העני להוסיף לקיים תורה ומצוות, ואף להוליד עוד בנים ובנות לה' ולתורתו, נמצא שכל מצוותיו של הלה ושל כל דורותיו אהריו נוקפים לזכותו של אותו רשע שנתן לו את הביצה. ומכאן ילמד האדם את גודל כוחה של מצוות הצדקה.

ישים האדם אל לבו כשמפזר ונותן, שאינו נותן את שלו, אלא ממה שהופקר בידו מהקב"ה, ושלא יושפע מלמעלה עד שיתעורר מלמטה

אל יחשוב האדם שכאשר הוא מפזר ונותן צדקה, זו ממתנת ידו ממש, אלא משל הקב"ה הוא שהזמין לו, וכמו שאמר דוד המלך ע"ה (דברי הימים א, כט, יד), "כי ממך הכל ומידך נתנו לך", וזהו כמתנת ידו ולא מתנת ידו ממש. ואמר (דברים יב, טו) "כברכת ה' אלהיך", בא לומר ולהזהיר גם כן להיפך, אל תחשוב שברכת ה' אלהיך היא כפשוטה,

שה' נותן ומשפיע, אין זה כי אם הקב"ה נותן ברכה רק למי שמתעורר מלמטה, על כן ברכת ה' אלהיך באה מברכת האדם, וכמו שנאמר (דברים מו, ח) "פתוח תפתח", אם אתה מלמטה "תפתח" את ירך לעניים, אז הקב"ה "יפתח" גם כן. וכן נאמר (במדבר כא, ב) "נתן תתן". וזהו הנאמר (שם) "כברכת ה'", ולא נאמר ברכת ה', כי ברכת ה' באה מברכתך.

העיקר שהעני ידע את הסכום

וכמו שידוע שפעם אחת בעת קבלת קהל הבחין הרה"ק מטאהש זי"ע שמחויז לחדרו יושב אחד מן העניים המפורסמים, והבין שבוודאי בא היהודי לזכותו במצוות צדקה למהדרין מן המהדרין, אך מה יעשה כעת ואין בידו מעות, מיד הבחין הרבי כי בסמוך לעני יושב לו יהודי נכבד עשיר ובעל בעמיו, קם ועשה מעשה, הורה לגבאי שיכניס את העשיר לפני העני בחשבון שהעשיר ישאיר בידו מעות ולאחמ"כ יתנם לעני הנכנס אחריו, וכך הוה.

משנכנס העני קבל והתלונן בפני הרבי, באתי הנה כי סמכתי שכאן הוא מקום המתנהל בדרך האמת! ולמעשה רואה הנני שאף כאן יש עניינים שונים... וכי מחמת שעני אנוכי וגווע מנוער אפשר לזלול בכבודי – שאמתין יותר משורת הדין וייכנס העשיר לפני... ובאמת כל דבריו טעות והבל הם, שהרי כל השינויים והמהלכים שנעשו שם לא היו אלא להיטיב לו עצמו... שיצא נשכר שמה וטוב לב בנתינה הגונה שיתן לו הרבי.

לאחמ"כ לקח העשיר את העני ברכבו למחוז חפצו, וראה שבידו הצ'יק שהוא נתן לידי הרבי – כשהוא צרור וחתום מבלי שהרבי יראה את הסכום שנכתב בו למעלה מעשרת אלפי דולר חזר העשיר לבית הרבי, ואמר בכאב, אכן, קטונתי במעש ובדעת, ולא אתערב לרבי בענייני צדקה, אבל זאת קשה על לבי מדוע לא פתח הרבי את הצרור החתום – בכדי ידיעה כמה הסכום שנשתלשל לידיו, אמר לו הרבי מתוך אש אהבת ישראל אשר בקרבנו, לאיזה צורך עלי לדעת מהו הסכום... העיקר שהעני יודע עתה מהו הסכום.

דברים אלו ישים האדם אל לבו כשמפזר ונותן, שאינו נותן את שלו, אלא רק מה שהופקד בידו מהקב"ה. ויחשוב גם כן, שלא יושפע מלמעלה עד שיתעורר מלמטה. על כן צריך להתעורר במצוה זו, וכן בכל המצוות, כמבואר הענין הזה בארוכה במקומו.

רבי חיים זוננפלד מוצא שני נפוליון זהב

רבי חיים זוננפלד ידע מחסור בביתו. פעם הלכה אשתו ללוות כבר לחם, כדי שיהיה לה מה להניש לו לאכול. כאשר פרס רבי חיים את הלחם ובירך המוציא, אמרה לו

אשתו, רציתי להטעימך כשאין לחם בבית, למען תרניש בצערי ובצער הילדים ופרצה בבכי מר.

צערה של אשתו ורעבון ילדיו נגעו ללבו של רבי חיים, ועם גמר ברכת המזון אמר כפונה לעצמו, כי עליו לצאת ולבקש פרנסה, ואמנם שם על כתפיו את מעילו העליון ויצא לחפש פרנסה. אחד מתלמידיו שהכירו כאיש מופת, עקב אחרי רבו, כיצד הוא מבקש פרנסה. התלמיד עקב אחרי רבו לאורך הדרך, רבי חיים יצא לכיון בתי מחסה ועשה שם מספר צעדים, לפתע הבחין התלמיד שרבי חיים מתכופף, התקרב התלמיד לראות מקרוב את מעשה הרב, והנה הרב מתכופף ומרים מהארץ שני נפוליון זהב. לאחר מכן פנה רבי חיים לתלמידו ואמר לו, בשלוות רוחו, נו אפשר כבר לחזור הביתה יש לי ברוך השם פרנסה.

המקמצים בצדקה מפסידים שכר נצחי וגשמי

שח החפץ חיים (הובא בחפץ חיים עה"ת פרשת ראה במעשה למלך אות ד'): מעשה בכפרי שרגיל היה להביא שקי תבואה למכירה. והנהוג לפנים בעת המשא ומתן עם הכפריים שלא ידעו קרוא וכתוב, ואת חכמת החשבון, על כל שק שהוריק לתוך האסם, היו מסמנים על הכותל קו לסימן על כמות ומספר השקים.

אותו כפרי, בעת שנסע עם סחורתו, שמע בגנות הסוחרים הממולחים בעיר, שתמיד מרמים את הכפריים, כשהגיע לעיר, סירב למכור באופן הנהוג, ונאות למכור רק בשיטה שהמציא: הוא יניח כובעו על השולחן, ועל כל שק ושק יניח הקונה מטבע בכובעו, כשיגמור לפרוק שקיו, ימנו ויספרו את המטבעות, וכמנין המטבעות כך מנין השקים. בזמן שהתעכב הקונה במחסן לבדוק את טיב הסחורה, שב הכפרי אל החדר בו היו מונחות המטבעות במגבעת, וכיון שראה שאין שם איש, שלח ידו ונגב פרוטות אחדות ושם בכיסו באין רואים, בלי שהסוחר הבחין. לא עלה בדעתו שבכל פרוטה שהוא גונב, הוא מפסיד לעצמו שק מלא תבואה...

סיפור זה מספר היה הסבא קדישא, כאשר בת צחוק על שפתיו באמרו: אותם החושבים לחסוך ולקמץ מן הצדקה, ועל ידי זה להרויח, דומים לאותו סוחר כפרי, אין הם מבינים שכנגד כל מטבע שהם קומצים את ידיהם, הם מפסידים שקי תבואה ושכר נצחי.

עוד במעלת הצדקה

ממשיך המדרש (תנאים כאן), אמר רבי, מי שהוא עושה צדקה מעוני, הקב"ה מכפיל לו פרנסתו ואינו מחסרו, דכתיב (משלי כה, כז) "נותן לרש אין מחסור". אבל מי שיש לו ממון ומעלים עיניו, הקב"ה נותן מארה באותו ממון, דכתיב (משלי כה, כז) "ומעלים

עיניו רב מאורות" ["מאורות" מלשון מארה, דהיינו קללה], וכל מי שהוא נותן צדקה לפועלי תורה, הקב"ה שומרו לאלף דור, דכתיב (לעיל ז, ט) "וידעת כי ה' אלהיך הוא האלהים האל הנאמן שומר הברית והחסד לאהביו ולשמרי מצותיו לאלף דור". ועל נותני צדקה הוא אומר (משלי כט, יג) "רש ואיש תככים נפגשו מאיר עיני שניהם ה'", הא כיצד? עני פשט ידו לבעל הבית, והוא נותן לו, "מאיר עיני שניהם השם". ואם אינו נותן לו, עליהם הכתוב אומר (שם כב, ב) "עשיר ורש נפגשו עשה כלם ה'", מי שעשה לזה עשיר, יכול לעשותו עני. ומי שעשה לזה עני, יכול לעשותו עשיר. כיוצא בו תלמיד ששימש את הרב והרב רוצה להשנותו [מלשון שינון, דהיינו ללמדו] "מאיר עיני שניהם השם", אבל תלמיד ששימש את הרב, ואין הרב רוצה להשנותו, "עשה כלם השם", מי שעשה לזה חכם, סופו לעשותו טפוש, ומי שעשה לזה טיפש סופו לעשותו חכם.

ובמסכת בבא בתרא (דף י.) שנינו, תניא, רבי יהודה אומר, גדולה צדקה שמקרבת את הגאולה, שנאמר (ישעיה נז, א) "כה אמר ה' שמרו משפט ועשו צדקה כי קרובה ישועתי לבוא וצדקתי להגלות". הוא היה אומר, עשרה דברים קשים נבראו בעולם, הר קשה, ברזל מחתכו. ברזל קשה, אור [דהיינו אש] מפעפעו. אור קשה, מים מכבין אותה. מים קשים, עבים סובלין אותם. עבים קשים, רוח מפורתן. רוח קשה, גוף סובלו. גוף קשה, מחשבה שוברתו. מחשבה קשה, יין מבטלה. יין קשה, שינה מפכתתו. ומיתה קשה מכולן, וכתיב "וצדקה תציל ממות". [דהיינו המיתה היא האחרונה לכל הדברים הקשים, ומעל כולם, אולם הצדקה גדולה ממנה, שבזכותה ניצול מן המוות].

ממשיכה הגמרא (שם), שתי צדקות הללו למה [מדוע נאמר הפסוק "וצדקה תציל ממות" פעמים במשלי יא, ד, י, ב), ומתרצת הגמרא] אחת שמצילתו מדינה של גהינם, ואחת שמצילתו ממיתה משונה. [הנה לנו שבזכות הצדקה ניצלים, גם ממיתה משונה, וגם מדינה של גהינם].

עוד שם (יא.) תניא, אמרו על בנימין הצדיק שהיה ממונה על קופה של צדקה, יום אחד באה אשה ושבעה בניה, אמרה לו רבי פרנסני. אמר לה, העבודה שאין בקופה של צדקה כלום. [נשבע לה שאין שום דבר בקופת הצדקה]. אמרה לו, אם אי אתה מפרנסני, הרי אשה ושבעה בניה מתים. עמד ופרנסה משלו. לימים חלה בנימין הצדיק ונטה למיתה. אמרו מלאכי השרת לפני הקב"ה, רבנו של עולם, בנימין הצדיק קיים אשה ושבעה בניה, ימות בשנים מועטות? עמדו והוסיפו לו עשרים ואחת שנה על שנותיו. עד כאן. ומכאן למדנו, שבזכות מצות הצדקה, מוסיפים ימים ושנים לימיו של האדם.

במדרש קהלת רבה (ריש פרשה י"א) על הפסוק (קהלת יא, א) "שלח לחמך על פני המים", אמר רב ביבי, אם בקשת לעשות צדקה, עשה אותה עם עמלי תורה, שאין מים

אלא תורה, שנאמר (ישעיה נה, א) "הוי כל צמא לכו למים". אמר ר' עקיבא, כשהייתי בא בים ראיתי ספינה שטבעה בים, ונצטערתי על תלמיד הכם אחד שהיה בה ונטבע. וכשבאתי למדינת קפוטקיא, ראיתיו שהיה יושב לפני ושואל שאלות. נמתי לו, בני היאך עלית מן הים? אמר לי רבי בצלותך טרדני הגל לחבירו וחבירו לחבירו עד שהגיעוני ליבשה. אמרתי לו בני מה מעשים יש בידך? אמר, כשנכנסתי לספינה פגע בי איש אחד מסכן, אמר לי, זכי בי [ביקש דבר מאכל להחיות את נפשו]. ויהבית ליה חד עיגול [נתתי לו תאנה אחת]. אמר, כמה דיהבת לי נפשי במתנדך, כן יתיבה לך נפשך. [בירכני, כיון שנתת לי את נפשי במתנה, כן תנתן לך נפשך]. וקראתי עליו שלח לחמך על פני המים. [וקרא עליו רבי עקיבא את הפסוק שלח וגו', שבזכות מצות הצדקה שעשה, ניצל מהטביעה]. מעשה בספינה אחת שהיתה מפרשת בים הגדול, והוליכה אותה הרוח למקום שאין המים הולכין, כיון שראו שצרתן צרה, נמלו גדי אחד, וצלו אותו, ותלו אותו במערבה של הספינה. בא הנשר הגדול בגלל ריח הגדי הצלוי, ובכל כוחו החל לגוררו, עד שהוליד אותן למקום שהמים הולכין בו. כיון שיצאו, סיפרו את המעשה לרבי אליעזר ולרבי יהושע, וקראו עליהם, "שלח לחמך על פני המים כי ברוב הימים תמצאנו" (קהלת יא, א).

ובאבות דרבי נתן (נוסחא א' פרק ג') מעשה זה מובא בנוסח שונה, מעשה באדם אחד שהיה רגיל בצדקה, הלך וישב לו בספינה בתוך הים, באתה הרוח ומיבעה את הספינה בים, ראהו רבי עקיבא ובא להעיד על אשתו להינשא. לא הניעה העת לעמוד, עד שבא אותו האיש ועמד בפניהם. אמר לו רבי עקיבא, לא אתה האיש שטבעת בים? אמר לו הן. אמר לו, ומי הצילך מן הים? אמר לו צדקה שעשיתי היא העליתני מן הים. אמר לו מנין אתה יודע? אמר לו כשירדתי לעמקי מצולה שמעתי קול רעש גדול, זה אומר לזה, וזה אומר לזה, רוצו ונעלה את האיש שנמצא בצדקה. באותה שעה פתח רבי עקיבא ודרש, ברוך ה' אלהי ישראל שבהר בדברי תורה ובדברי חכמים, שדברי תורה ודברי חכמים קיימין הן לעולם ולעולמי עולמים, שנאמר, "שלח לחמך על פני המים כי ברוב הימים תמצאנו", אל תקרא ברוב הימים, אלא בלב הימים, לכך שלמה מזהיר ואומר (קהלת ט, י) "כל אשר תמצא ירך לעשות עשה", עד שיש בך כוח והנר דולק תן בו שמן. ככה הנר אין השמן מועיל כלום, דכתיב (קהלת ט, י) "כי אין מעשה וחשבון ודעת וחכמה בשאול", אם היה לך ממון, עשה ממנו צדקה עד שאתה בכוחך והיא מכפרת עליך.

נותן לחם לכל בשר

ובמדרש תהלים (שחר טוב, קל"ו אות י') תנא דבי אליהו, פעם אחת הייתי מהלך עובר ממקום למקום, מצאני אדם אחד שהיה בידו מקרא ואין בו משנה, אמר לי,

רבי, אני אומר אליך דבר אחד ומתיירא אני שמא תקפיד. אמרתי לו חס ושלום אם אתה שואלני דברי תורה. אמר לו רבי, מפני מה כתיב (תהלים קלו, כה) "נותן לחם לכל בשר", וכתיב (תהלים קמו, ט) נותן לבהמה לחמה, וכי אין אדם מכין לחמו. אמר לו, זה דרך ארץ עושה האדם והקב"ה מברך מעשה ידיו, שנאמר (דברים יד, כט) "למען יברכך ה' בכל מעשה ידיך", יכול יהא יושב ובטל, תלמוד לומר (שם) אשר תעשה. אמר לו תשובה זו היא שיטה ראשונה שאמרתי לך, והיא מקובלת בעיני. אמר לו בני אשיבך, צא ולמד מן השוטה כשניטלה ממנו החכמה אינו יכול לפרנס את עצמו אפילו שעה אחת, כך בני אדם שניטלו דעה, חשובים כבהמות וחיה ועוף, והקב"ה מחלק מחיה לכל באי העולם.

מעשה ברבי עקיבא וברבי טרפון

במסכת כלה רבתי (פ"ב הי"ג) אמרו עליו על רבי טרפון שהיה עשיר גדול ולא היה נותן מתנות רבות לאביונים. פעם אחת מצאו רבי עקיבא אמר לו, רצונך שאקח (שאקנה) לך עיר אחת או שתיים? מיד עמד רבי טרפון ונתן לו ארבעה אלפים דינרי זהב. נטלן רבי עקיבא וחילק לעניים. לימים מצאו רבי טרפון ואמר לו היכן הם העיירות שלקחת? תפסו בידו והוליכו לבית המדרש, והביא ספר תהלים והניח לפניהם, והיו הולכים וקוראים, עד שהגיעו לפסוק "פזר נתן לאביונים". אמר לו זו העיר שקניתי לך. עמד רבי טרפון ונשקן על ראשו אמר לו רבי ואלופי, רבי בחכמה ואלופי בדרך ארץ.

העושה צדקה לשם שמים הקב"ה זורעה בקרקע העליונה

בספר חסידים (סי' שכא) כתב, הנותן צדקה לשם שמים הקב"ה זורעה בגן עדן. כמה תבואה יכולים לקנות במעות הללו וזורעם בג"ע וצומחים בכל שנה ושנה, ומכניסין לאוצר ונהנין מהם לעולם הבא, וכן מיני מגדים שנאמר (ישעיה סא, יא) "כי כארץ תוציא צמחה".

מעשה פלא בענין הצדקה עם החפץ חיים שפירש לאורה את הפסוק אך

טוב וחסד ירדפוני

מסופר (מובא בחפץ חיים עה"ת פרשת ראה במעשה למלך אות ה', ובעוד ספרים רבים) שלאכסניה שבה שהה החפץ חיים נכנס אורה נכבד, ויבקש את בעל הבית להכירו לפני החפץ חיים, כי שאלה השובה עימו שחייב הוא לשוטחה לפני גדול הדור, למען ידריכו בדרך ישרה, שהיא שאלה הנוגעת להנהגתו וחיוו, ואין ראוי להדריכו כמו החפץ חיים. בעל הבית שהיה מכירו זה מכבד, נאות לבקשת הנכבד, ועל כן הושיבו בשולחן שעליו היה סועד באותה עת החפץ חיים זצ"ל, והבטיח להציגו לפניו תיכף אחרי שיברך הרב את ברכת המזון, למען ישאלנו שאלתו.

בינתים החל החפץ חיים לומר את הפרק מזמור לדוד ה' רועי, כדרכו בקודש בעת האכילה, וכשסיים את הפסוק האחרון "אך טוב וחסד ירדפוני כל ימי חיי", פנה בדברים אל האורה, שהחפץ חיים לא ראהו ולא הכירו מעודו, ושאל, הן פליאה עצומה היא על דוד המלך, איך הוא אומר, שטוב וחסד ירדפוהו, וכיצד הדבר אפשרי, ששני הדברים הטובים הללו יעשו לרודפים לבן אדם, הלא רודפים הם הרוצחים והחומסים, אבל טוב וחסד, אתמהה.

אלא שמע מינה, שלפעמים מזדמן שנדמה לו לאדם שעסקו בטוב ובחסד נעשה לו כ"רודף", לפי שמפסיד מזה במסחרו ועוד ענינים כאלה, והיצר מפתהו להזניח את מלאכה של טוב וחסד. מה יש לאדם לעשות אז? לכן מייעץ דוד המלך ע"ה, לאמר לו, שמע בני, אפילו שלפי דעתך הטוב והחסד המה רודפים אותך, בכל זאת אל תזניחם, אלא התפלל, שאך טוב וחסד ירדפוני כל ימי חיי, ולא יאונה לצדיק העוסק בהם כל און, ורק יקויים בו, ושבתי בבית ה' לאורך ימים. כשסיים הח"ח זצ"ל את ביאורו על הפסוק, קם האורה מעל השולחן ופנה אל בעל הבית לקבל ממנו ברכת פרידה.

בעל האכסניה תמה על המחזה, מדוע הוא ממהר ללכת, בעת שעדיין לא שאל את פי החפץ חיים מה שהיה בדעתו לשאול? אבל הלה ענה בבת צחוק על שפתיו, כי החפץ נדרש ללא שאלו, וטרם שאל כבר ענה לו על שאלתו.

ובמילים אחדות פירש האורה את שיחתו. הן הוא השואל, מתעסק זה כמה שנים בעירו בהחזקת תלמידי חכמים וגמילות חסדים, אשר בעצמו יסד וטפה, ורוב היום שקוע הוא בעבודת שני העמודים הללו, עד אשר רעייתו התחילה להתרעם עליו, על אשר מזניח את עסקיו הפרטיים ונכסיו מתדלדלים, ודרשה ממנו במפגיע למסור את הנהלת המוסדות בידי אחר, והוא יתמסר ביותר לבית מסחרו הפרטי.

ומכיון ששמע מפורש יוצא מפי כהן גדול, כי אם יקרה לפעמים, שטוב וחסד נעשו לו לרודפים, בכל זאת אל יזניחם, אלא ימשיך עסקו בהם, הרי שכבר קיבל תשובה על שאלתו שלא נשאלה, ומיהר לבשר לרעייתו את פסק ההלכה של החפץ חיים.

מדוע אין מברכים על מצות צדקה

ידוע ביאורו של האבודרהם (ברייתא ספר שער ג') על כך שאין מברכים על מצות צדקה, מפני שיתכן שלאחר שנברך על הצדקה, יבוש העני מלקבל את הצדקה, ולא יסכים לנטלה, ונמצאת הברכה לבטלה.

לאור דבריו כתב השל"ה הק' ביאור נפלא בדרך רמז על הפסוק (דניאל ט, ז) "לך ה' הצדקה ולנו בושת הפנים". כי הנה אמרו חז"ל (ברכות לה.) כתיב "לה' הארץ

ומלואה" וכתוב "השמים שמים לה' והארץ נתן לבני אדם"? – לא קשיא, כאן קודם ברכה, כאן לאחר ברכה. ולפי דברי הגמרא יוצא שכיון שבמצות הצדקה אין ברכה, נמצא שבמצוה זו הארץ היא לה'.

וזה שאמר הכתוב הנ"ל "לך ה' הצדקה", לאמור במצות צדקה, הארץ היא "לך" ה', וזאת משום ש"ולנו בושת הפנים". כיון ש"לנו" יש מידת "בושת הפנים", לכן חוששים שהעני יתבייש בקבלת הצדקה ולא יטלה, ולכן אין מברכים. (הובא בס' להתעדן באהבתך).

שני דרכים יש לנתינת הצדקה

שני דרכים הן לנתינת הצדקה, על פי המילה "צדקה", הדרך האחת: אם יש לאדם ק' מנה, יקח צ' מנה לעצמו והעשירית יפריש לצדקה (הן האותיות ק' וצ' שבמילה צדקה). והדרך השנית, כשיש לאדם ה' מנה, יתן ד' חלקים לעצמו (הן האותיות ד' וה' שבמילה צדקה), כדבר שאמרו הו"ל (כתובות ג.) המבזבז אל יבזבז יותר מחומש. והשאר יחלק האדם לצדקה. (המהר"ל מפראג).

עוד בענין זה, המילה "צדקה" עולה בנימטריא 199, לרמז שמי שיש לו רק 199 זון, רשאי לקחת מן הצדקה, אבל אם יש לו מאתים זון, אסור לו לקחת מהצדקה, וכמבואר דין זה במסכת פאה (פ"ה מ"ח).

מנהג רבנו האר"י בנתינת צדקה

כתב מהרח"ו בספר טעמי המצוות (סוף פרשת ראה) בענין הנדבות והוותרנות, ראיתי למורי זללה"ה, שלא היה מקפיד במלבושיו שיהיו מכובדים ביותר, ובאכילה היה אוכל מעט מזעיר, ובעניין הוצאה של צרכי אשתו, היה מוציא כרצונה, וצדקה היה נותן מורי זללה"ה בשמחה גדולה ובטוב לב, וידו פשוטה, ולפעמים לא היה מסתכל אם היה נשאר בידו או לא.

מצות הצדקה תאיר כל השבוע בסוד וצדקתו עומדת לעד

עוד כתב שם אמר מורי זללה"ה, כי כל מצוה ומצוה יש לה אות מכ"ב אותיות, וכשאדם עושה מצוה, מאירה במצחו אותה אות של אותה מצוה, והאות של מצוה ראשונה מסתלקת, וזה בזמן שעושה אותה לבר, כי אחר כך נבלעת בפנים, אבל אם עושה מצוה של צדקה, האות שלה אינה מסתלקת מהר כשאר אותיות של שאר מצוות, אלא מאירה במצחו כל אות שבו, וזהו מה שכתוב (תהלים קיא, ג) "וצדקתו עומדת לעד".

ועיין בשער רוח הקודש (דף ד' ע"ב) שכתב שם שמצוות הצדקה מאירה יחד עם שאר המצוות ולא ששאר המצוות נבלעים וזה לשונו, כי כל המצוות יש להם אות הרומזת על כל אחת ואחת, וביום שיעשה האדם מצוה אחת או תראה מאירה, אך מצות הצדקה

תאיר כל השבוע היא בסוד וצדקתו עומדת לעד (תהלים קיא, ג) אבל שאר מצות לא יתגלו ביום אחד רק אם עשה איזה מצוה אחרת אז תאיר גם זו עמה. עד כאן.

בקניית מצוה היה האר"י נותן את הארנק למוכר שיקח מה שירצה

ובבואנו הלום נביא את המשך דברי מהרח"ו המופלאים על הנהגת האר"י וזה לשונו, בענין קניית הדברים של מצוה, כגון לולב ואתרוג וכדומה להם, ראיתי למורי זללה"ה, שהיה נותן למוכרים כל מה ששאלו ממנו בפעם ראשונה, ולא היה מסרב עמהם על השער. ולפעמים היה מניח לפניהם הכיס עם המעות, והיה אומר להם שיקחו ממנה מה שירצו. ואמר לי שאין לסרב על שאר שכירות המצות. וכן כוונת הרשב"י ע"ה בפרשת בא. והנה עתה נבאר סוד הפסוק (משלי יא, כד) יש מפזר ונוסף עוד, שדרשו רבותינו ז"ל על ענין הצדקה. ואמנם ביאורו גם כן כאן הוא בענין הזה, כי הלא היסוד נקרא צדיק, לפי שנותן צדקה אל הנוקבא וכו' ע"ש.

הכוונה הראויה לכויז בעת נתינת צדקה

כתב התוצאות חיים (סי' קל"ב) דברים שיש להיזהר בהם: להפריש מעשר מכל ריוח שיביא השם יתברך לידו, ויכוון בכוונה הראויה על דרך הסוד, ובוה יצליחו נכסיו. "והיה" מעשה הצדקה שלום (ישעיה לב, יז) "והיה" אותיות הוי"ה ברוך הוא. אות יו"ד היא הפרוטה (הפרוטה שנותן לפני מרמז על האות י', כי צורת הפרוטה היא עיגול הדומה לאות י') אות ה' היא היד – ה' אצבעות. אות ו' – הזרוע. אות ה' אחרונה – יד נכאי הצדקה או העני.

סודות באותיות המילה "צדקה"

סוד המילה "צדקה". אם נתבונן בכל אות מהמילה צדקה, יתגלה לנו סודה. האות הראשונה שבמילה צדקה היא האות צ', והנה האות צ' כתיבתה היא מהרכבת שתי אותיות, מהאות נ' מצד שמאל, ועל גבה מצד ימין מורכבת האות י', כשהיא הפוכה ופניה לצד ימין. נמצא שצורת ה' שעל גבה, פניה הפוכות מהאות נ' הכפופה, והן ניצבות זו לזו אחור באחור. מצב אחור באחור מרמז בתורת הסוד על הסתר פנים. כך גם האות ד' השניה במילה צדקה, מורה על עניות, לפי ש"דלת" הוא מלשון "דל". גם האות ק' השלישית במילה צדקה, רגלה ארוכה, לרמז שנוגע עד החיצונים. ולכן לבסס כל זאת, צריך לתת "צדקה" לעניים, ובוה אנו ממלאים את האותיות "צדק" עם האות ה', שהיא שם ה', ואז מתבססים הדינים ונדהים החיצוניים.

כך גם ענין הצדקה והתפילה, היא ליחד את שם י"ה, הנפרד מן ו"ה, ולכן קודם שיעשה את המצוה או הצדקה, צריך שיאמר לשם יחוד קוב"ה ושכינתיה, בדחילו ורחימו בשם כל ישראל, "ליחדא שם י"ה בו"ה", שפירושו כאמור, שיתחבר שם י"ה עם ו"ה.

עדיף לתת צדקה ביום מאשר בלילה

כתב הברכי יוסף (או"ח סי' רל"ה ס"ק א'), בשם גורי האר"י ז"ל, שאין לתת צדקה בלילה, לפי שאז הוא זמן שליטת הדינים. וכן כתוב בשם האר"י הקדוש (שער הכוונות דף נ"ב ע"ב, ריש דרוש א' דערבית). והביא מהירושלמי (שקלים פ"ה ה"ד) שצדקה אין זמנה בלילה, שהנותן צדקה בלילה עובר על לא תסיג גבול, ועיין עוד שם. אכן יש הילוך בין צדקה למתן בסתר, ומתן בסתר אפשר בלילה. וכתוב במנהגי החתם סופר (פי"א אות ז') שכן נהג החתם סופר לתת מתן בסתר לעניים קודם מעריב.

יקח הלואה מאחרים כדי ליתן צדקה לעניים, ויפרוט מטבעות לעניים

כתב רבנו הגאון רבי חיים פלאגי זצ"ל בספרו תוכחת חיים על התורה (ריש פרשתנו), וזו לשון קודשו, ירדוף האדם וישתדל האיש הישראלי, לגמול חסד בגופו ובממונו, ואפילו אם לפעמים לא ימצא לו מעות לתת, או להלוות לאחרים, יקחם בהלואה מאחרים, ולא מבעיא ליקח בהלואה מישראל, כי אפילו מן הגוים יקח בהלואה ויתן חתימת ידו על אופן שהגוי יהיה בטוח בו, והוא יקח חתימה וערבות מן הלווה. והגם כי כתוב בספר חסידים אזהרה שלא ימצא חתימת ידו ביד גוי. אם כל זה לדבר מצוה, ובפרט להחיות נפשות אביונים מותר. וכמו שמצינו בעובדיה הנביא ז"ל, שלקח בהלואה ברבית מיהודים לפרנס לנביאים שהיו במערה כמבואר בדברי רז"ל (כתרנום יהונתן מלכים ב, ד, א ובסנהדרין לט): וזהו כוונת הכתוב בסדר כי תבוא (דברים כב, יב), "והלויית גוים רבים, ואתה לא תלוה". דאם כפשט הכתוב שיהיה עשיר והוא ילוה לגוים רבים, הוה ליה למימר ותלוה לגוים רבים, כמו, אם כסף תלוה את עמי, דהיינו התיו בפתח. [כלומר "והלויית" פירושו שתלוה לאחרים, היה צריך להיות כתוב "ותלוה" כשהת' נקודה בפתח.] וגם לשון אצל הגוים [גם אם הפירוש הוא שתלוה לגוים, היה לכתוב והלויית "ל"גוים]. ומהו אמרו "והלויית גוים רבים", דהוא כמו פסוק (בראשית כה, כג) "ורב יעבוד צעיר" [שלא כתוב ורב יעבוד "ל"צעיר, אלא כתוב ללא האות ל', ולכן כן הוא גם כאן, כדמפרש ואזיל]. אכן נראה, כי בא לרמוז מצוה זו, שאם אין לו להלוות לאחרים משלו, יקח בהלואה מאחרים, ואפילו מגוים, וילוה לאחרים, וזה אמרו "והלויית", ופסק, ואם תאמר כי איך אלוה לאחרים ואין לי להלוות? לזה אומר, הא איכא "גוים רבים", שתקח בהלואה מגוים רבים [שכאמור כתוב "גוים" ולא "ל"גוים], ולא לך תהיה הלואה אלא "ואתה לא תלוה", כי תקח ההלואה מגוים להלוות לאחרים, ולא תצטרך לעצמך, וזהו צדקה מעולה בלי חסרון כים. **ממשיך הגאון ר"ח פלאגי** וכיוצא בזה יש אופן אחר לעשות המצאה לרחם על העניים מבלי חסרון כים, והוא בפסוק האמור בפרשתנו (דברים טו, י), "נתון נתן לו, ולא ירע לבבך בתתך לו". דאפשר לפרש, כי הוצרך קרא לכפול ב' נתינות ["נתון"]

"תתן", אחת סתמית ואחת לנוכח, על פי מה שכתבו בספר הסידים (סי' תקנ"ו), כי הסיד אחד היה לו מחציות (מטבעות קמנות) בתוך כיסו, כדי לעשות חסד עם כל אדם, לצרף [להכיר פרוטות מטבעות קמנות למטבע אחד] זהובים ומטבעות הפרוטות הקמנות, כדי שיהיה לו נקל להוצאה. וכל שכן בזמנינו שהעניים מקבצים פרוטות של נחושת ושאר מתכות שאינן כסף, והוא קשה להוציאם לפרנסתו, שהחנונים אינן לוקחים אותן, ובפרט חנוני גוי. ואם כן המצרף, זכות היא לו ליקח מהעניים פרוטות נחשת ומתכות, ונותן לו תמורתם מחציות כסף, כדי שיהיה נקל לעני להוציאם. לזה אמר קרא "נתון תתן" סתם, שהיא נתינת כסף תמורת נחושת ושאר מתכות, וגם תתן לו לתועלתו, ולהנאתו שהיא צדקה גמורה. ["נתון" הראשון היא מצוה להחליף לעניים מטבעות שאינן עוברות לסוחר. ו"תתן" השני היא שתתן לעניים צדקה.]

ביאור ההפטרה

הפטרת ראה – עניה סוערה [א]

הקשר בין ההפטרה לפרשה

הפטרה זו היא השלישית משבע ההפטרות שמפטירין בשבע שבתות של נחמה החל משבת הראשונה שאחרי תשעה באב.

עיונים והארות

(דוחים) שלוש הפטרות של פורענות ושבע של נחמה בשום הפטרה אחרת כלל (בית יוסף בשם רבי דוד אבודרהם) (עיין שולחן ערוך סימן תכ"ח סעיף ח). האשכנזים נוהגים להפטר "השמים כסאי" כדעת הרמ"א בסימן תכ"ה סעיף א, בשם יש אומרים וסיים – וכן נוהגין במדינות אלו (אשכנז).

[א] ראש חודש אלול שחל להיות בשבת – מפטירים "עניה סוערה" ולא "השמים כסאי" ומוסיפים פסוק ראשון ואחרון מהפטרת "השמים כסאי", ואם חל ראש חודש גם ביום ראשון מוסיפים גם פסוק ראשון ואחרון מהפטרת "ויאמר לו יהונתן מחר חודש". (שו"ע או"ח סי' תכה). מעם להפטרת "עניה סוערה" – לפי שאין מדלגין

תוכן ההפטר

ירושלים לא נוחמה עד עתה, אבל ה' מבטיח לנחם אותה, יפאר אותה במבנים מפוארים ועושר גדול, בניה יהיו תלמידי ה'. ובזכות הצדקה שעושים ישראל, יתרחקו מהם העושקים, ולא יראו פחד ושבר.

ויפחדו רק אלה שהתרחקו מה', ובורא העולם שברא את האומן להכין כלי מלחמה, הוא גם ברא משחית לחבל בכלים, שלא יפגעו בישראל. גם האנשים בעלי לשון מדברת גדולות, שעומדים במשפט נגד עם ישראל, יורשעו במשפט ועם ישראל יצאו זכאים. וכאשר כולם יכירו את ה', הרי יצמאו לדבר ה' כאדם הצמא למים, ויעלו להר ה' ללמוד תורה וחכמה, ויפרשו מחכמות נוכריות כי לא יועילו להם, וכל העמים יכנעו למלך המשיח, ואומות העולם שישאל לא הכירו אותם, ירוצו לקראת ישראל לשרת אותם, וזה חסד מאתו יתברך.

ישעיה פרק נ"ד פסוק י"א – פרק נ"ה פסוק ה'.

יֵא אֶת יְרוּשָׁלַיִם (מ"ד) כִּאֲשֶׁה **עֲנִיָּה** [ב] **סִעְרָה** שלבה סוער [רועד] מרוב צרות (רש"י) שעד עתה (רד"ק)
לֹא נַחֲמָה הַיְנָה אֲנֹכִי מִרְבִּיץ רוצץ רצפתך **בַּפּוֹךְ אֲבָנִיָּה** מאבני נופך (רש"י)

[מרגליות הנקראות פוך]. שהם יהיו כחול מתחת לאבני היסוד **וְיִסְדֵי תֵיבָה** והיסוד עצמו שהוא הרצפה עצמה

ארביץ (רד"ק) **בַּסְפִּירִים** באבנים טובות הנקראים "ספירים" (ת"י): **יְבִי וְשִׁמְתִי כְדָכָד** [ג] [אבן]

עיונים והארות

גהינם, היינו, שהעניות מצילה מדינה של גהינם (כי העניות מעוררת את האדם לחזור בתשובה). יוצא איפוא, שאין ישראל צריכים לסבול את שניהם ביחד את הגלות ואת העניות, שכן אם העניות מצילה מן גהינם, הרי שוב אין צורך בגלות ובשעבוד מלכיות כדי להינצל מניהם, ומאידך אם שרוים הם בגלות ועל ידי כך ניצולים מהגהינם, הרי שוב אין עניות מגיעה להם.

[ג] שמתו כדכד – מעשה בספינה שהיתה מפרשת בים הגדול והיתה כולה נכרים, והיה בה תינוק יהודי אחד, ובא עליה סער גדול בים. אתגלי אליהו ז"ל על ההוא ינוקא, אמר ליה זיל בשליחותי

[ב] איתא בחז"ל עניה מן הצדיקים, עניה מן התורה, עניה ממצות ומעשים טובים. סוערה, מערערתא, שערערה עובדי אלילים, הדא הוא דכתיב זכור ה' לבני אדם וגו'. (ילק"ש)

ועוד י"ל ע"פ הנאמר במדרש (מכילתא יתרו פרק כ, ט): הראה הקדוש ברוך הוא לאברהם אבינו – שעבוד מלכויות וגהינם (עייני שם דברים אחרים שהראה לו) – על מנת שיבחר באחד מהם בשביל זרעו, ובחר אברהם אבינו בשעבוד מלכויות למען ינצל זרעו מדינה של גהינם.

אמרו חכמינו (יבמות קב): על הפסוק (איוב לו, ט): "יחליץ עני בעוניו" – יחלצו – יצילו מדינה של

עיונים והארות

(פ"ה, ב): אליהו זכור לטוב וריב"ל הוון יתבין תנין כהדא וכו'.

וכן אמרו במדרש (בראשית רבתי פר' בראשית): אמר ר' יהושע בן לוי שני שערי כדכד יש בנן עדן וכו'. ומצינו שבג"ע יש אבנים טובות כדאיתא במעשה דריב"ל המובא בספר הכלבו סי קב – דריב"ל חיפש בנן עדן כולו ומצא בה ז' בתים וכו'. ובבית השלישי מבורות של זהב ושל "אבנים טובות ומרגליות". והבית החמישי בנוי מכסף וזהב וכו' וחוכית ומבדולח. ושם אליהו זכור לטוב ע"ש.

וראה במדרש תלפיות (ענף ג"ע דף קלג) בשם הס' סודי רזי שהקשה מה הנאה יש בג"ע אחר שאין שם אכילה ושתייה. ותירץ דאבנים טובות ומרגליות ששם כיון שאדם נוגע בהם מיד ידע חכמה הרבה.

כתב המלבי"ם: ושמי כדכוד, היא אבן שוהם (לפי קבלת חז"ל) – יהיו שמשותך החלונות, ושעריך יהיו מאבני אקדה והמכוון, כי האבן נופך – היתה אבן יהודה והוא אות המלכות, והאבן ספיר היתה אבן יששכר, והוא אות החוכמה והתורה, שני אלה ייסדו את הבנין, כתר מלכות וכתר תורה, אבן שוהם היתה אבן יוסף, והוא אות ההצלחה והעושר – זה היה תלון השמש, כי השמש תריק להם מגד (טוב, מתק) תבואות שמש – עושר והצלחה, אבן אקדה – היתה אבן לוי – אות העבודה זה השער (תהלים קיח, ב): "זה השער לה' צדיקים יבואו בו" האבן של לוי היתה ברקת, וקרא אותה הנביא אקדה עיין שם באורך). וכל גבולך יהיה לאבני חפץ, כי אבני יתר השבטים יוקבעו ביתר מקומות הבנין, וכלל גם כן הכוונה שכל השבטים יתאחדו אז ולא יחצו עוד לשתי ממלכות עוד.

לגבי ר' יהושע בן לוי ומחמי (הראה) ליה אינון כדכודי, ואנא משויב (מציל) להדא אילפא (אניה) בזכותך. אמר ליה, רבי יהושע גדול הדור הוא לית הוא מהימן יתי (אינו מאמין לו), אמר ליה ענוון סניא הוא ומהימני יתך. וכד תחמי יתיה (כשתראהו) לא תחמי ליה קדם בר נש, אלא דבריה למערתא רהוקא מן לוד תלתא מילין. מיד נעשה נס ויצא משם בשלום. אזל ההוא ינוקא לגבי רבי יהושע בן לוי, ואשכחיה יתיב כמתיתבתא רבא דלוד, אמר ליה מרי, מילתא אית לי למימר לך, קם ליה רבי יהושע בן לוי, איתא חמון ענותנותיה דאזיל בתריה מהלך תלתא מילין, ולא אמר ליה מה את בע! וכיון דמטון (הגיעו) למערתא, אמר ליה, מרי, אילין אימן אבני כדכודי, וכד חמי יתהו ליה (כשהראהו לו), הבהיקה כל לוד מאורו, והשליכן לארץ ונגנוזו. (ילק"ש)

ובש"ס ב"ב (ע"ה). מצינו דאלפליגו בה תרי מלאכי ברקיעא, גבריאל ומיכאל, ואמרי לה תרי אמוראי במערבא, יהודה וחזקיה בני ר' חייא, חד אמר דהיינו "שוהם", וחד אמר "ישפה". ובתרגום יונתן (שמות כח, יח) נופך ספיר "ויהלם" תרגם: "וכדכודי" ובתרגום ירושלמי תרגם "נופך": כדכדנא.

ובפסק"ר (פסקא לב) אמרו דר' יהושע בן לוי היה עומד עם אליהו בהר הכרמל, אמר לו אין אתה מראה לי אלו אבני כדכדנא כיצד הם, והראה לו על ידי נס. וביבליק"ש (ישעיה רמז תעח) הגירסא: ר' "יהודה" בן לוי. ומצינו טובא דריב"ל הוה משתעי בהדיה דאליהו זכור לטוב, וכדאיתא בסנהדרין (צ"ח). דאשכח לאליהו דהוי קיימי אפיתחא דמערתא דרשב"י, ע"ש. וכן במכות לא. דההוא גברא דאכליה אריא בריחוק תלתא פרסי מינה דריב"ל, ולא אישתעי אליהו בהדיה תלתא יומי. וכ"ה בירושלמי תרומות פ"ה הל' ד. ובב"ר

הבהיר ומוזהיר יותר מהזכוכית (ע"פ מצודות) **שְׁמֹשֶׁתֶיךָ**: החלונות שהשמש זורחת דרך שם (רש"י, רד"ק)

וְשַׁעְרֶיךָ: מוזוות השערים יהפכו להיות (מ"ד) **לְאֲבְנֵי אֶקְדָּה** אבן טובה הנקראת אקדה שהיא

נרצצת כאש קודחת **וְכָל-גְּבוּלְךָ** [ד] רצפת כל גבולך, כי לא ירושלים לבדה, אלא אף ערי גבולה יהפכו

להיות **לְאֲבְנֵי-הַחֶפֶץ** אבנים יקרות שהאדם חפץ בהם (רש"י ורד"ק): **וְכָל-בְּנֵיךָ** [ה] יהיו

עינים והארות

אמר מעצמו למד את התורה שנאמר (משלי יד) מדרכיו ישבע סוג לב ומעליו איש טוב והיה מלמד לבניו תורה שנאמר (בראשית יח) כי ידעתיו למען אשר יצוה אמר ליה הקב"ה אתה למדת בניך תורה בעוה"ז אבל לעוה"ב אני מלמדם תורה שנאמר (ישעיה נד) וכל בניך למודי ה' ורב שלום בניך.

ובתנא דבי אליהו (זוטא - פרק יז) כ' וז"ל: אמר רבי אלעזר בן עזריה א"ר הנינא תלמידי חכמים מרבים שלום בעולם שנאמר (שם נד) וכל בניך למודי ה' ורב שלום בניך אל תקרא בניך אלא בוניך: מעשה בתינוק אחד שלמדו אביו ספר בראשית פעם אחת עלה הקיסר לאותה מדינה ונשבה אותו התינוק וספרו עמו וחבשוהו בבית האסורים וספרו עמו והכניסו לספרו לגנזי הקיסר. פעם אחת נטרפה דעתו של הקיסר אמר להם הביאו לי ספר הזכרונות הלכו לגנזי הקיסר ומצאו הם בראשית ובאו כל גדולי המלכות לקרות בו ולא היו יודעין לקרות בו ואמרו לו זה הספר מן ספרי ישראל הוא ויש כאן תינוק אחד מהם שהוא חבוש בבית האסורין שלך. מיד הלכו וקראו לאותו תינוק כיון שהיה רואה את ספרו מיד חבקו ונשקו וקראו לפני הקיסר ומפרש אותו מן בראשית עד ויכלו כיון ששמע המלך שבהו של הקב"ה האיך ברא את עולמו מיד עמד מן כסאו ונשקו לאותו תינוק על ראשו ואמר לו יודע אני שלא הרגיש הקדוש ברוך הוא את עולמו אלא בשבילך כדי להתירך מבית האסורין מיד נתן לו

[ד] אמר רבי לוי עתדין תחומי ירושלים להיות מלאים י"ב מיל על י"ח מיל אבנים טובות ומרגליות. לפי שבעולם הזה אדם חייב לחברו הוא אומר לו, נדון אצל הדיין, פעמים שהוא עושה שלום ביניהם פעמים שאינו עושה שלום ביניהם, אבל לעתיד לבא אדם חייב לחברו, והוא אומר לו נלך נדון אצל המשיח בירושלים, וכיון שמוגיעים אצל תחומי ירושלים הם מוצאים אותם מלאים אבנים טובות ומרגליות, והוא נסוב תרתין מנהון (לוקח שתיים מהן), ואמר לו יתר מאלין אני חייב לך? והוא אומר לו אך לא כדון (אפילו לא כך הרבה), יהא שרי לך, יהא שביק לך, הדא הוא דכתיב השם גבולך שלום (פסיקתא).

[ה] במדרש רבה (דברים - פרשה ו פסקה יד) אמר הקב"ה בעולם הזה ע"י שהיו ביניכם בעלי לשון הרע סלקתי את שכינתי מביניכם שנא' (שם נז) רומה על השמים אלהים אבל לע"ל שאני עוקר יצר הרע מביניכם שנא' (ירמיה לא) והסירותי את לב האבן מבשרכם אני מחזיר שכינתי ביניכם מנין שנאמר (יואל ד) והיה אחרי כן אשפוך את רוחי על כל בשר וגו' ומתוך שאני משרה שכינתי עליכם כולכם זוכין לתורה ויושבין בשלום בעולם שנאמר (ישעיה נד) וכל בניך למודי ה' ורב שלום בניך.

עוד איתא במדרש (תנחומא ויגש - פרק יא) מהיכן למד אברהם את התורה רשב"י אומר נעשו שתי כליותיו בשני בדים של מים והיו נובעין תורה שנאמר אף לילות יסרוני כליותי (תהלים מז) ר' לוי

לְמוֹדֵי יְהוָה יִתְּנָה (ת"י) ועי' יחשבו תלמידי הקב"ה (מ"ד), ואז ממילא **וְרַב** (והרבה ת"י) **שְׁלוֹם**

ידיה בין (מ"ד) **בְּנֵיךָ**: [1] שלא יהיה ביניהם מחלוקת ושנאת חינם (עי' במלבי"ם): **יְד בְּצַדִּיקָה** (בזכויות ת"י)

ובעבור מצות הצדקה (ר"ק) והמעשים טובים (מלבי"ם) **תִּפְחָדוּ בְּנֵיכֶם** תהיי בנויה ונכונה בגדולה לעולם (ר"ק)

רַחֲמֵי מַעֲשֶׂיךָ תהיי רחוקה מן העושים אותך (רש"י) **כִּי-לֹא תִירָאֵי** לא תפחדו מהם יותר

כלל וכלל, וכפל ואמר **וּלְמִמְחַתָּהּ** ומפחד ושבר תהיי מרוחקת, ולא תפחדו כלל **כִּי לֹא יִוָּכַח תִּקְרָב**

להתקרב **אֱלֹהֶיךָ** (ר"ק): **טו הֵן** באמת **גֹּזֵר יְגֹזֵר** יפחדו ויחתו **אִפְסֵם מֵאוֹתֵי** אותם שנתרסקו

ונפרדו ונעדרו ממני **מִי-גֵר** מי שהיה לו מדיבה ומלחמה **אֲתָךְ עָלֶיךָ יִפּוֹל** יכנע לפניך וישכון

אצלך (רש"י II, מ"ד): **טז והטעם שאין לך לפחד הוא, כי (הן) הִנֵּה אֲנִכִּי בְּרִאֲתִי** את האיש

עיונים והארות

ובילקוט שמעוני (תהלים - פרק כט - רמז תשיא) גדול השלום שניתן לעושי תשובה שנאמר שלום לרחוק ולקרוב. גדול השלום שניתן בחלקו של צדיקים שנאמר יבא שלום ינחו על משכבותם. גדול השלום שניתן בחלקו של צדיקים שנאמר יבא שלום ינחו על משכבותם. גדול השלום שניתן ללומדי תורה שנאמר וכל בניך למודי ה' ורב שלום

[1] וכל בניך למודי ה' רגילים ללמוד דעת ה', כדברי הנביא ירמיה (לא, לג): "ולא ילמדו עוד איש את אחיו לאמור, דעו את ה', כי כולם ידעו אותי למקמנם ועד גדולם..." ואז יהיה שלום רב ביניהם. ומובא בספר "אדרת אליהו" - רבי יוסף חיים ז"ל הובא בספר "מעם לועז". ניתן לפרש בדרך צחות, כי מותר להעביר ירושה לבן לומד תורה, אלא שדבר זה גורם קנאה ותחרות בין האחים, ולכן לעתיד לבוא, יהיו כולם למודי ה', ולא יצטרכו להעביר ירושה מהבן שהוא עם הארץ לבן שהוא תלמיד חכם, ואז ורב שלום בניך.

[2] ובת"י ורד"ק פירשו באופן אחר, וז"ל הת"י: הא

הקיסר הרבה כסף וזהב ואבנים טובות ומרגליות ועבדים ושפחות ושיגרו כבוד גדול אצל אביו. והלא הדברים ק"ו ומה התינוק הזה שלא למד אלא ספר בראשית בלבד עלתה לו כך הלומד כל התורה כולה על אחת כמה וכמה. אמר רבי שמעון בן לקיש כל המצער את עצמו בעולם הזה על התורה ועוסק בתורה בלילה הקב"ה מושך עליו חוט של חסד שנאמר (תהלים מב) יומם יצוה ה' חסדו ובלילה שירה עמי מ"ט יומם יצוה ה' חסדו משום דבלילה שירה עמי. והתורה מגינה עליו כל אותן השנים שהוא מוטל בעפר שנאמר (משלי ו) בהתהלכך תנחה אותך בשכבך תשמור עליך והקיצות היא תשיחך בהתהלכך תנחה אותך בעולם הזה בשכבך תשמור עליך זו שעת מיתה בקבר והקיצות היא תשיחך זה העולם הבא.

ובפסיקתא (יח,ו) שארבעה רוב שלומות הן, יפרח בימיו צדיק ורוב שלום עד בלי ירח (תהלים עב ז) שלום רב לאוהבי תורתך (שם קיט קסה) וענוים ירשו ארץ והתענגו על רוב שלום (שם לו יא) והדין וכל בניך לימודי י"י ורב שלום בניך (ישעיה שם).

חָרָשׁ [אומן ברזל] הַנִּפְחַת בְּאֵשׁ פָּהֶם בַּחֲמִים לְהַבְעִירם בַּאֵשׁ וּמוֹצִיא וּמִתְקֵן כְּלֵי

מִלְחָמָה לְמַעֲשֵׂהוּ וְגוֹמֵר אוֹתוֹ כֹּל צִרְכּוֹ! וְגַם אֲנֹכִי בִּרְאִיתִי אִישׁ מִשְׁחִית לְחַבֵּל

[II] לְקַלְקֵל וּלְהַשְׁחִית אֶת כָּל כְּלֵי הַמִּלְחָמָה, כְּלוֹמֵר אֲנִי הוּא שְׂגִירִיתִי בְּךָ אֶת הָאוֹיֵב וְאֲנִי הוּא שְׂמִיתִשׁ כּוּחוֹ שֶׁל הָאוֹיֵב

(רש"י): יוֹ וְלֹכֵן אֵין לְךָ מִדָּה לַפְּחָד, כִּי כָּל-כְּלֵי זֵיוֹן, אֲשֶׁר יוֹצֵר יוֹצֵרוֹ אוֹתָם עָלֶיךָ יְרוּשָׁלַיִם (ת"י)

בִּשְׁבִיל לְהַלְחֵם בְּךָ (רש"י) לֹא יִצְלַח לֹא יִצְלִיחַ לְבַעֲלֵיו, וְלֹא יִזְיָקוּן לְךָ וְכָל-לְשׁוֹן וְכָל אִישׁ הַמְדַבֵּר

גְּדוּלוֹת, אֲשֶׁר תִּתְקוּם-אֶתְךָ שִׁיעֲמוּד נִגְדָךְ לְמִשְׁפַּט תְּרִשְׁעֵי אוֹתוֹ, שֶׁהוּא יֵצֵא חַיִּיב וְאֵת

תִּצְאֵי זְכָאָה, הַבְּרַכָּה תִהְיֶה נִחְלָתָּ [ירושלמי] לְעַבְדֵי יְהוָה לְעוֹלָם (רד"ק) וְצַדִּיקֵיךָ

וְזוֹאת הִיא הַצְדָּקָה וְהַחֲסֵד אֲשֶׁר יִבְאוּ לָהֶם מֵאֵתִי (מַמְנֵי מִי"ד) בַּעֲבוּר שְׁהֵם עַבְדֵי (מַלְבִּי"ם) נְאֻם-יְהוָה:

אֵת הוֹי [לשון קריאה] כָּל-צִמָּא כָּל מִי שֶׁתֵּאָב לְדַבֵּר ה' לָכֵן לְפָנָי [1] לְתוֹרָה (רש"י) [דהיינו

עֵינַיִם וְהָאָרֶת

והאדם הוא כחומר ביד היוצר. לכן מכריו הקדוש ברוך הוא: "ואנכי בראתי משחית לחבל", ולאיוו תכלית ולאיוו תועלת? "המזויקים שנבראו בערב שבת בין השמשות" למה? ולאיוו תכלית בראם? לשם מה צריך העולם למזויקים? בודאי כדי שעל ידם יתרומם האדם להשיג את השלימות ואת טהרת המדות העליונות. בגלל התנגדותם, ובגלל הנגישות שהם גורמים לעם ישראל, מתעלים ומתגדלים עם ישראל (קול צופיך ח"ג).

[10] הוי כל צמא לכו למים ואשר אין לו כסף לכו שברו ואכולו ולכו שברו בלא כסף ובלא מחיר יין וחלב, הנה כבר ידוע שהווי הוא צירוף הגבורה וממנה כל הצרות בהנהגת הדיון, ולכן צועקים הוי מי שהדינים שולטים עליהם – כאילו מתרעמים על השבט המכה אותם. וידוע גם כן שהגבורה מצמצמת את ההשפעות ומביאה לידי צמא ורעב. והרפואה לזה היא להדבק בימין על ידי עסק

אתכנשא יתכנשון לך גלות עמיד לסופא מלכי עממיא דמתכנשין לאעקא לך ירושלם בגויך יתרמון. וכוונתו דבסוף הימים כשיתאספו כל מלכי האומות להלחם על ירושלים כולם יפלו בערי ישראל פגרים מתים.

[11] צריך להבין, מה בא הכתוב להשמיענו? מה היא הכוונה שהקדוש ברוך הוא מגלה באוני העולם ומכריו שהוא ברא את כלי המלאכה לתיקון העולם, וביחד עם זאת ברא גם את כלי המשחית המחבל בסידורי ובתיקוני העולם?

הקדוש ברוך הוא בא להודיע ולהוציא בכך מדעת קהל הגויים, שלא יטעו ולא יחשבו כי הם החכמים שהמציאו את כלי המלאכה והמכשירים החדשים וכל ההמצאות המחוכמות לתועלת העולם ולנוחותו, אל יתהללו חכמים אלו שהכתם היא שגרמה להתפתחות העולם, אל יתלו זאת בכוחם ועוצם ידם שעשו את החיל הזה, אלא הם מעשי ה' וחכמתו, והוא הנותן לאדם כח לעשות חיל,

עיונים והארות

דמים אף דברי תורה כן, תלמוד לומר יקרה היא מפנינים. אי מה מים אין משמחים את הלב אף דברי תורה אין משמחים את הלב, תלמוד לומר כי טובים דודיק מיון... מה יין אי אתה טועם מעם בתחלתו, וכל זמן שהוא מתיישן בקנקן הוא משתבח, כך דברי תורה כל זמן שהם מתישנים בגוף משתבחים... מה המים מכסים ערותו של ים, כך דברי תורה, על כל פשעים תכסה אהבה, מה המים יורדים מים מים ונעשים נחלים נחלים, כך דברי תורה, שתי הלכות היום ושתי הלכות למחר עד שנעשה כמעין הנובע. מה מים מגדלים את הצמחים, אף דברי תורה מגדלים כל מי שעמל בהם... מה המים אין הגדול מתבייש לומר לקטן השקני מים, כך דברי תורה אין הגדול מתבייש לומר לקטן למדני פרק אחד או הלכה אחת... (ילק"ש).

והגהיד"א כ' יש תקון למדבר לשון הרע שנדבק בסטרא אחרא, דיש לקונן עליו 'הוי כל צמ"א גימטריא ס"מ, שנדבק בו בדבור לשון הרע החמור מעבודה זרה גילוי עריות שפיות דמים. תקנה יש לו 'לכו למים, אין מים אלא תורה (ב"ק יז, א), דיעסוק בתורה ויתרפא, דכתיב (משלי טו, ד) 'מרפא לשון עץ חיים' כמו שאמרו פרק ג' דערכין (טו, ב) (צוארי שלל אות ד).

'הוי כל צמא לכו למים' אין מים אלא תורה (ב"ק יז, א). 'ואשר אין לו', שלא זכה לתורה, 'כסף' יש תיקון שיקנה התורה בכסף. 'ולכו שברו בלוא כסף ובלוא מחיר יין וחלב', שזה השותפות צריך לעשותו קודם שתהיה התורה בעולם. 'למה תשקלו כסף בלוא לחם', שאם יקנה אחר שלמד תורה, הכסף איל 'בלוא לחם' התורה, ד'אם יתן איש את כל הון ביתו ונו" (שה"ש ה, ז). 'שמעו שמעו' להתנות מתחילה, 'ואכלו טוב' (חומת אנך ישעיה נה, א).

התורה שניתנה בימין מצד החסד הממתק את הדין ומרבה את ההשפעות המצומצמות. לפיכך באה ההזמנה על זה בענין אמרו: הוי כל צמא לכו למים. ואמנם לפי שידוע גם כן שאי אפשר לקנות המשכת החסד כי אם כל ידי הכסף הבא מצדו, ואם כן מי שאין לו כסף היה ראוי לישאר ברעב ובצמא ובחוסר כל, לפיכך הבטיח הנביא שעל ידי עסק התורה יוכלו להמשיך את החסדים ואת הגבורות בלא כסף ובלא מחיר, שהרי התורה לבדה מספקת לכל זה והיא תמורת הכל, וזהו ענין אמרו: לכו שברו ואכולו ולכו שברו בלא כסף ובלא מחיר יין וחלב, שהרי על ידי עסק התורה משברים את הקליפות ופורצים להם דרך לעבור את ההשפעות כולן.

[ג] תנא דבי ר' ישמעאל, אם פגע בך מנוול זה (היצר הרע) משכחו לבית המדרש, אם אבן הוא נמות, אם ברזל הוא מתפוצץ, שנאמר הוי כל צמא לכו למים, וכתיב הלא כה דברי כאש וכפטיש יפוצץ סלע (יבמות כ"ד תענית ז). רבי חנינא בר אידי אמר, למה נמשלו דברי תורה למים, לומר לך מה המים מניחים מקום גבוה ויורדים למקום נמוך, אף דברי תורה מניחים את מי שדעתו גבוהה עליו והולכים אצל מי שדעתו שפלה. אמר רבי אושעיא למה נמשלו דברי תורה לשלשה משקין הללו, מים ויין וחלב, לומר לך מה שלשה משקין הללו נפסלין בהיסח דעת, אף דברי תורה אין משתכחין אלא בהיסח דעת. דבר אחר מה שלשה משקין הללו אין מתקיימים אלא בפחות שבכלים, כך דברי תורה אין מתקיימין אלא במי שדעתו שפלה עליו... מה מים חיים לעולם, אף דברי תורה חיים לעולם... מה מים מעלין את האדם מטומאה לטהרה, כך דברי תורה... מה מים משיבים נפשו של אדם, כך דברי תורה... מה מים חנם לעולם, אף דברי תורה, אי מה המים אין להם

יִלְךְ לַלְמוּד תּוֹרָה, וְאִפִּי בַכֶּסֶף] וּאִשֶׁר אֵין-לֹ כֶּסֶף לַקְנוֹת הַמַּיִם דְּהֵיִינוּ אֵין לֹ בְמֵה לְשֵׁלֵם לְהַכְנֵס לְבֵית הַמְדַרְשׁ, לֹא יִחוּשׁ לִזֶה, כִּי אִפְשֵׁר לְשִׁמּוֹעַ דְּבַר ה' לֵלֵא תְשִׁלוֹם, וְלִכֵּן אָמַר לָכֵן שְׁבִרוּ תִשְׁמַעוּ וְתִקְנּוּ [לֵלֵא כֶסֶף] וְאִכְלוּ אֶת דְּבַר ה', עֵינֵי שֶׁתִּלְכוּ לְנִבְיֵא הַמְלַמֵּד דְּבַר ה' לֵלֵא תְמוֹרָה וְתִקְנּוּ דְבַר מֵאֵכֵל וְאֵכֹל וְהַכּוֹנֵה לְחַכְמַת הַתּוֹרָה, וְחֹזֵר וְאָמַר וְלָכֵן שְׁבִרוּ קִנּוּ בְּלֹא-כֶּסֶף וּבְלֹא מִתֵּן מְחִיר תִּלְמָדוֹ תּוֹרַת ה' שְׂהוּא כִּיִּין וְחָלָב כִּי נִמְשָׁלָה הַתּוֹרָה [י"א] לִיִּין וְחָלָב (מ"ד) וּי"מ דְּלִלְמוּד עֵדִיף וְטוֹב מִיִּין וְחָלָב (ת"י):

ב לָמָּה אַתֶּם תִּשְׁקְלוּ [י"ב] שׁוֹקֵלִים כֶּסֶף בְּלֹא-לָחֵם וְלֹא מִקְבָּלִים לֶחֶם בַּתּוֹרָה, וְהַכּוֹנֵה שְׁלוֹמֵי־חַיִּים חֲכָמוֹת נְכָרִיּוֹת שְׁלֵא יוֹעִילוּ לָכֵן וְיִגְיַעְכֶּם וְלָמָּה תִתְּנוּ הֵן הָבֵא בִיגִיעָה בְּלֹא לְשִׁבְעָה בְּעֵבֶר חֲכָמַת הַגּוֹיִים שְׂאִינָה מִשְׁבִּיעָה שְׁמַעוּ שְׁמוֹעַ אֵלַי לַלְמוּד חֲכָמַת הַתּוֹרָה וְאִכְלוּ-טוֹב וְתִלְמָדוֹ הַתּוֹרָה שְׁנִקְרָאת טוֹב וְתִתְּעַנְגַּל לְעוֹה"ב בְּדִשְׁוֹן נַפְשְׁכֶם כִּי כְמוֹ שֶׁהַדְּבַר שְׂהוּא שְׁמֵן וְדִשְׁוֹן הוּא תְעַנּוּג הַגּוֹף כֵּן הַתּוֹרָה וְהַחֲכָמָה הֵן תְעַנּוּג הַנִּשְׁמָה וְחַיִּיה (ר"ק): ג הָטוּ אֲזֻנְכֶם [יג] לְשִׁמּוֹעַ אִמְרֵי וְלָכֵן אֵלַי לַלְמוּד תּוֹרָתִי שְׁמַעוּ אֵלַי וְתַחֲי נַפְשְׁכֶם וְתִזְכּוּ לְעִמּוּד בַּתְּחִיַּת הַמֵּתִים וְאִכְרַתָּה לָכֵם בְּרִית אֶהְבֵּה לְהִיּוֹת עוֹמְדֵת עַד עוֹלָם כְּמוֹ חֶסְדֵי דָוִד הַנְּאֻמָּנִים [הַקְּיָמִים] שֶׁהַבְּתַחֲתֵי לְדָוִד וְלִזְרַעוֹ שְׁלֵא תִפְסַק מֵהֵם הַמְלוּכָה (ר"ק וי"ד): ד הֵן אִמַּת שֶׁהַמְשִׁיחַ יַעַד וּמוֹכִיחַ לְאֻמִּים [לְאֻמוֹת הָעוֹלָם] נְתַתִּיו וְנִגִּיד מֶלֶךְ וְשִׁלֵּשׁ וּמְצַנֵּה לְאֻמִּים אֶת הַגּוֹיִים אֶת הַמְעַשֶׂה אֲשֶׁר יַעֲשׂוּן, כְּאֲדוֹן עַל עַבְדָּיו (ר"ק): ה הֵן אִמַּת גְּזַי שְׁלֵא-תִדַּע וְלֹא הִכְרַת אוֹתוֹ

עֵינִיּוֹם וְהָאֲרוֹת

וְהַחֲלָב כִּי הֵם מֵאֵכֵל וּמִשְׁקָה לַגּוֹף [י"ב] וְרִשְׁיֵי פִירֵשׁ בְּעֵינֵן אַחֵר.
[יג] אָמַר רַב הַאוּזֵן לַגּוֹף כְּקַנְקַל לְכָלִּים, מֵה קַנְקַל הוּא כָלִים נִתּוּנִים עֲלָיו וְאַתָּה נּוֹתֵן מוֹגֵמֵר תַּחֲתָיו וְכוּלָם מִרְגִּישִׁים, כִּךְ רַמ"ח אֲבָרָיו שֶׁל אָדָם עַל יְדֵי הַאוּזֵן כּוֹלֵם חַיִּים. (יִלְק"ש)

[י"א] נִמְשָׁלָה תּוֹרָה לִיִּין מֵה יִין מִשְׁמַח הַלֵּב כְּמוֹ שְׁנֵאמַר וְיִין יִשְׂמַח לֵבֵב אֲנוּשׁ אִף דְּבַרֵי תּוֹרָה כֵּן שְׁנֵאמַר פְּקוּדֵי ה' יִשְׂרָיִם מִשְׂמַחֵי לֵב, וְחָלָב כְּמוֹ שֶׁהַחֲלָב קִיּוֹם הַיּוֹנֵק וְגִדּוּלוֹ כֵּן דְּבַרֵי תּוֹרָה קִיּוֹם הַנִּשְׁמָה וְגִדּוּלָה שְׂהִיא הוֹלֵכֵת וְגִדּוּלָה בַּלְמוּדָה בְּמִדְרַגְתָּהּ כְּמוֹ שְׂהִיא, וְאָמַר אֵכִילָה עַל הַיִּין

תמול שלשום תקרא לו לשרת אותך וְגוֹי אֲשֶׁר לֹא-יִדְעוּךָ מעולם אֲלֵיךָ יְרוּצוּ להיות
 סרים למשמעתך לְמַעַן יִהְיֶה אֱלֹהֶיךָ השוכן בקרבך וְלִקְרוֹשׁ יִשְׂרָאֵל כִּי פִאֲרָךְ
 אשר נתן לך תפארת וגדולה להשרות שכינתו בקרבך (רד"ק ומ"ד):

שמואל-א, פרק ב' פסוק יח-סוף

יח וַיֹּאמְרוּ-לוֹ יְהוֹנָתָן לְדָוִד מִתָּר רֹאשׁ חֲדָשׁ וְנִפְקָדוֹת יזכר המלך וישאל היכן
 אתה כִּי יִפְקֹד יחסר מקום מוֹשְׁבֶךָ שאתה יושב בו (רש"י): מבַּיִת יֹאמֵר יְהוֹנָתָן
 לְדָוִד לֵךְ לְשָׁלוֹם אבל תזכור את השבועה אֲשֶׁר נִשְׁפַּעְנוּ שְׁנֵינוּ אֲנַחְנוּ
 בְּשֵׁם יְהוָה לֵאמֹר וַאֲמַרְנוּ (רד"ק) יְהוָה יִהְיֶה לִּפְנֵי וּבִינֶךָ וּבֵין זְרַעֵי
 וּבֵין זְרַעֲךָ עַד-עוֹלָם:

שאלות ברש"י על הפרשה

- א. מהיכן לומדים שהמורה בעבודה זרה ככופר בכל התורה כולה?
 תשובה.....
- ב. הסבר: ונתת את הברכה.
 תשובה.....
- ג. הסבר: מול הגלגל.
 תשובה.....
- ד. היכן זה: אלוני מורה? ומהיכן לומדים?
 תשובה.....
- ה. מהיכן לומדים שהעוקר עבודה זרה צריך לשרש אחריה?
 תשובה.....
- ו. מה ההבדל בין מובת לבין מצבה? ומה היא אשרה?
 תשובה.....
- ז. לשכנו תדרשו ובאת שמה – היכן זה?
 תשובה.....
- ח. הסבר: תרומת ידכם. ומהיכן לומדים זאת?
 תשובה.....

ט. הסבר: אל המנוחה ואל הנחלה.

תשובה.....

י. באחד שבטיך – איזה שבט?

תשובה.....

יא. מהיכן לומדים שלא יתאוה אדם לאכול בשר אלא מתוך רחבת ידיים ועושר?

תשובה.....

י"ב. אך חזק לבלתי אכול הדם – למה כתבה התורה – חזק?

תשובה.....

י"ג. הסבר: ולא תאכל הנפש עם הבשר.

תשובה.....

י"ד. מדוע כתוב פעמיים: לא תאכלנו?

תשובה.....

ט"ו. כי גם את בניהם – מה בא לרבות "גם"?

תשובה.....

ט"ז. אחיך בן אמך – אם אחיך אינו בן אמך?

תשובה.....

י"ז. הסבר: מקצה הארץ ועד קצה הארץ.

תשובה.....

י"ח. הסבר בני בליעל.

תשובה.....

י"ט. מהיכן לומדים שאין נעשית עיר הנדחת עד שידיחוה אנשים מיושבי העיר?

תשובה.....

כ'. והראה ואת האיה והדיה למינה – האם אלה שלשה מיני עופות?

תשובה.....

שאלות מספר בן איש חי שנה א'

א. מתי מברכים שהחינו, בזמן קניית הבגד או בזמן לבישתו? האם יש חילוק בין בגד חדש שקנה או משומש? ומה דין בגד שקבל במתנה?

תשובה.....

ב. על איזה מלבוש לא יברך?

תשובה.....

ג. מה הכלל – מתי מברך ומתי לא?

תשובה.....

ד. מה דין כלים חדשים שקנה ושמת בהם? ומה התקנה שיעשה?

תשובה.....

ה. האם מברכים שהחיינו על בית חדש? ואם לא אז מה עושים? ומה הדין אם הוסיף חדר בחצר?

תשובה.....

ו. מה הדין אם בשעת המילה האב לא נמצא? האם יברכו שהחיינו? ומה יעשה האב כשיבוא ויראה את הילד?

תשובה.....

ז. מה יעשה אדם שהגיע לגיל 60 ולגיל 70 ?

תשובה.....

ח. מה עושים כשמכנים ספר תורה חדש לבית הכנסת?

תשובה.....

ט. על אילו פירות יברך שהחיינו ועל אלו לא יברך?

תשובה.....

י. מה הדין לגבי לימון מתוק ותפוזים? ומה דין אתרוג שברכו עליו בנענוע הלולב ואוכלים אותו בט"ו בשבט?

תשובה.....

ומה דעת רבנו עובדיה יוסף ע"ה בעניין זה? ומה דעתו אם יש כל מיני פירות הדר לפניו?

תשובה.....

יא. מה דין לפת וכרוב וחסא וקישואין ארוכים שנקראים תערוזי? ומה דין כרתי וכרפס ופטרוזיליה?

תשובה.....

י"ב. מה הדין אם יש לו שלושה מינים של תמרים?

תשובה.....

י"ג. מה הדין אם אכל פרי חדש ושכח לברך שהחיינו?

תשובה.....

י"ד. מה הדין אם הוא עני ואינו יכול לקנות פרי חדש?

תשובה.....

ט"ו. מה יעשה האב כשהגיע בנו לגיל 13 ויום א' ואיך נוהגים עם הבת שהגיעה לגיל המצוות?

תשובה.....

ומה דעת רבנו עובדיה יוסף ע"ה בעניין הבת שהגיעה לגיל מצוות?

תשובה.....

ט"ז. מה נוהגים ביום שעשו לו ברית בכל שנה?

תשובה.....